

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Nerijaus Maknevičiaus,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

Išvestinis ieškinys – lyginamoji analizė

Vadovas: lekt. dr. Lina Mikaloniene

Recenzentas: lekt. Gintautas Bartkus

Vilnius 2012

Turinys

Ižanga.....	3
1. Išvestinis ieškinys: bendros išvalgos.....	6
1.1. Išvestinio ieškinio samprata	6
1.2. Išvestinio ieškinio prigimtis: kelias iki šio instituto susiformavimo	10
1.2.1. Foss v. Harbottle bylos reikšmė	11
1.2.2. Išvestinio ieškinio įtvirtinimas valstybių statutinėje teisėje.....	14
1.3. Teisiniu reguliavimu siekiami (siektini) tikslai	16
1.3.1. Mažumos akcininkų teisių gynimas v. bendrovės normalios veiklos užtikrinimas	16
1.3.2. Išvestinio ieškinio funkcijos.....	19
1.3.3. Neigiamas požiūris į išvestinį ieškinį	20
2. Išvestinių ieškinių rūšys ir atskyrimas nuo individualaus akcininko ieškinio	23
2.1. Išvestinis ieškinys v. individualus ieškinys	23
2.1.1. Metodai, taikomi atskiriant išvestinį ir individualų ieškinį užsienio valstybėse	24
2.1.2. Atskyrimo kriterijai, taikytini Lietuvoje	26
2.1.3. Galimybė pareikšti mišrius reikalavimus ieškinyje.....	28
2.2. Ieškiniai prieš bendrovės vadovą bei ieškiniai prieš trečiuosius asmenis	29
2.3. Sudėtiniai išvestiniai ieškiniai	31
3. Teisės į išvestinį ieškinį suteikimo sąlygos.....	35
3.1. Išvestinis ieškinys – mažumos akcininkų teisė?	35
3.2. Reikalavimas turėti nuosavybės teisę į akcijas tam tikrą laikotarpį	38
3.3. Žalos bendrovei padarymo (atsiradimo) momento svarba	40
4. Teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimas.....	43
4.1. Reikalavimas kreiptis į visuotinį akcininkų susirinkimą	43
4.2. Teismo leidimo procedūra.....	46
4.3. Specializuoti bylinėjimosi komitetai.....	51
5. Išvestinio ieškinio procesiniai aspektai.....	55
5.1. Tinkamo ieškovo problematika išvestiniame ieškinyje	55
5.2. Kai kurie ieškinio atsisakymo, taikos sutarties sudarymo bei teismo sprendimo privalomumo aspektai.....	59
5.3. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ypatumai	62

5.3.1. Netinkamo teisinio reglamentavimo pavyzdžiai	63
5.3.2. Sektini bylinėjimosi išlaidų teisinio reguliavimo atvejai.....	66
Išvados	71
Literatūros sąrašas	74
Santrauka	82
Derivative Action: a Comparative Analysis	83

Ižanga

Nagrinėjamos temos aktualumas. Išvestinio ieškinio lyginamoji analizė yra aktuali Lietuvos teisės teorijai bei praktikai tema dėl kelių priežasčių.

Pirma, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2007/36/EC dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje¹, 3 straipsnis pabrėžia, kad veiksminga akcininkų kontrolė yra būtina patikimo įmonių valdymo sąlyga ir todėl turėtų būti skatinama valstybėms narėms priimant atitinkamas priemones nacionalinėje teisėje. Nors nuo šio akcininkų turimo kontrolės įrankio atsiradimo Lietuvos teisėje praėjo jau daugiau kaip aštuoneri metai, apžvelgus teismų praktiką matyti, kad akcininkai šia savo teise naudojami labai retai, todėl būtina išsiaiškinti, kokios yra išvestinio ieškinio nepopuliarumo priežastys.

Antra, teisė pateikti ieškinį bendrovės interesais prieš jos vadovą – vadinamąjį išvestinį ieškinį – yra viena iš mažumos akcininkų teisių gynimo priemonių. Pastebėtina, kad pastaraisiais metais daugelis Vakarų Europos valstybių (Vokietija, Anglija ir kt.) reformavo išvestinio ieškinio institutą siekdamas patobulinti šį mažumos akcininkų teisių gynimo būdą bei tokiu būdu pakreipti investavimą juridinių asmenų atžvilgiu. Siekiant pritraukti užsienio investicijų, Lietuvai taip pat yra aktualu tobulinti šį bei kitus akcininkų interesų gynimo mechanizmus.

Trečia, Lietuvos teisės aktuose išvestiniam ieškiniui tėra skirta viena nuostata, kurioje pateikiamas tik šio instituto apibrėžimas. Dėl tokio siauro reglamentavimo, teismų praktikos ir teisės doktrinos stokos kyla nemažai neaiškumų – kokia yra ieškinį pateikusių (bei nepateikusių) akcininkų ir bendrovės procesinė padėtis, kas turi atlyginti bylinėjimosi išlaidas ir t. t. Būtinybė atsakyti į šiuos bei kitus probleminius klausimus parodo nagrinėjamos temos aktualumą.

Darbo objektas ir tikslas. Darbo pavadinimas atskleidžia, kad jame siekiama palyginti, kaip skirtingose valstybėse reglamentuojamas išvestinis ieškinys. Atkreiptinas dėmesys, jog šiame magistro darbe nėra siekiama aprašyti atskirų teisės aktų nuostatas ar pateikti bendro pobūdžio išvestinio ieškinio instituto aprašymą. Didžiausias dėmesys bus skiriamas probleminiams klausimams, t. y. išvestinio ieškinio atskyrimui nuo individualaus (asmeninio) akcininko ieškinio, pusiausvyros tarp mažumos akcininkų teisių gynbos bei minimalaus kišimosi į bendrovės vadovybės veiklą užtikrinimui, teisės į išvestinį ieškinį suteikimo bei įgyvendinimo sąlygoms, tinkamo ieškovo išvestiniame ieškinyje problematikai Lietuvos teisėje bei bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ypatumams.

¹ OL, 2007 L 184, p. 17.

Tačiau norint atsakyti į šiuos probleminius klausimus, pirmiausia reikia žinoti šio akcinių teisių gynybos mechanizmo ištakas, prigimtį, rūšis bei tikslus, todėl šio darbo 1 ir 2 dalyse yra aptariami būtent šie aspektai. Darbe nėra nagrinėjama, dėl kokių valdymo organų narių pareigų pažeidimų galima pateikti išvestinį ieškinį, kadangi vadovų materialinė atsakomybė atsižvelgiant į šio klausimo apimtį turėtų būti atskira magistro darbo tema, be to, vadovų pareigų pažeidimų detalus nagrinėjimas neatitiktų šio darbo tikslų.

Bendriausia prasme darbo tikslas yra tyrimo objektą sudarančių klausimų analizė pabrėžiant jų problematiką ir pateikiant galimus problemų sprendimų pasiūlymus. Siekiama išsiaiškinti, dėl kokių priežasčių kai kuriose valstybėse (tarp jų ir Lietuvoje) išvestinis ieškinys yra labai retai naudojamas praktikoje ir ko būtų galima pasimokyti iš gerosios užsienio valstybių teisinio reguliavimo praktikos.

Tyrimo metodai. Kadangi šio darbo tema yra išvestinio ieškinio instituto lyginamoji analizė, šiame darbe daugiausia naudojamas lyginamasis metodas, kurio pagalba siekiama palyginti atskirose valstybėse nustatytą teisinį reguliavimą bei paplitusią teismų praktiką. Siekiant suprasti išvestinio ieškinio paskirtį bei ypatumus, svarbu atsižvelgti į aplinkybes, kurios lėmė šio instituto atsiradimą, todėl rašant plačiai remtasi ir istoriniu metodu. Minėta, kad Lietuvoje išvestinis ieškinys reglamentuojamas labai lakoniškai, todėl norint suprasti Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo² 16 str. 1 d. 5 p. normos turinį, be abejo, reikia atsižvelgti į įstatymo leidėjo ketinimus bei ryšį su kitomis teisės normomis, taigi šioje vietoje naudojamosi teleologiniu bei sisteminiu tyrimo metodais.

Darbo originalumas. Išvestinio ieškinio tema nėra populiari tarp Lietuvos mokslininkų. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad periodiniuose teisės mokslo leidiniuose buvo publikuota tik keletas tiriamųjų straipsnių, analizuojančių šią mažumos akcinių teisių gynybos priemonę. Be to, juose apsiribojama išvestinį ieškinį reglamentuojančių teisės normų aprašymu, tačiau vengiama atsakyti į išskylančius probleminius klausimus. Šio magistro darbo originalumas pasireiškia būtent tuo, kad jame pateikiama nuodugni išvestinio ieškinio instituto problematikos analizė, tuo tarpu kituose Lietuvos autorių darbuose išvestinis ieškinys tiriamas labai koncentruotai kitų mažumos akcinių teisių gynybos būdų analizės kontekste³. Žvelgiant į Lietuvos universitetų studentų baigiamuosius darbus, galima pastebėti, kad per pastaruosius kelerius metus darbas tokia pačia ar panašia tema nėra apgintas.

² Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5547.

³ Pavyzdžiui, E. Krivka straipsnyje „Viešojo intereso gynimas civiliniame procese“ išvestinį ieškinį nagrinėja kaip grupės ieškinių rūšį; G. Makaraitytė straipsnyje „Smulkiųjų akcinių teisių gynimas“ mini išvestinio ieškinio institutą šalia daugelio kitų akcinių teisių gynybos priemonių.

Šaltiniai. Šiame darbe daugiausia remtasi užsienio valstybių teisės aktais bei teisės doktrina. Išvestinio ieškinio „šaknys“ glūdi bendrosios teisės tradicijos valstybėse, todėl siekiant suprasti šio instituto tikslus, vystymąsi, reformų būtinybę teko analizuoti būtent šios teisės tradicijos valstybių – JAV, Jungtinės Karalystės – teisės aktus bei autorių darbus. Visgi Lietuva priklauso kontinentinės teisės tradicijos šeimai, todėl atsižvelgta ir į šios tradicijos valstybių patirtį. Šioje vietoje daugiausia dėmesio atkreipiama į Vokietijos bei Prancūzijos teisės šaltinius, kadangi šių valstybių teisinio reguliavimo palyginimas puikiai atskleidžia skirtingą požiūrį į išvestinio ieškinio institutą ir tokio požiūrio sukeltą pasekmes praktikoje.

1. Išvestinis ieškinys: bendros išvalgos

Išvestinis ieškinys Lietuvos teisėje įtvirtintas 2004 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujai Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo redakcijai⁴ (toliau – LR ABI) (iki tol galiojusioje redakcijoje⁵ akcininkams buvo suteikta teisė apskųsti teismui tik visuotinio akcininkų susirinkimo ir valdybos sprendimus reikalaujant atlyginti patiems akcininkams, o ne bendrovei padarytą žalą). Tačiau tol, kol Lietuvoje ir kitose valstybėse išvestinis ieškinys galutinai susiformavo ir buvo įtvirtintas statutinėje teisėje, prirėkė daugiau kaip 100 metų diskusijų teisės doktrinoje bei teismų praktikoje. Šioje darbo dalyje pirmiausia analizuojama būtent išvestinio ieškinio instituto samprata ir jo susiformavimą nulėmusios istorinės aplinkybės. Vėliau pateikiami neigiami išvestinio ieškinio aspektai bei mėginama atsakyti į klausimą, kokių tikslų turėtų būti siekiama išvestinio ieškinio teisiniu reguliavimu.

1.1. Išvestinio ieškinio samprata

Bendriausia prasme išvestinis ieškinys yra ieškinys, kurį pareikšti turi teisę akcininkas ar akcininkų grupė bendrovės vardu dėl žalos, atsiradusios bendrovei⁶. Šiuo metu galiojančios LR ABI redakcijos 16 str. 1 d. 5 p. yra nurodyta, kad akcininkas turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašant atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų LR ABI ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo, ir kitais įstatymų nustatytais atvejais. Ši teisės norma ir yra išvestinio ieškinio išraiška Lietuvos teisėje.

Išvestinio ieškinio sąvoka kildinama iš Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur šis institutas susiformavo ir išsivystė, naudojamo angliško termino *derivative action*. Anglų – lietuvių kalbų teisės žodynas sąvoką *derivative action* į lietuvių kalbą verčia kaip „išvestinis civilinis ieškinys“⁷, tačiau patogumo dėlei praktikoje paprastai naudojama trumpesnė sąvoka – „išvestinis ieškinys“. Tokio ieškinio specifiką nusako žodis „išvestinis“, kuris leidžia suprasti, kad akcininko teisė pareikšti ieškinį bendrovės vardu nėra tiesioginė, bet yra išvesta iš kažko. Ieškinys vadinamas išvestiniu, kadangi yra pripažįstama, kad akcininko teisė į tokį ieškinį kyla (yra išvesta) iš akcininko nuosavybės

⁴ Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5547.

⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.

⁶ BLACK, Henry Cambell, *et al. Black's Law Dictionary*. 5th ed. St. Paul: West Publishing Co., 1979.

⁷ ARMALYTĖ O.; PAŽŪSIS L. *Anglų–lietuvių kalbų teisės žodynas*. Vilnius: Alma littera, 1998, p. 129.

teisės į tos bendrovės akcijas⁸. Kitaip sakant, išvestinio ieškinio atveju teisė reikalauti atlyginti bendrovei padarytą žalą priklauso ne šaliai, faktiškai pateikusiai ieškinį, bet pačiai bendrovei. Tačiau tam tikrais atvejais akcininkui suteikiama teisė pateikti ieškinį bendrovės vardu, kai ji dėl tam tikrų priežasčių negali ar neketina pati ginti savo interesų.

Teisinėje literatūroje paprastai išskiriami trys pagrindiniai elementai, kuriuos nustatčius ieškinyje kvalifikuojamas kaip išvestinis: pirma, tokį ieškinį pateikia bendrovės akcininkas ar akcininkų grupė, antra, ieškiniu yra ginami bendrovės interesai, trečia, reikalavimai pateikiami bendrovės vardu⁹. Tačiau pats svarbiausias išvestinio ieškinio bruožas yra tai, kad akcininkas turi teisę pateikti tokį ieškinį gindamas ne savo asmeninius, o bendrovės, kaip atskiro teisinių santykių subjekto, interesus. Tokiu būdu nuostoliai kompensuojami tiesiogiai bendrovei, o ne asmeniškai akcininkams¹⁰.

Nepaisant to, kad vienu pagrindinių išvestinio ieškinio bruožų yra laikomas siekis priteisti nuostolių atlyginimą bendrovės naudai, būtina pripažinti ir suvokti, kad tokiu ieškiniu netiesiogiai yra ginami ir akcininkų asmeniniai interesai (jeigu išvestinis ieškinyje neturėtų jokios tiesioginės ar netiesioginės reikšmės akcininko asmeniniams interesams, tai akcininkas tokia gynybos priemone paprasčiausiai nesinaudotų). Tačiau pabrėžtina, kad pateikiant išvestinį ieškinį akcininko asmeniniai interesai turi tik antraeilę reikšmę. Pavyzdžiui, bendrovės vadovas su trečiuoju asmeniu sudarė bendrovei nuostolingus sandorius ir tokiu būdu bendrovei padaryta žala įtakoja ir akcininkams išmokėtinų dividendų dydžio klausimą. Nurodytame pavyzdyje akcininkas, pateikdamas išvestinį ieškinį bendrovės interesais ir reikalaudamas jai atlyginti nuostolius, netiesiogiai gintų ir savo asmeninius turtinius interesus, t. y. teisę į dividendus.

Dėl to, kad išvestiniu ieškiniu netiesiogiai yra ginami akcininko asmeniniai interesai, kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Rusijoje, sąvoka *derivative action* yra verčiama ne kaip išvestinis, bet kaip netiesioginis ieškinyje¹¹. Lietuvos apeliacinis teismas, vienoje iš bylų nagrinėdamas LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. įtvirtintą akcininko teisę, išvestinio ieškinio sąvokos nemini ir netgi nurodo, jog šioje teisės normoje yra įtvirtinta „ieškinio, turinčio netiesioginiam ieškiniui būdingų bruožų, atmaina“¹². Bet kuriuo atveju svarbu pabrėžti,

⁸ KRIVKA, Egidijus. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4 (82), p. 47.

⁹ REISBERG, Arad. *Derivative Actions and Corporate Governance: Theory and Operation*. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 10.

¹⁰ MAKARAITYTĖ, Greta. Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nuginčyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus. *Juristas*, 2006, nr. 11, p. 32.

¹¹ ЯРКОВ, В. *Корпоративное право: косвенные иски*. Рынок ценных бумаг, № 8. 1997, p. 59.

¹² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *E. D. B. v. V.B.*, Nr. 2A-251/2009.

kad išvestinį ieškinį reikia skirti nuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹³ (toliau - LR CK) 6.68 str. nurodyto netiesioginio ieškinio, kai kreditorius, turintis vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui, turi teisę priverstinai įgyvendinti skolininko teises pareikšdamas ieškinį skolininko vardu.

Minėta, kad vienas iš išvestinį ieškinį kvalifikuojančių požymių yra akcininko veikimas bendrovės vardu. Taigi, išvestinio ieškinio samprata suponuoja tam tikrą atstovavimo elementą. Atstovavimas pareiškiant išvestinį ieškinį pasireiškia dvejopai. Pirma, akcininkas, gindamas bendrovės interesus, pateikia išvestinį ieškinį atstovaudamas bendrovę (t. y. veikia kaip bendrovės atstovas). Antra, tais atvejais, kai yra daugiau nei vienas akcininkas bendrovėje ir ne visi bendrovės akcininkai pateikia ieškinį bendrovės interesais, tiek ieškinį pateikęs akcininkas, tiek kiti (ieškinio nepateikę) akcininkai netiesiogiai bus įtakojami teisinių pasekmių, atsiradusių priimant teismo sprendimą civilinėje byloje pagal išvestinį ieškinį. Šiuo atveju išvestinį ieškinį pateikęs akcininkas taip pat atstovauja visus kitus bendrovės akcininkus.

E. Krivka, remdamasis tuo, kad išvestiniu ieškiniu vienas ar keli akcininkai, gindami bendrovės teises ir teisėtus interesus, kartu gina ir bendrovės akcininkų visumos – grupės – teises ir interesus, daro išvadą, kad išvestinis ieškinytis priskirtinas prie grupės ieškinių¹⁴. Tačiau yra ir priešingų nuomonių: kai kurie užsienio valstybių teisės doktrinos šaltiniai pabrėžia, kad išvestinio ieškinio institutas dėl minėto atstovavimo elemento neturėtų būti painiojamas su grupės ieškiniiais, nes pastarosios ieškinių rūšys vis tiek išlieka tiesioginiais ieškiniiais – akcininkai pareiškia grupės ieškinius, nes jų asmeniniai interesai tiesiogiai buvo pažeisti¹⁵. Manytina, kad atsakymas į klausimą, ar išvestinis ieškinytis priklauso grupės ieškiniams, priklauso nuo to, kokiam išvestinį ieškinį kvalifikuojančiam požymiui bus suteikiamas prioritetas. Jeigu norima pabrėžti tai, kad išvestinis ieškinytis pateikiamas bendrovės, kaip atskiro teisinių santykių subjekto, interesais, tuomet išvestinį ieškinį galima išskirti iš grupės ieškinių (kadangi grupės ieškiniai yra paduodami grupės (akcininkų) vardu ginant pačios grupės interesus)¹⁶. Tuo tarpu E. Krivka, grupės ieškinį apibrėždamas kaip materialųjį teisinį reikalavimą, kurį teisme pareiškia grupei atstovaujantis asmuo (ieškovas), gindamas teises ir interesus, priklausančius asmenų grupei, kai teismo sprendimas turės teisinę galią grupei kaip nedalomai visumai¹⁷, ir

¹³ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴ KRIVKA, E. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese*: monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 149.

¹⁵ LI, Xiaoning. *A Comparative Study of Shareholders' Derivative Actions*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p. 3.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Cit. op.* 14, p. 67.

priskirdamas išvestinį ieškinį prie grupės ieškinių, akcentuoja pateikiant išvestinį ieškinį egzistuojantį atstovavimo visų bendrovės akcininkų interesams elementą ir ignoruoja tą aplinkybę, kad išvestinis ieškinys pateikiamas ne akcininkų grupės, bet bendrovės, kuri turi atskirą teisinį subjektiškumą, vardu ir interesais. Teisinėje literatūroje pabrėžiama, kad išvestinį ieškinį pateikiantys akcininkai, skirtingai nei grupės ieškinio atveju, nėra tikroji nukentėjusi šalis (tikroji nukentėjusi šalis yra bendrovė)¹⁸. Todėl darytina išvada, kad nors išvestinis ieškinys turi grupės ieškiniams būdingų bruožų, tačiau tam tikri šio instituto specifiniai bruožai (bendrovės interesų, o ne akcininkų grupės asmeninių teisių gynimas) leidžia išvestinį ieškinį išskirti iš grupės ieškinių.

Išsiaiškinus tris pagrindinius išvestinio ieškinio požymius, galima paminėti, kad užsienio valstybių statutinėje teisėje įtvirtinta išvestinio ieškinio sąvoka yra įvairi, tačiau esmė išlieka ta pati – išvestinio ieškinio gynybos objektas yra bendrovės interesai¹⁹. Dar vienas bendras bruožas – kadangi išvestinį ieškinį akcininkas pateikia bendrovės vardu, tokio pobūdžio ieškinį galima pateikti tik tuomet, kai bendrovė negali ar neketina ginti savo interesų pati²⁰. Tuo tarpu teisės į išvestinį ieškinį suteikimo bei įgyvendinimo sąlygos atskirose valstybėse skiriasi, ypač šis skirtumas bus pastebimas šio darbo 3 ir 4 dalyse lyginant JAV, Jungtinės Karalystės bei Vokietijos išvestinio ieškinio teisinį reglamentavimą.

Įdomu pastebėti, kad Naujojoje Zelandijoje išvestiniu ieškiniu laikomas ieškinys, kurį pateikia ne tik akcininkas, bet ir valdymo organų nariai bendrovės vardu ir interesais²¹. Kitaip sakant, šioje valstybėje bendrovės vadovai gali būti subjektu, turinčiu teisę pareikšti išvestinį ieškinį. Galima sutikti, kad tais atvejais, kai vadovas pateikia ieškinį bendrovės vardu, yra tam tikras išvestinumo požymis, kadangi teisė reikalauti bendrovei padarytos žalos atlyginimo priklauso ne faktiškai tokį ieškinį pateikiančiam asmeniui (vadovui), o pačiai bendrovei. Tačiau išvestinio ieškinio tikslai ir prigimtis neleidžia vadovo pareiškiamų reikalavimų bendrovės vardu priskirti išvestinių ieškinių kategorijai. Tokia išvada darytina dėl žemiau nurodytų priežasčių.

¹⁸ KIM, Susanna M. Conflicting Ideologies of Group Litigation: Who May Challenge Settlements in Class Actions and Derivative Suites. In *Tennessee Law Review* [interaktyvus]. 2001, nr. 1 (81) [žiūrėta 2012-03-20], p. 85. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁹ Pavyzdžiui, Anglijos statutinėje teisėje įtvirtinta, kad išvestinis ieškinys yra toks ieškinys, kurį pateikia bendrovės dalyvis dėl bendrovei padarytų nuostolių atlyginimo. Žr. Anglijos bendrovių įstatymas (angl. - *Companies Act*) [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf>.

²⁰ *Cit. op.* 18, p. 83.

²¹ Naujosios Zelandijos bendrovių įstatymas (angl. - *New Zealand Companies Act*) [interaktyvus], 165 str. 1993 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1993/0105/latest/DLM320825.html?search=ts_act_companies+act_resel&p=1>.

Pirma, bendrovės vadovas laikomas įstatyminiu bendrovės atstovu (per šį organą bendrovė įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina)²². Atitinkamai, vadovas atstovauja bendrovę jai turint santykių su trečiaisiais asmenimis. Taigi kai tretieji asmenys padaro žalą bendrovei, vadovas turi imtis veiksmų ginti jos interesus pareiškiant ieškinį. Tokiu atveju laikoma, kad ieškinį pateikia pati bendrovė. Tuo tarpu išvestinio ieškinio esmė slypi tame, kad asmuo turi teisę pareikšti ieškinį bendrovės vardu tik tuomet, kai bendrovė dėl tam tikrų priežasčių pati negali ar neketina ginti savo interesų. Todėl išvestinis ieškinys dažniausiai paduodamas būtent prieš bendrovės vadovą, kuris padaro žalą bendrovei, kadangi nebelieka organo, galinčio apsaugoti bendrovės interesus nuo jos vadovo netinkamo elgesio. Tuo tarpu jei bendrovės vadovas gali tinkamai apsaugoti bendrovės interesus, tai reiškia, kad bendrovė gali gintis pati, todėl nėra jokio pagrindo kitiems subjektams suteikti teisę pateikti ieškinį bendrovės vardu ir nepagrįstai kištis į bendrovės vadovybės veiklą.

Aukščiau pateikti samprotavimai neleidžia pripažinti bendrovės vadovą subjektu, turinčiu teisę pateikti išvestinį ieškinį, kadangi priešingu atveju būtų pažeidžiama pati išvestinio ieškinio esmė. Esamą teisinį reguliavimą Naujojoje Zelandijoje galima pateisinti nebent tuo, kad įstatymų leidėjas norėjo pabrėžti, jog asmuo, veikdamas kaip bendrovės vadovas, gali pateikti ieškinį ne dėl savo asmeninių, bet tik dėl bendrovės interesų.

1.2. Išvestinio ieškinio prigimtis: kelias iki šio instituto susiformavimo

Teisės doktrinoje pripažįstama, jog bendrovės vardu veikia ir santykiuose su trečiaisiais asmenimis bendrovei atstovauja jos vienasmenis valdymo organas²³. Todėl svarbu išsiaiškinti, kokios aplinkybės lėmė tai, kad akcininkai galėtų įsikišti į bendrovės valdymo organų veiklą ir pateikti išvestinį ieškinį bendrovės interesais.

²² BAKANAS, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2002, p. 183.

²³ *Ibid.*

1.2.1. *Foss v. Harbottle* bylos reikšmė

Daugumoje bendrosios teisės tradicijos valstybių išvestinio ieškinio teisinis reguliavimas kilęs iš *Foss v. Harbottle* byloje²⁴ suformuluotos taisyklės ir jai nustatytų išimčių. Teismas, nagrinėdamas šią bylą, savo sprendime suformulavo kelis svarbius principus:

1. pateikiant ieškinį dėl nuostolių atlyginimo bendrovei ar asociacijai, tinkamas ieškovas yra *prima facie* pati bendrovė ar asociacija;
2. kai bendrovę įpareigojantis sandoris yra patvirtinamas dalyvių paprastos daugumos balsais, atskiri dalyviai negali pareikšti ieškinio dėl paprastos priežasties: bendrovės dalyvių dauguma yra patenkinta dėl to, kas buvo padaryta *cadet quaestio*, ir tai negali būti nagrinėjama teisme.

Aukščiau minėti du principai vadinami atitinkamai tinkamo ieškovo taisykle bei daugumos taisykle. Tinkamo ieškovo taisyklė paremta principu, kad bendrovė yra juridinis asmuo, kuris yra atskiras nuo jos akcininkų ir turi tinkamus resursus naudotis savo teisėmis ir prisiimti atsakomybę²⁵. Paprasčiau tariant, bendrovės teisės yra atskiros nuo tų, kurias turi akcininkai asmeniškai, todėl bendrovė turi ginti savo teises pati. Tuo tarpu daugumos taisyklė sako, kad teismai negali kištis į bendrovės reikalus tais atvejais, kai akcininkų dauguma visuotiniame susirinkime patvirtina galimai neteisėtus valdymo organų veiksmus.

Reikėtų pripažinti, kad tais atvejais, kai tretieji asmenys padarydavo žalą bendrovei, *Foss v. Harbottle* byloje suformuluota taisyklė buvo pakankama apsaugoti bendrovės interesus, kadangi akcininkų dauguma visuotiniame akcininkų susirinkime pritardavo pasiūlymui bendrovei kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo. Tačiau kai bendrovei žala atsirasdavo dėl valdymo organų, kurių nariai turėjo daugumą bendrovės akcijų ir tuo pačiu daugumą balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, elgesio, tuomet iškildavo tam tikrų problemų, kadangi šie nariai savo balsais neleisdavo bendrovei pradėti procesinių veiksmų prieš juos pačius, tokiu būdu patvirtindami savo neteisėtus veiksmus. Taigi asmenys, turėdami daugumą bendrovės akcijų ir būdami valdymo organų nariais (ar paskirdami sau ištikimus narius), galėjo netrukdomai pažeidinėti mažumos akcininkų teises bei interesus ir daryti žalą bendrovei priimdami tik sau naudingus sprendimus. Tai

²⁴ *Foss v. Harbottle* (1843) 2 Hare 461, 67 ER 189, Anglija. Šioje byloje du bendrovės „Victoria Park Company“ akcininkai - Richard Foss ir Edward Starkie Turton - pateikė ieškinį savo bei kitų akcininkų vardu prieš bendrovės vadovus. Ieškinys buvo grindžiamas tuo, kad vadovai nesažiningai naudojo bendrovės lėšas pirkdami žemės sklypus didesne nei rinkos kaina. Teismas pažymėjo, kad akcininkai negali pateikti ieškinio asmeniškai (nors ir bendrovės interesais), kadangi veiksmai, kuriuos akcininkai skundė ieškinyje, padarė žalą ne asmeniškai jiems, bet bendrovei.

²⁵ HUANG, Xiao. Derivative Actions in China: Law and Practice. In *Cambridge Law Review* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2012-03-20], p. 247. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

reiškia, kad mažumos akcininkai neturėjo jokių teisinių priemonių prieštarauti daugumos sprendimams, dėl ko bendrovei bei patiems mažumos akcininkams padaryta žala negalėjo būti atlyginama²⁶.

Nepaisant aukščiau paminėtos problemos, negalima sakyti, kad *Foss v. Harbottle* byloje priimtas sprendimas buvo neteisėtas ir nepagrįstas, kadangi toks teismo sprendimas buvo priimtas atsižvelgiant į tuo metu egzistavusias aplinkybes bei laikantis tuometinių teisės normų, reglamentuojančių bendrovės valdymo bei nuosavybės teisių į ją turėjimo klausimus. Svarbu paminėti, kad byla buvo nagrinėjama pramoninės revoliucijos metu, kai buvo siekiama padrašinti rizikos prisiėmimą ir verslumą, todėl buvo manoma, kad bendrovės vadovai turi būti apsaugoti nuo perdėto akcininkų kišimosi. Be to, tuo metu Anglijoje galiojantys teisės aktai aiškiai numatė, kad bendrovių valdymo funkcija išimtinai priklauso jos valdymo organams, todėl buvo laikomasi nuostatos, kad akcininkams negali būti leidžiama iš esmės priiminėti vadovybės sprendimų²⁷. Buvo akcentuojama ir tai, kad akcininkai, ateidami į bendrovę, turi prisiimti tam tikrą riziką. Galiausiai bylos nagrinėjimo metu teismų požiūris į akcininkų teises buvo toks, kad bendrovės interesai (kas iš esmės reiškia daugumos akcininkų interesus) yra svarbesni ir turi pirmenybę prieš atskirų akcininkų teises bei interesus. Tai yra formalistinis požiūris, reiškiantis, kad bet koks bendrovės elgesys yra pateisinamas, jei tai yra daugumos valios išraiška. Laikytasi principo, kad „jeigu akcininkų mažuma mano, jog sprendimas nesikreipti į teismą yra blogas, mažuma vis tiek lieka mažuma ir nėra dauguma“.²⁸

Nors *Foss v. Harbottle* bylos taisyklė atitiko tuometinius įmonių teisės principus, bėgant laikui ji tapo dideliu barjeru siekiant užtikrinti efektyvią mažumos akcininkų teisių apsaugą, ypač tais atvejais, kai žalą bendrovei padarydavo jos valdymo organai. Atsižvelgiant į tai, Anglijos teismai ilgainiui pripažino keturias išimtis²⁹, kuomet garsiojoje byloje suformuluota taisyklė galėjo būti netaikoma. Tai yra atvejai, kai sandoris:

²⁶ HAHLO, H. R.; FARRAR, J. H. *Hahlo's Cases and Materials on Company Law*. 3rd ed. London: Sweet & Maxwell, 1987, p. 498.

²⁷ BERKAHN, Matthew. The Derivative Action in Australia and New Zealand: will the statutory provisions improve shareholder's enforcement rights? In *Bond Law Review* [interaktyvus]. 1998-01-06 [žiūrėta 2012-03-20], p. 78. Prieiga per internetą: <<http://epublications.bond.edu.au/blr/vol10/iss1/5>>.

²⁸ *Ibid*, p. 79.

²⁹ Kai kurie autoriai išskiria ir penktąją – teisėtų interesų išimtį, pagal kurią tinkamo ieškovo bei daugumos taisyklė neturėtų būti taikoma, „kai to reikalauja teisėti interesai“. Tačiau ši išimtis buvo pripažinta tik viename teismo sprendime, o kiti teismai jos nepatvirtino. Plačiau žr. RAMSAY, Ian. Corporate Governance, Shareholder Litigation and the Prospects for a Statutory Derivative Action. In *New South Wales Journal* [interaktyvus]. 1992, nr. 15 (1) [žiūrėta 2012-03-20], p. 158. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

1. yra *ultra vires* arba neteisėtas. Vadovaujantis šia išimtimi, akcininkas galėjo ginčyti *ultra vires* ar neteisėtą sandorį, nes akcininkų dauguma pagal tuometinius teisės aktus paprasčiausiai neturėjo teisės patvirtinti tokio sandorio;
2. reikalauja ypatingos daugumos pritarimo. Jeigu atitinkamas korporatyvinis veiksmas buvo patvirtintas paprasta balsų dauguma, nors bendrovės įstatai (nuostatai) reikalauja didesnės daugumos, tuomet *Foss v. Harbottle* byloje pateikta daugumos taisyklė taip pat negalėjo būti taikoma;
3. pažeidžia asmenines akcininko teises. Ši išimtis reiškia, kad kai akcininko asmeninės teisės, jo nuomone, yra pažeidžiamos, jis gali ginti jas pareikšdamas asmeninį ieškinį. Tai nėra laikoma tikrąja išimtimi, kadangi tai susiję su situacijomis, kai *Foss v. Harbottle* bylos taisyklė tiesiog nėra taikoma (ieškinys pateikiamas ne bendrovės interesais);
4. prilygsta sukčiavimui mažumos akcininkų atžvilgiu (angl. – *fraud on the minority*). Šiame kontekste sukčiavimas turi specialiąją reikšmę ir čia patenka tie atvejai, kai bendrovės vadovas, elgdamasis nesąžiningai, siekia sau naudos bendrovės gerovės sąskaita. Svarbu paminėti, kad tais atvejais, kai bendrovės vadovas negauna jokios asmeninės naudos (nei tiesioginės, nei netiesioginės), o tiesiog netinkamai valdo bendrovę, tai nėra laikoma sukčiavimu šios išimties prasme³⁰. Taigi akcininkai negalėjo pareikšti išvestinio ieškinio prieš bendrovės vadovą, kuris veikė neatsargiai ar esant interesų konfliktui, tačiau iš to asmeninės naudos negavo. Taikant šią išimtį, be sukčiavimo fakto, būtina ir dar viena sąlyga: bendrovei žalos padarę asmenys privalo turėti faktinę bendrovės kontrolę (t. y. daugiau nei 50 % visų akcijų suteikiamų balsų). Anglijos teismai tokį reikalavimą nustatė atsižvelgiant į šioje valstybėje vyravusią nuostatą, kad sprendimai (įskaitant sprendimą nesibylinėti), sąžiningai priimti visuotiniame akcininkų susirinkime, yra svarbesni ir turi prioritetą prieš atskiro akcininko išvestinius ieškinius. To pasekoje, išvestinį ieškinį pateikiantis akcininkas turėjo įrodyti, kad konkrečiu atveju toks sąžiningas sprendimas negali būti priimtas, kadangi pažeidėjai kontroliuoja daugumos akcininkų balsavimo teises. Tačiau reikalavimas pažeidėjams turėti daugiau nei 50 % visų akcijų suteikiamų balsų iš esmės reiškė, jog ši išimtis

³⁰ GOEHRE, Kurt A. Is the Demand Requirement Obsolete - How the United Kingdom Modernized Its Shareholder Derivative Procedure and What the United States Can Learn from It. In *Wisconsin International Law Journal* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2012-03-20], p. 149. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

praktiškai negalėjo būti taikoma listinguojamose bendrovėse, kuriose retai sutinkami tokie stambūs akcininkai.³¹

Išvestinis ieškinys išsivystė būtent iš paskutinės, ketvirtosios, išimties. Pripažinus akcininko teisę tam tikrais atvejais kreiptis į teismą dėl bendrovei padarytos žalos atlyginimo, teismai, nagrinėdami bylas, suformulavo įvairias sąlygas bei reikalavimus išvestiniam ieškiniui pateikti, kol galiausiai šis institutas buvo įtvirtintas valstybių statutinėje teisėje.

1.2.2. Išvestinio ieškinio įtvirtinimas valstybių statutinėje teisėje

Nors išvestinio ieškinio ištakos glūdi Jungtinėje Karalystėje, galutinai šis institutas susiformavo JAV ir ten buvo labiausiai išplėtotas. Pirmą kartą išvestinį ieškinį JAV teismai pripažino 1855 metais, kai suvokė būtinybę suteikti akcininkams teisę pateikti ieškinį bendrovės vardu³². Tačiau kartu buvo pastebėta, kad negalima leisti akcininkams piktnaudžiauti šiuo institutu. Tai buvo paaiškinama tuo, kad pagal bendruosius bendrovių teisės principus akcininkai, kaip bendrovės savininkai, renka vadovus, kurie valdo bendrovę akcininkų valia ir priima sprendimus bendrovės veiklos klausimais, įskaitant sprendimą inicijuoti teisminį procesą³³. Todėl pripažinta, kad akcininkai, kurie naudoja išvestinį ieškinį vien tik siekiant uzurpuoti vadovybės įgaliojimus, pažeidžia šiuos bendruosius bendrovių valdymo principus. Siekiant išvengti galimų piktnaudžiavimų išvestiniais ieškiniiais, JAV Aukščiausiasis Teismas ilgainiui sukūrė tam tikras sąlygas, kurias akcininkas turi atitikti norėdamas pateikti išvestinį ieškinį federaliniam teismui³⁴. Šios taisyklės vėliau buvo kodifikuotos ir 1937 metais įtvirtintos JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23 straipsnio b punkte³⁵. Tuo metu šis straipsnis reglamentavo tiek grupės, tiek išvestinius ieškinius. 1966 metais buvo atlikti straipsnio pakeitimai, ir 23 straipsnio b punktas, reglamentuojantis išvestinio ieškinio institutą, buvo panaikintas ir priimtas kaip naujas 23.1 straipsnis, reglamentuojantis vien tik išvestinius ieškinius. Šis straipsnis iš esmės liko nepakeistas nuo jo priėmimo 1966 metais ir šiuo metu nustato

³¹ LI, Xiaoning. *A Comparative Study of Shareholders' Derivative Actions*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p. 23-26.

³² Išvestinį ieškinį JAV pirmą kartą pripažino Aukščiausiasis Teismas *Dodge v. Woolsey* byloje, 59 U.S. (18 How.) 331 (1855). Plačiau žr. PRUNTY, B. J. The Shareholders' Derivative Suit: Notes on Its Derivation. In *New York Law Review* [interaktyvus]. 1957 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

³³ KIM, Susanna M. Conflicting Ideologies of Group Litigation: Who May Challenge Settlements in Class Actions and Derivative Suites. In *Tennessee Law Review* [interaktyvus]. 2001, nr. 1 (81) [žiūrėta 2012-03-20], p. 100. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ JAV federalinės civilinio proceso taisyklės (angl. - *Federal Rules of Civil Procedure*) [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.law.cornell.edu/rules/frcp>>.

visus išvestiniam ieškiniui pareikšti keliamus reikalavimus ir sąlygas bei civilinės bylos nagrinėjimo tvarką federaliniame teisme JAV. Dabar šioje valstybėje išvestinis ieškinys laikomas patikimu bendrovių valdymo reguliatoriumi ir viena iš efektyviausių priemonių, užtikrinančių tinkamą vadovybės pareigų atlikimą pagal įstatymų keliamus reikalavimus³⁶.

JAV teisės aktuose įtvirtinus išvestinį ieškinį, šios valstybės pavyzdžiu pasiekė ir kitos valstybės. Kanados statutinėje teisėje išvestinis ieškinys atsirado 1970 metais³⁷. Deklaruojant siekį sustiprinti bendrovių valdymo kontrolę, Konsoliduotų finansinių paslaugų įstatymas 1988 metais išvestinį ieškinį įvedė ir į Italijos teisę³⁸. Į Belgijos bendrovių kodeksą vadinamasis mažumos ieškinys buvo įtrauktas 1991 metais³⁹. Po kelerių metų šis institutas buvo įtvirtintas ir Naujojoje Zelandijoje bendrovių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose⁴⁰. Australija ir Izraelis įvedė šį institutą 2000 metais po beveik dešimt metų trukusių studijų ir svarstymų⁴¹. Vokietija 2005 m. lapkričio 1 d. priėmė Įstatymą dėl bendrovių integracijos ir akcininkų ieškinių modernizavimo (vok. – *Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts*)⁴², pakeičiantį atitinkamas nuostatas Vokietijos akcinių bendrovių įstatyme⁴³ ir kartu įtraukiant išvestinį ieškinį kaip akcininkų teisių gynybos priemonę. Tais pačiais metais išvestinio ieškinių institutą įsivedė ir Kinija, vykdydama bendrovių teisės reformą⁴⁴.

Anglijoje išvestinis ieškinys į Bendrovių įstatymą buvo įtrauktas 2006 m. „siekiant racionalizuoti ir modernizuoti išvestinio ieškinių procesą bei nustatyti aiškius

³⁶ Paminėtina, jog JAV nėra federalinio bendrovių įstatymo, todėl įstatymai, susiję su išvestiniu ieškiniu, yra atskiri kiekvienoje valstijoje. Dauguma valstijų yra adaptavusios išvestinio ieškinių principus, kuriuos suformulavo Amerikos teisės institutas pranešime „Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations“ (1994). Tuo tarpu civilinės bylos nagrinėjimo tvarka pareiškus išvestinį ieškinį yra nustatyta JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23.1 str.

³⁷ Kanados verslo korporacijų įstatymas (angl. - *Canada Business Corporations Act*) [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-44/>>.

³⁸ GIUDICI, Paolo. Representative Litigation in Italian Capital Markets: Italian Derivative Suits and (if ever) Securities Class Actions. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 250. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

³⁹ BERTRAND, Alexia; COIBION, Arnaud. Shareholders Suits against Directors of a Company, against other Shareholders and against the Company itself under Belgian Law. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 281-283. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁴⁰ *Cit. op.* 21.

⁴¹ Australijos korporacijų įstatymas (angl. - *Corporations Act*) [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.comlaw.gov.au/Details/C2011C00947>>.

⁴² Vokietijos įstatymas dėl bendrovių integracijos ir akcininkų ieškinių modernizavimo (vok. - *Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts*) [interaktyvus]. 2005-09-22 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.vur-online.de/rechtsquelle/10.pdf>>.

⁴³ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. - *Stock Corporation Act*) [interaktyvus]. 1965-09-06 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>>.

⁴⁴ HUANG, Hui. The Statutory Derivative Action in China: Critical Analysis and Recommendations for Reform. In *Berkeley Business Law Journal* [interaktyvus]. 2007, nr. 2 [žiūrėta 2012-03-20], p. 235. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

reikalavimus, keliamus išvestinio ieškinio pateikimui”⁴⁵. Paminėtina, kad skirtingai nei taikant ketvirtąją išimtį iš *Foss v. Harbottle* byloje pateiktos taisyklės, dabar išvestiniai ieškiniai gali būti pateikiami dėl bet kokių Anglijos bendrovių įstatyme nurodytų vadovų pareigų pažeidimų, o ne tik tuomet, kai bendrovės vadovas iš skundžiamo elgesio gavo asmeninės naudos.

Lietuvoje, kaip minėta, išvestinis ieškiny LR ABĮ buvo įtvirtintas 2004 m. sausio 1 d. Įstatymo aiškinamajame rašte nenurodoma, kokios konkrečios priežastys lėmė šios naujos akcininkų neturtinės teisės įtvirtinimą. Tiesiog pasakoma, kad 16 straipsnio pakeitimu norima „patikslinti bendrovės akcininkų teises“⁴⁶.

Taigi, atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, galima daryti išvadą, kad išvestinio ieškinio susiformavimą nulėmė būtinybė apsaugoti bendrovės (ir kartu mažumos akcininkų) interesus, kai bendrovę kontroliuojantys vadovai sukelia jai žalos ir ši tokiu atveju pati negali apginti savo interesų. Įtvirtinus išvestinį ieškinį valstybių statutinėje teisėje, buvo sudarytos prielaidos apsaugoti tiek bendrovės, tiek jos akcininkų interesus nuo netinkamo valdymo organų narių elgesio.

1.3. Teisiniu reguliavimu siekiami (siektini) tikslai

Suvokti išvestinio ieškinio instituto paskirtį, tikslus bei galimas neigiamas pasekmes yra svarbu, kadangi nuo to priklauso, koks turėtų būti nustatytas reglamentavimas valstybių statutinėje teisėje bei kokia teismų praktika turėtų susiformuoti aiškinant šio instituto teisės normas. Tai yra itin aktualu Lietuvoje, kur išvestinis ieškiny reglamentuojamas labai lakoniškai ir teismams palikta nemažai vietos interpretuoti šį institutą.

1.3.1. Mažumos akcininkų teisių gynimas v. bendrovės normalios veiklos užtikrinimas

Tradiciskai, kai kalbama apie išvestinį ieškinį, turima omenyje mažumos akcininkų teisių gynybos priemonė⁴⁷. Antai JAV Aukščiausiasis Teismas ne vienoje byloje yra pripažinęs,

⁴⁵ Law Commission *Shareholders Remedies* [interaktyvus]. 1997-10-24 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/lawcommission/docs/lc246_Shareholder_Remedies.pdf>.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas [interaktyvus]. 2003-09-26 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218400&p_query=&p_tr2=2>.

⁴⁷ Gali kilti klausimas, kodėl išvestinio ieškinio instituto tikslu yra laikoma mažumos akcininkų teisių gynyba, jei šis ieškiny paduodamas ne jų, bet bendrovės vardu, ir nuostoliai atlyginami bendrovei, o ne akcininkams asmeniškai. Minėta, kad akcininkų asmeniniai interesai pateikiant išvestinį ieškinį yra antraeiliai ir yra ginami tik netiesiogiai, taigi ir akcininkų teisių gynybos tikslas yra pasiekiamas netiesioginėmis priemonėmis – apgynus bendrovės interesus, apginamos ir akcininkų, kurie turi akcijų toje bendrovėje, teisės bei interesai.

kad išvestinio ieškinio tikslas yra suteikti teisę individualiam akcininkui apsaugoti bendrovės interesus nuo jos vadovų piktnaudžiavimo⁴⁸. Naujosios Zelandijos mokslininkai nurodo, kad išvestinio ieškinio institutu siekiama užtikrinti mažumos akcininkų teisių apsaugos principą⁴⁹. Galima pastebėti, jog ekonomikos globalizacija bei siekiamybė pritraukti investicijas tiek iš nacionalinių, tiek iš užsienio subjektų lemia, kad mažumos akcininkų teisių apsauga ir gynimas turi būti gerinamas, ir tai įtakoja susidomėjimą išvestinio ieškinio institutu. Pavyzdžiui, iki pat 2005 metų Vokietijos akcinių bendrovių įstatyme nebuvo įtvirtintas šis institutas, ir būtent noras sustiprinti silpną mažumos akcininkų teisių apsaugą ir gynimą buvo pagrindinė priežastis išvestinio ieškinio atsiradimui šios valstybės statutinėje teisėje⁵⁰.

Tačiau reikia pažymėti, kad suabsoliutinus mažumos akcininkų teisių gynimo tikslą gali nukentėti kitų asmenų grupių interesai, be to, gali būti piktnaudžiaujama šia akcininkų teise. Pavyzdžiui, bendrovės akcininkas, nepatenkintas bendrovės vadovo veikla dėl tam tikrų asmeninių priežasčių, gali užversti teismus išvestiniais ieškiniiais, kuriais prašoma atlyginti bendrovei padarytą žalą neva netinkamai atliekamomis vadovo pareigomis. Tokiu atveju atsiranda rizika, kad bus sutrikdyta normali bendrovės veikla, be to, bendrovės vadovas gali vengti priimti bendrovei reikalingus, nors ir nepatrauklius, sprendimus bijodamas įsitraukti į teisminius procesus. Taigi iš šio pavyzdžio galima išvesti antrąjį tikslą, į kurį įstatymų leidėjas turėtų atkreipti dėmesį reglamentuodamas išvestinio ieškinio institutą, – t. y. apsisaugoti nuo nepagrįsto akcininkų kišimosi į bendrovės vadovybės veiklą. JAV kaip bendra piktnaudžiavimo išvestiniu ieškiniu forma išskiriami atakuojamieji (smogiamieji) ieškiniai (angl. – *strike suits*), kuriais siekiama tik asmeninės naudos neketinant realiai ginti bendrovės interesus, kurios vardu pateikiamas ieškinys⁵¹.

Būtent šie du tikslai – pirma, minimalaus kišimosi į bendrovės vadovybės veiklą užtikrinimas ir, antra, mažumos akcininkų teisių gynimas – turėtų būti derinami reglamentuojant išvestinį ieškinį statutinėje teisėje. Šioje vietoje iškyla klausimas, kuriam tikslui turėtų būti suteiktas prioritetas. Užsienio valstybių praktika rodo, kad teisiniu reguliavimu turi būti siekiama minėtų tikslų pusiausvyros. Pavyzdžiui, Anglijoje vienas iš Bendrovių įstatymo keitimo tikslų buvo užtikrinti, kad akcininkų teisių apsaugos sąskaita

⁴⁸ KIM, Susanna M. Conflicting Ideologies of Group Litigation: Who May Challenge Settlements in Class Actions and Derivative Suites. In *Tennessee Law Review* [interaktyvus]. 2001, nr. 1 (81) [žiūrėta 2012-03-20], p. 104. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁴⁹ *Cit. op.* 27, p. 74.

⁵⁰ LI, Xiaoning. *A Comparative Study of Shareholders' Derivative Actions*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p. 196.

⁵¹ *Cit. op.* 44, p. 231.

nebūtų sutrikdyta normali bendrovės veikla⁵². Atitinkamai, Anglijos Vyriausybė šiais pakeitimais siekė nustatyti tinkamą balansą tarp vadovų galimybės sąžiningai priimti verslo sprendimus bei akcininkų teisių gynybos tokiu būdu, kad akcininkai galėtų pateikti išvestinį ieškinį prieš bendrovės valdymo organus tik tuomet, kai tai yra būtina ir nėra jokių kitų alternatyvių gynybos priemonių. Apskritai, išvestinis ieškinys laikomas *ultima ratio* priemone, todėl turėtų būti leidžiamas pateikti tik išimtiniais atvejais⁵³.

Teoriškai išnagrinėjus išvestinio ieškinio teisinio reglamentavimo principus, reikia nustatyti, ar Lietuvoje įstatymų leidėjas yra sukūręs tinkamą teisinę bazę siekiant išlaikyti pusiausvyrą tarp akcininkų teisių gynybos, iš vienos pusės, ir minimalaus kišimosi į bendrovės vadovybės veiklą užtikrinimo, iš kitos pusės. Pastebėtina, kad LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. norma nepateikia jokių saugiklių, kaip apsisaugoti nuo visiškai nepagrįstų išvestinių ieškinių ir akcininkų piktnaudžiavimo savo teisėmis atveju. Tiesa, LR CK 1.2 str. 1 d. ir 1.137 str. 3 d. įtvirtina bendro pobūdžio draudimą šalims piktnaudžiauti savo teisėmis⁵⁴. Be to, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁵⁵ (toliau – LR CPK) 95 str. nurodo, kad dalyvaujantis byloje asmuo, kuris nesažiningai pareiškė nepagrįstą ieškinį, gali būti teismo įpareigotas atlyginti kitam dalyvaujančiam byloje asmeniui šio patirtus nuostolius. Tačiau vargu ar tai yra pakankamai efektyvus saugiklis, kadangi minėtose normose nustatytos taisyklės teismui suteikia teisę išvestinį ieškinį atmesti civilinę bylą išnagrinėjus iš esmės. Tuo tarpu daugumoje valstybių yra numatyta speciali procedūra išvestinio ieškinio pateikimui ir priėmimui, kuria siekiama apsaugoti bendrovės veiklą bei jos vadovus nuo nepagrįstų ieškinių antplūdžio dar prieš pradėdant nagrinėti civilinę bylą⁵⁶. Nenustačius jokių saugiklių, kyla pavojus, kad dėl perdėto akcininkų naudojimosi išvestinio ieškinio institutu bendrovės valdymo funkcija, priskiriama valdymo organams, faktiškai pereis jos akcininkams. Priešingai nei Lietuva, į šią riziką atkreipia dėmesį užsienio valstybės, kurdamos išvestinio ieškinio teisinę bazę

⁵² *Cit. op.* 45. Įstatymo pakeitimais buvo sukurta teismo leidimo procedūra išvestinio ieškinio pateikimui siekiant apsisaugoti nuo „aktyviųjų“ akcininkų, kurie piktnaudžiaudami savo teisėmis bei teikdami visiškai nepagrįstus ieškinius gali sutrikdyti normalią bendrovės veiklą. Šios procedūros metu teismas gali neleisti akcininkui pateikti išvestinio ieškinio, jeigu tai neatitinka bendrovės interesų.

⁵³ REISBERG, Arad. *Derivative Actions and Corporate Governance: Theory and Operation*. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 5.

⁵⁴ LR CK 1.137 str. 3 d. nurodo, jog „[D]raudžiama piktnaudžiauti savo teise, t. y. draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalos kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai. Žalos padarymas kitiems asmenims piktnaudžiaujant teise yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę. Jeigu asmuo piktnaudžiauja subjektine teise, teismas gali atsisakyti ją ginti“.

⁵⁵ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁵⁶ Pavyzdžiui, JAV yra specializuoti bylinėjimosi komitetai, kurie vertina akcininkų ketinamo pateikti išvestinio ieškinio atitikimą bendrovės interesams. Anglijoje yra nustatyta teismo leidimo procedūra išvestinio ieškinio pateikimui. Australijoje teismai turi priimti preliminarų sprendimą, ar išvestinis ieškinys iš tikrųjų yra paduodamas bendrovės interesais ir tik tai konstatavus vyksta bylinėjimosi procesas iš esmės. Plačiau žr. šio darbo 4 dalį.

(pavyzdžiui, Australijos bendrovių ir vertybinių popierių konsultacinis komitetas pažymėjo, kad „kiekvienas pasiūlymas reformuoti išvestinio ieškinio institutą turi turėti mechanizmą, kurie padėtų išvengti nereikalingo ir žalingo akcininkų bylinėjimosi“⁵⁷).

1.3.2. Išvestinio ieškinio funkcijos

Teisės doktrinoje paprastai išskiriamos dvi išvestinio ieškinio funkcijos: tai atgrasomasis poveikis bei kompensavimas. Daugelis teisės mokslininkų savo darbuose pažymi, kad vien akcininko teisės pateikti išvestinį ieškinį egzistavimas turėtų atgrasyti bendrovės vadovus nuo veikimo priešingai bendrovės interesams⁵⁸. Tai, kad kompensacija nėra vienintelė išvestinio ieškinio funkcija, parodo ir didelis taikos sutarčių, sudaromų civilinėje byloje pagal išvestinį ieškinį, skaičius. Pastebėta, jog šalys yra linkusios susitarti tokio pobūdžio bylose ir ginčo suma sumažėja kelis ar net keliasdešimt kartų, todėl manoma, kad išvestiniais ieškiniiais akcininkai labiau linkę atgrasyti vadovus nuo netinkamo elgesio, vietoj to, kad siektų visiškos kompensacijos bendrovei⁵⁹.

Kadangi išvestinis ieškinys atlieka tiek atgrasymo, tiek kompensavimo funkcijas, šiame institute atitinkamai atsispindi tiek vieši, tiek privatūs interesai. Apskritai kiekvienas bylinėjimosi procesas turi tiek viešų, tiek privačių interesų. Tačiau civilinėje byloje, nagrinėjamoje pagal išvestinį ieškinį, galima pastebėti, kad tam tikras viešas interesas yra itin ryškus, kadangi būsimas teismo sprendimas įtakos bendrovės bei visų jos akcininkų (ne tik ieškinį pateikusių) interesus. Teisės doktrinoje vyksta diskusijos, ar vieši, ar privatūs interesai yra svarbesni pateikiant išvestinius ieškinius⁶⁰. Tai nėra vien tik teorinė problema, kadangi esant ginčui teisme šių interesų vertinimas gali nulemti tai, ar išvestinis ieškinys bus patenkintas ar atmestas. Pavyzdžiui, skirtumas tarp atgrasymo ir kompensavimo funkcijų įgyja didelę prasmę, kai reikia atsakyti į klausimą, ar teismas turėtų atsisakyti priimti išvestinį ieškinį, kai paaiškėja, kad bylinėjimosi išlaidos, kurias turi atlyginti bendrovė, viršys tikėtiną kompensacijos dydį. Teismas galėtų nuspręsti, kad tokiu atveju bendrovės interesai (t. y. kompensacinė funkcija, kuri pasireiškš tuo, kad bendrovė vis tiek patirs nuostolius dėl didelių bylinėjimosi išlaidų) nėra taip svarbu kaip

⁵⁷ Companies and Securities Advisory Committee *Report on a Statutory Derivative Action* [interaktyvus]. 1993-07-04 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <[http://www.camac.gov.au/camac/camac.nsf/byHeadline/PDFFinal+Reports+1993/\\$file/Statutory_Derivative_Action,_July_1993.pdf](http://www.camac.gov.au/camac/camac.nsf/byHeadline/PDFFinal+Reports+1993/$file/Statutory_Derivative_Action,_July_1993.pdf)>.

⁵⁸ *Cit. op.* 48, p. 105.

⁵⁹ ODA, Hiroshi. Shareholder's Derivative Action in Japan. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2011, nr. 3 (8) [žiūrėta 2012-03-20], p. 345. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁶⁰ ERICKSON, Jessica. Corporate Misconduct and the Perfect Storm of Shareholder Litigation. In *Notre Dame Law Review* [interaktyvus]. 2008-2009, nr. 1 (84) [žiūrėta 2012-03-20], p. 103. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

viešas interesas – nubausti savo pareigas pažeidusius vadovus, atgrasyti juos bei kitus valdymo organų narius nuo panašaus elgesio ateityje, ar sukurti naują teisės precedentą, kuris svarbus tolesniam teisės vystymuisi.

Praktiškai visuose teisės doktrinos šaltiniuose nurodoma, kad šiais laikais neabejotinai svarbesnė funkcija laikoma kompensavimas⁶¹. Pavyzdžiui, apie tai, kad JAV teisėje teikiamas prioritetas kompensavimo funkcijai, galima spręsti iš procedūrinių reikalavimų, keliamų pateikiant išvestinį ieškinį šios valstybės teismuose. Vadovaujantis Delavero valstijos teisėje įtvirtinta taisykle, akcininkai gali pateikti išvestinį ieškinį tik kai jie turėjo bendrovės akcijų tuo metu, kai bendrovei atsirado žala⁶². Taigi jeigu pagrindinė išvestinio ieškinio funkcija būtų atgrasyti ir nubausti bendrovės vadovybę už netinkamą elgesį, tai tuomet nebūtų reikiamybės riboti išvestinį ieškinį galinčių pateikti subjektų rato.

Tačiau vadovaujantis aukščiau minėta norma, įtvirtinta JAV teisėje, negalima teigti, kad išvestinių ieškinių socialinis poveikis yra nesvarbus, juolab kad kontinentinės teisės tradicijos valstybėse reikalavimo pareiškėjams būti akcininkais tuo metu, kai bendrovei buvo padaryta žala, nėra⁶³. Todėl reikia pripažinti, kad abi minėtos funkcijos yra svarbios kalbant apie išvestinį ieškinį, ir juo siekiama tiek *ex ante* atgrasyti bendrovės vadovus nuo netinkamo elgesio, tiek atlyginti padarytus nuostolius bendrovei.

1.3.3. Neigiamas požiūris į išvestinį ieškinį

Reglamentuojant išvestinio ieškinio institutą iškylanti problema, kaip apsisaugoti nuo akcininkų piktnaudžiavimo atvejų bei nuo nepagrįsto kišimosi į bendrovės vadovybės veiklą, yra ne vienintelė. Teisinėje literatūroje galima rasti autorių nuomonių, kad išvestinis ieškiny vien tik savo esme ir egzistavimu sukelia neišsprendžiamų problemų.

Pirma, akcininkas, nepaisant to, kad veikia sąžiningai ir pateikia išvestinį ieškinį iš tikrųjų siekdamas apginti bendrovės interesus, gali sutrukdyti normalią bendrovės veiklą⁶⁴. Tai paaiškinama tuo, kad atskiras akcininkas paprastai mažai žino apie bendrovės valdymą ir gerai neišmano verslo reikalų, todėl jo ieškiniai gali būti visiškai nepagrįsti. Ši problema yra gana aktuali ne tik bendrovės vadovams, bet ir kitiems (ieškinio nepateikusiems) akcininkams, ypač tais atvejais, kai bendrovė yra listinguojama

⁶¹ *Ibid.*, p. 104.

⁶² Delavero valstijos generalinis korporacijų įstatymas (angl. - *Delaware General Corporation Law*) [interaktyvus]. 1967 [žiūrėta 2012-03-20], 327 str. Prieiga per internetą: <<http://delcode.delaware.gov/title8/c001/sc01/index.shtml>>.

⁶³ Žr. šio darbo 3.3 skyrių.

⁶⁴ REISBERG, Arad. Theoretical Reflections on Derivative Actions in English Law: The Representative Problem. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 3 [žiūrėta 2012-03-20], p. 80. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

vertybinių popierių biržose. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į JAV atliktus empirinių tyrimų rezultatus. Tyrimų metu buvo nustatyta, kad išvestinių ieškinių pareiškimas bendrovės interesais mažina tos bendrovės akcijų vertę, o teismiam procesui pasibaigus nėra atitinkamo akcijų vertės padidėjimo net ir tais atvejais, kai išvestinis ieškinys yra patenkinamas ir bendrovei yra priteisiami nuostoliai⁶⁵. Taigi teisminiai procesai neigiamai veikia bendrovės akcijų vertę, ir dėl to gali nukentėti asmeniniai visų akcininkų interesai.

Antra, tais atvejais, kai bendrovei žalos padaręs vadovas turi jos akcijų, jis, kaip ir kiti bendrovės akcininkai, gaus netiesioginės naudos patenkinant išvestinį ieškinį ir to pasekoje priteisiant bendrovei nuostolių atlyginimą⁶⁶. Atsižvelgiant į tai, kad bendrovės vadovas pažeidė savo pareigas, akivaizdu, jog jis neturėtų už tai gauti jokios (nors ir netiesioginės) kompensacijos, be to, atgrasomasis išvestinių ieškinių poveikis turėtų gerokai sumažėti.

Aukščiau nurodyti neigiami išvestinio ieškinio aspektai nėra vieninteliai. Jessica Erickson, Ričmondo teisės mokyklos profesorė, atkreipia dėmesį į tai, kad išvestinį ieškinį pateikę akcininkai turi per mažai paskatų veikti bendrovės interesais, kadangi sėkmės atveju nuostoliai yra priteisiami ne jiems, bet tiesiogiai bendrovei⁶⁷. Su tuo iš esmės galima sutikti, ypač tais atvejais, kai valstybės (Anglija, Prancūzija, Lietuva ir kt.) statutinėje teisėje nenustato, kad teisę į išvestinį ieškinį turi tik asmenys, esantys tam tikro minimalaus akcijų skaičiaus savininkais. Tuomet ieškinį pateikusiam akcininkui, turinčiam tik vieną ar kelias bendrovės akcijas, tikėtina reali asmeninė nauda bus labai maža, nors bendrovės naudai priteistų nuostolių suma ir būtų didelė. To pasekoje, kelias akcijas turinčio asmens suinteresuotumas bylos baigtimi yra mažas, todėl kyla grėsmė, kad bus sudaryta bendrovei nenaudinga taikos sutartis, ieškinio bus atsisakyta ar apskritai bendrovės interesai bus netinkamai atstovaujami. Tačiau tokia problema yra išspręstina – valstybių teisės sistemos žino nemažai priemonių, kaip užtikrinti tinkamą bendrovės interesų gynybą išvestinio ieškinio procese (paskiriant specialųjį įgaliotinį, sudarant specializuotus bylinėjimosi komitetus, nustatant reikalavimą gauti teismo leidimą išvestinio ieškinio pateikimui ir kt.)⁶⁸.

Nors išvestinio ieškinio institutas gali sukelti aukščiau minėtų praktinių problemų, šiais laikais valstybės pripažįsta, kad išvestinis ieškinys yra būtina mažumos akcininkų

⁶⁵ SANBORN, Jeffrey. Rise of Shareholder Derivative Arbitration in Public Corporations: In *Re Salomon Inc. Shareholders' Derivative Litigation*. In *Wake Forest Law Review* [interaktyvus]. 1996 [žiūrėta 2012-03-15], p. 339. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁶⁶ *Cit. op.* 50, p. 7.

⁶⁷ *Cit. op.* 60, p. 100.

⁶⁸ Žr. šio darbo 4 dalį.

teisių gynybos priemonė⁶⁹. O tai, kaip sumažinti išvestinio ieškinio neigiamus aspektus, yra užduotis įstatymų leidėjui, kuris turi įtvirtinti tam tikrus saugiklius statutinėje teisėje, kad išvestinis ieškinys galėtų tinkamai atlikti kompensavimo bei atgrasomojo poveikio funkcijas.

⁶⁹ Teigiami šio instituto bruožai yra tai, kad užtenka pareikšti vieną išvestinį ieškinį apginti mažumos akcininkų padėtyje esančių asmenų teises bei interesus, be to, priteisiant žalą tiesiogiai bendrovei, pagerėja jos kreditorių padėtis. Plačiau žr. TANGUAY, Jason M. Minority Shareholders and Direct Suits in Closely Held Corporations Where Derivative Suits Are Impractical. In *Pierce Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 5 [žiūrėta 2012-03-20], p. 477-478. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

2. Išvestinių ieškinių rūšys ir atskyrimas nuo individualaus akcininko ieškinių

Darbo pradžioje nagrinėjant išvestinio ieškinių sampratą buvo minėta, kad tokiu ieškiniu tiesiogiai yra ginami ne akcininko asmeniniai, bet bendrovės, kaip atskiro teisinių santykių subjekto, interesai. Tačiau problema yra ta, kad bendrovė yra tik teisinė fikcija, kurią sukuria akcininkų pateikti turtiniai ir neturtiniai įnašai bei kuri įgyja civilines teises ir prisiima civilines pareigas per paskirtus valdymo organus. Todėl bendrovės ir atskirų akcininkų asmeninius interesus atskirti tam tikrais atvejais gali būti sunku. Pirmajame šios dalies skyriuje mėginama pateikti tam tikrus kriterijus, kuriais vadovaujantis išvestinių ieškinių būtų galima atriboti nuo panašaus instituto – individualaus akcininko ieškinių dėl asmeninių teisių gynimo.

Kituose šio darbo dalies skyriuose analizuojamos išvestinių ieškinių rūšys. Išvestinių ieškinių klasifikavimas nėra savitiksliis dalykas ir yra prasmingas bent dviem aspektais: pirma, tai leidžia geriau pažinti šį institutą, jo ypatumus, ir, antra, praktikoje nagrinėjant teisminį ginčą gali iškilti klausimas, ar tokia išvestinio ieškinių, kuri pareiškė akcininkas, rūšis egzistuoja / neegzistuoja Lietuvoje ir kodėl. Nei Lietuvos teisės doktrina, nei LR ABĮ ar kiti teisės aktai neišskiria išvestinio ieškinių rūšių. Todėl siekiant suskirstyti galimas išvestinių ieškinių pasireiškimo formas į kelias grupes, bus remiamasi užsienio valstybių – Anglijos, Vokietijos – teisės normomis.

2.1. Išvestinis ieškiny v. individualus ieškiny⁷⁰

Pirmiausia reikėtų pažymėti, kad tuo atveju, kai akcininko asmeniniai interesai tiesiogiai buvo pažeisti, jis gali ginti savo teises pateikdamas individualų (asmeninį) ieškinį. Tačiau atskirti atvejus, kada atsiranda pagrindas pareikšti išvestinį ieškinį, o kada – individualų, gali būti sudėtinga, kadangi akcininkų asmeniniai interesai gali būti pažeidžiami ir kaip bendrovei padarytos žalos rezultatas, o tai jau yra pagrindas pateikti išvestinį ieškinį⁷¹. Taigi tam tikrose situacijose atskirti išvestinio ir individualaus ieškinių pagrindus gali būti nelengva. JAV ir Vokietijos teisės doktrinoje nurodyti įvairūs metodai siekiant nustatyti,

⁷⁰ LR ABĮ, kaip ir Prancūzijos komercinis kodeksas, atskirai neišskiria neturtinės akcininkų teisės pateikti individualų ieškinį bendrovei ar jos vadovams dėl tiesiogiai patirtų asmeninių nuostolių. Tačiau asmuo turi bendrą teisę reikalauti apginti jo pažeistas teises bei interesus teismine tvarka (LR CPK 5 str. 1 d.).

⁷¹ OLSON, Z. Direct or Derivative: Does It Matter After Gentile v. Rossette? In *Journal of Corporation Law* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2012-03-20], p. 596. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

koks ieškinys – individualus ar išvestinis – galėtų būti pateikiamas esant tam tikroms faktinėms aplinkybėms.

2.1.1. Metodai, taikomi atskiriant išvestinį ir individualų ieškinį užsienio valstybėse

Dažniausiai naudojamas testas koncentruojasi į pažeisto intereso prigimtį. Šio metodo esmė yra tokia: išvestinis ieškinys gali būti pateiktas tais atvejais, kai tiesiogiai buvo pažeisti bendrovės interesai; tuo tarpu ieškinys kvalifikuojamas kaip individualus, jei dėl netinkamo vadovo elgesio akcininko asmeninės teisės buvo stipriau pažeistos nei bendrovės interesai⁷². Taigi taikant šį metodą yra tam tikras vertinamasis kriterijus, kuomet reikia pasverti, kurios šalies – atskiro akcininko ar visos bendrovės – interesai buvo labiau pažeisti. Tačiau prieš lyginant minėtų subjektų pažeistus interesus, pirmiausia reikia suprasti, kas apskritai yra bendrovės interesai ir kuo jie skiriasi nuo atskiro akcininko interesų.

Teisinėje literatūroje galima aptikti tris bendrovės interesų apibrėžimus. Bendrovės interesais gali būti laikomi (i) visų esamų bendrovės akcininkų bendri interesai, (ii) nuo akcininkų atskiriami interesai, priklausantys bendrovei kaip atskiram bei savarankiškam teisinių santykių subjektui ar (iii) bendrovės, jos esamų bei būsimų akcininkų interesų visuma⁷³. Kuri iš šių definicijų tiksliausiai apibrėžia bendrovės interesus, nėra lengva atsakyti. Tačiau galima išskirti du aspektus, kurie turėtų padėti suvokti bendrovės interesų sampratą išvestinio ieškinio kontekste. Pirma, visiems pateiktiems apibrėžimams būdinga tai, kad bendrovės interesais yra pripažįstami tie, kurie yra plataus pobūdžio ir kurie nėra būdingi tik vienam atskiram bendrovės akcininkui. Antra, kadangi išvestinis ieškinys yra mažumos akcininkų teisių gynybos priemonė, tai tokiu ieškiniu turėtų būti ginami bent šioje padėtyje esančių akcininkų interesai.

Atsižvelgiant į tai, kad bendrovės ir akcininkų interesus atskirti yra sudėtinga, Vokietijos teisėje kai kurių bendrovių akcininkams netgi nėra suteikiama teisė į išvestinį ieškinį. Šioje valstybėje išskiriamos taip vadinamos akcininkų valdomos bendrovės (angl. – *owner – managed companies*)⁷⁴. Laikomasi pozicijos, kad minėtose bendrovėse ginčai iš esmės kyla tarp pačių akcininkų, o ne tarp atskiro akcininko ir bendrovės vadovo, ir to

⁷² *Ibid.*, p. 599.

⁷³ BERTRAND, Alexia; COIBION, Arnaud. Shareholders Suits against Directors of a Company, against other Shareholders and against the Company itself under Belgian Law. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 278. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁷⁴ Tai tokios bendrovės, kurių akcijomis nėra viešai prekiaujama vertybinių popierių biržose ir kurios priklauso tik keliems akcininkams.

pasekoje bendrovės interesų atskyrimas tampa labiau formalus nei realus⁷⁵. Dėl šio aspekto tokių bendrovių akcininkams Vokietijos ribotos civilinės atsakomybės įmonių įstatymas nesuteikia galimybės pareikšti išvestinį ieškinį bendrovės interesais⁷⁶.

Aukščiau nurodytas Vokietijos teisinio reguliavimo pavyzdys galėtų patvirtinti tarp teisės mokslininkų paplitusią nuomonę, kad atsakyti į klausimą, kurio subjekto – akcininko ar bendrovės – interesai tiesiogiai buvo labiau pažeisti, yra lygiai toks pats sudėtingas, kaip pasakyti, kuris ieškinytis – išvestinis ar individualus – esant tam tikroms aplinkybėms galėtų būti pareikštas⁷⁷. Todėl vadinamasis pažeisto intereso testas nėra laikomas pakankamai efektyvia priemone atskirti šias ieškinių rūšis ir to pasekoje yra ieškoma alternatyvių būdų išspręsti nagrinėjamą problemą.

Kitas metodas, kurį taikant galima atskirti išvestinį ieškinį nuo individualaus, vadinamas kategoriško požiūrio testu⁷⁸. Remdamasis šiuo metodu, įstatymų leidėjas turėtų suskirstyti išvestinius ir individualius ieškinius į dvi skirtingas kategorijas atsižvelgiant į tai, kokiais vadovo veiksmais buvo padaryta žala atskiram akcininkui / bendrovei. Pavyzdžiui, į išvestinių ieškinių kategoriją turėtų būti įtraukiami ieškiniai dėl bendrovės netinkamo valdymo, bendrovės turto pasisavinimo, bendrovei nuosavybės teise priklausančio turto sugadinimo. Tuo tarpu individualų ieškinį galima paduoti dėl vadovo veiksmų, kuriais pažeidžiamos akcininko balsavimo teisės, teisė į dividendus⁷⁹ ir pan. Galima pastebėti, kad šio metodo silpnoji vieta yra tai, kad tie patys valdymo organo nario veiksmai gali patekti į abi nurodytas kategorijas, pavyzdžiui, vadovas, iššvaistydamas bendrovės turtą, kartu pažeidžia akcininko teisę į dividendus, todėl vadovaujantis vien šiuo testu nėra aišku, kuris ieškinytis – išvestinis ar individualus – nurodytoje situacijoje galėtų būti pateiktas.

Galiausiai trečiasis būdas, naudojamas siekiant atskirti išvestinį ieškinį nuo individualaus, koncentruojasi į teisės, kurią norima apginti ieškiniu, prigimtį, o ekonominis poveikis pažeistiems bendrovės ir / ar atskiro akcininko asmeniniams

⁷⁵ LI, Xiaoning. *A Comparative Study of Shareholders' Derivative Actions*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p. 304.

⁷⁶ Tokią Vokietijos įstatymų leidėjo logiką galima suprasti. Pavyzdžiui, uždarojoje akcinėje bendrovėje yra 3 akcininkai: sutuoktiniai A ir B bei asmuo C. A užima bendrovės vadovo pareigas ir kartu su B, veikdami asmeniniais interesais, sudaro bendrovei nuostolingus sandorius. Kurį ieškinį – išvestinį ar asmeninį – šioje situacijoje turėtų pareikšti akcininkas C? Nors formaliai žala atsiranda bendrovei, JAV teismai tokiomis aplinkybėmis leidžia akcininkams pareikšti ne išvestinį, bet asmeninį ieškinį. Plačiau žr. TANGUAY, Jason M. *Minority Shareholders and Direct Suits in Closely Held Corporations Where Derivative Suits Are Impractical*. In *Pierce Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 5 [žiūrėta 2012-03-20], p. 469-492. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁷⁷ KIM, Susanna M. *Conflicting Ideologies of Group Litigation: Who May Challenge Settlements in Class Actions and Derivative Suits*. In *Tennessee Law Review* [interaktyvus]. 2001, nr. 1 (81) [žiūrėta 2012-03-20], p. 103. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

interesams paliekamas nuošalyje. Šis metodas reiškia, kad ta apimtimi, kiek bendrovių veiklą reglamentuojantys teisės aktai bei bendrovės įstatai (nuostatai) suteikia akcininkui asmeniškai tam tikrų teisių, jis turi teisę jas ginti tiesiogiai pateikdamas individualų ieškinį. Tuo tarpu visais kitais atvejais, kai bendrovės vadovai netinkamai atlieka ar neatlieka savo pareigų, akcininkai gali pateikti išvestinį ieškinį. Šis testas yra pripažįstamas Anglijoje, kur išskiriamos keturios akcininko asmeninių teisių grupės: (i) kylančios iš sutarčių ar deliktų teisės, (ii) nustatytos bendrovių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, (iii) įtvirtintos bendrovės įstatuose (nuostatuose) ir (iv) tam tikromis aplinkybėmis atsirandančios asmeninės teisės⁸⁰. Akcininkas gali ginti nurodytas teises pateikdamas individualų ieškinį.

Nepaisant to, kuris testas turėtų būti pripažintas veiksmingiausiu, yra aišku, kad riba tarp išvestinio ir individualaus ieškinio pagrindų gali būti labai neryški kai kuriose situacijose. Manytina, kad šiuos institutus bus lengviau atriboti, jeigu keli testai bus naudojami vienu metu. Pavyzdžiui, Vokietijoje taikomi atsiradusios žalos bei ginamos teisės prigimties testai⁸¹.

Svarbu pažymėti, kad išvestinių ir individualių ieškinių atskyrimo klausimas nėra vien tik teorinė problema, kadangi praktikoje esant neaiškiems atribojimo kriterijams gali atsirasti tarp akcininkų piktnaudžiavimams savo teisėmis. Pavyzdžiui, akcininkas, nepagrįstai pateikdamas individualų ieškinį, gali įtikinti teismą, kad jam, o ne bendrovei, tiesiogiai padaryta žala, ir tokiu būdu išvengti nemažai procedūrinių reikalavimų, kurie taikomi išvestiniams ieškiniams pateikti kai kuriose užsienio valstybėse. Lietuvoje, nors ir nėra specialių sąlygų ir reikalavimų pareikšti išvestinį ieškinį, ši problema taip pat aktuali, kadangi akcininkas, nepagrįstai pateikdamas individualų ieškinį, gali asmeniškai prisiteisti ne jam, bet bendrovei padarytą žalą.

2.1.2. Atskyrimo kriterijai, taikytini Lietuvoje

Išanalizavus metodus, taikomus atskiriant išvestinio ir individualaus ieškinių pagrindus užsienio valstybėse, reikia nustatyti, kokiais kriterijais turėtų vadovautis teismai Lietuvoje, kai pareiškiant ieškinį nėra aišku, kieno interesai labiau pažeisti – atskiro akcininko ar bendrovės. Iš LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. normos formuluotės matyti, jog išvestiniam ieškiniui pareikšti yra reikalingos trys sąlygos – (i) žalos bendrovei padarymo faktas, (ii) bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų LR ABĮ ir kituose

⁸⁰ *Cit. op.* 75, p. 54.

⁸¹ *Ibid.*, p. 309.

įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymas ar netinkamas vykdymas ir (iii) priežastinis ryšys tarp atsiradusios žalos bei netinkamo bendrovės valdymo organo nario elgesio. Daugiausia klausimų kelia pirmoji sąlyga, kadangi LR ABĮ nėra pateiktas apibrėžimas, kas yra laikoma žala bendrovei. Manytina, kad teismai, atskirdami bendrovės ir asmeninius akcininko interesus, turėtų pasiremti Vakarų Europos valstybių praktika ir taikyti kombinuotai atsiradusios žalos bei ginamos teisės prigimties testus. Pavyzdžiui, jei akcininkas ketina ginti LR ABĮ 15 str. ir 16 str. bei bendrovės įstatuose įtvirtintas asmenines teises (pavyzdžiui, akcininkui nebuvo pranešta apie visuotinį akcininkų susirinkimą ar nesuteikiama reikalaujama informacija apie bendrovę), jis turėtų pateikti individualų ieškinį. O visais kitais atvejais teismai turėtų vertinti, ar akcininkams atsiradusi asmeninė žala gali būti atskiriama nuo bendrovei padarytos žalos, ir tik konstatavus bendrovės interesų pažeidimą turėtų patenkinti išvestinį ieškinį.

Visgi praktikoje iškylančios situacijos yra sudėtingesnės, todėl esant menkai teismų praktikai bei teisės doktrinai šiuo klausimu Lietuvoje teismai turėtų atsižvelgti ir į užsienio valstybių patirtį. Pavyzdžiui, jei dėl bendrovės vadovo netinkamo elgesio sumažėjo bendrovės akcijų vertė, ar tai yra pagrindas akcininkui pateikti individualų ar išvestinį ieškinį? Lietuvos teisės aktai atsakymo į šį klausimą nepateikia. Tuo tarpu Prancūzijoje teismai gana siaurai interpretuoja asmeninės žalos akcininkui sąvoką bei atitinkamai laikosi pozicijos, kad vadovai, netinkamai vykdydami savo pareigas, paprastai pažeidžia bendrovės, o ne asmeninius akcininko interesus. Pavyzdžiui, Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gruodžio 13 d. sprendime nurodė, jog bendrovės akcijų vertės sumažėjimas, kurį lėmė vadovo padarytas deliktas, pažeidžia bendrovės, o ne jos akcininkų tiesioginius interesus⁸². Todėl nurodytu atveju buvo pripažinta, kad akcininkas turi pateikti ne individualų, o išvestinį ieškinį.

Belgijoje šis klausimas sprendžiamas analogiškai. Vadovaujantis Belgijos bendrovių kodekso 528 str., akcininkas gali pateikti individualų ieškinį bendrovės vadovui tik kai gali įrodyti, kad jis asmeniškai patyrė nuostolius, skirtingus ir nepriklausomus nuo nuostolių, kuriuos patyrė akcininkų grupė kaip visuma dėl bendrovės akcijų nuvertėjimo⁸³. Taigi šioje valstybėje akcijų vertės sumažėjimas pripažįstamas nuostoliais, priskiriamais visiems bendrovės akcininkams, tad kompensaciją galima prisiteisti tik pateikiant išvestinį ieškinį.

⁸² GELON, Bernard. Shareholders' Lawsuits against the Management of a Company and its Shareholders under French law. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 213. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁸³ Belgijos bendrovių kodeksas (angl. – *Belgium Company Code*) [interaktyvus]. 1999 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://128.252.251.212/Library/cdroms/foreign/Belgium/belgium_01.htm>.

Atsižvelgiant į Prancūzijos bei Belgijos teisinį reguliavimą, Lietuvoje teismai taip pat turėtų vadovautis pozicija, kad akcininkas turėtų pateikti ne individualų, o išvestinį ieškinį tuo atveju, kai dėl bendrovės vadovo netinkamo elgesio sumažėjo bendrovės akcijų vertė. Tačiau pabrėžtina, kad tai neturėtų būti laikoma absoliučia taisykle ir kad konkreči išvada gali būti priimta tik atsižvelgiant į visas faktines aplinkybes. Reikia paminėti, kad akcininko teisė pateikti individualų ieškinį bendrovės vadovui gali atsirasti esant sutartinės ar deliktinės atsakomybės pagrindams. Pavyzdžiui, jei bendrovės vadovas parduoda savo turimas akcijas trečiajam asmeniui žinodamas apie būsimą jų vertės sumažėjimą, akcijų įgijėjas galės ginti savo teises pateikdamas individualų ieškinį.

2.1.3. Galimybė pareikšti mišrius reikalavimus ieškinyje

Paskutinė problema, kuri svarbi nagrinėjant išvestinio ir individualaus ieškinių tarpusavio santykį, iškyla tais atvejais, kai akcininko reikalavimai yra mišraus pobūdžio, t. y. akcininkas prašo tiek bendrovei, tiek jam tiesiogiai atlyginti padarytą žalą. Tokios problemos sprendimo variantai galimi du: pirma, įstatymų leidėjas gali nustatyti, kad akcininkas turi teisę sujungti tokius mišrius reikalavimus pateikdamas vieną ieškinį ir, antra, statutinė teisė gali įpareigoti akcininką pateikti atskirus ieškinius.

Atskirų valstybių teisinės sistemos mišrių reikalavimų situacijas reglamentuoja nevienodai. Antai Kipre laikomasi nuomonės, kad mažumos akcininkai gali kombinuoti savo asmeninius reikalavimus su išvestiniais ir jie turėtų būti nagrinėjami teisme kartu⁸⁴. Tuo tarpu kitose valstybėse, pavyzdžiui, Belgijoje, negalimas mišraus pobūdžio ieškinytis: akcininkas gali pateikti individualų ieškinį dėl asmeniškai patirtų nuostolių tik jei aptariamieji nuostoliai nėra kaip nors susiję su bendrovei padarytais nuostoliais⁸⁵. Manytina, kad Belgijoje esantis teisinis reguliavimas labiau atitinka išvestinio ieškinių instituto esmę. Pirma, visuotinai pripažįstama, kad išvestiniu ieškiniu ginami bendrovės interesai ir nuostoliai kompensuojami bendrovei, o ne asmeniškai akcininkams⁸⁶. Antra, pareiškiant išvestinį ieškinį šalis turi specifinę procesinę padėtį, bylinėjimosi išlaidos atlyginamos specialia tvarka, taikomos specialios procedūrinės taisyklės, kurios nedera su asmeniniais akcininko interesais. Trečia, neleidžiant asmeninius reikalavimus kombinuoti su

⁸⁴ PITTAS, Soteris. *Derivative Actions in the Republic of Cyprus* [interaktyvus]. 2011-05-22 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/x/131414/commodities+derivatives/derivative+actions+in+the+republic+of+cyprus>>.

⁸⁵ *Cit. op.* 83, 562 str.

⁸⁶ MAKARAITYTĖ, Greta. Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nuginčyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus. *Juristas*, 2006, nr. 11, p. 32.

išvestiniais, bus sudaromos prielaidos išvengti nepagrįsto akcininkų praturėjimo, prisiteisiant asmeniškai kompensaciją už bendrovės patirtus nuostolius⁸⁷.

Aukščiau minėtos aplinkybės suponuoja, kad išvestiniu ieškiniu negali būti tiesiogiai ginami tiek bendrovės, tiek asmeniniai akcininko interesai, tad esant tiesioginiam akcininko asmeninių interesų pažeidimui, turi būti teikiamas atskiras individualus ieškinys.

Išanalizavus išvestinio ir individualaus akcininko ieškinių skirtumus, tikslinga išsiaiškinti, kokias išvestinių ieškinių rūšis pripažįsta valstybių teisinės sistemos.

2.2. Ieškiniai prieš bendrovės vadovą bei ieškiniai prieš trečiuosius asmenis

Vienas iš Anglijos išvestinio ieškinio teisinio reglamentavimo ypatumų yra tai, kad akcininkui suteikiama teisė pateikti išvestinį ieškinį ne tik prieš bendrovės valdymo organų narius, bet ir prieš trečiąjį asmenį⁸⁸. Aiškinantis išvestinio ieškinio prigimtį buvo paminėta, kad akcininko teisės pateikti išvestinį ieškinį prieš bendrovės vadovą pripažinimą nulėmė būtinybė apginti bendrovės interesus, kai ji pati nesugeba apsiginti (t. y. bendrovės vadovas, netinkamai atlikdamas savo pareigas ir dėl to atsiradus žalai bendrovei, gali nuspręsti nepradėti bylinėjimosi prieš patį save). Taigi reikia išsiaiškinti, kuo yra pagrindžiama Anglijos bendrovių įstatymo suteikiama teisė pareikšti išvestinį ieškinį ir prieš trečiuosius asmenis.

Atsižvelgiant tik į minėto įstatymo 260 (3) str. nuostatą, gali susidaryti įspūdis, kad kai trečiasis asmuo padarė žalą bendrovei, akcininkas gali pareikšti išvestinį ieškinį prieš trečiąjį asmenį reikalaujantis atlyginti bendrovei nuostolius. Tačiau tokia išvada būtų klaidinga, kadangi kai trečiasis asmuo padaro žalą bendrovei, tuomet ne akcininkas, o vadovas kaip įstatyminis bendrovės atstovas turi imtis veiksmų bendrovės vardu prieš trečiąjį asmenį dėl nuostolių atlyginimo. Todėl įstatymo aiškinamajame rašte nurodoma, kad išvestinis ieškinys prieš trečiuosius asmenis turėtų būti leidžiamas pateikti tik labai retais atvejais, kai nuostoliai bendrovei sukeliama vadovui pažeidus savo pareigas⁸⁹. Taigi svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Anglijoje išvestinį ieškinį prieš trečiąjį asmenį galima pateikti tik tais atvejais, kai, neįskaitant trečiojo asmens veiksmų, bendrovei žala buvo padaryta dėl netinkamo bendrovės vadovo elgesio. Įstatymo aiškinamajame rašte, be kita ko, pateikiama keletas pavyzdžių, kurie iliustruoja, kokiomis aplinkybėmis išvestinis

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Anglijos bendrovių įstatymo 260 (3) str. („Išvestinis ieškinys gali būti pareiškimas prieš bendrovės vadovą, prieš trečiąjį asmenį arba prieš abu subjektus“).

⁸⁹ Explanatory Notes of the Companies Act [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/notes/division/9/2/1/1>>.

ieškinys gali būti pareiškiamas prieš trečiuosius asmenis. Dažniausiai tai yra situacijos, kai trečiasis asmuo atlieka pagalbinį vaidmenį, pavyzdžiui, padeda bendrovės vadovui pasisavinti bendrovės turtą ir pan. Tokiu atveju akcininkas gali pareikšti išvestinį ieškinį tiek prieš bendrovės vadovą, tiek prieš trečiąjį asmenį.

Tam tikrų diskusijų gali sukelti situacija, kai bendrovei žalos padaro trečiasis asmuo (pavyzdžiui, trečiasis asmuo neatsiskaito už nupirktą bendrovės turtą), o bendrovės vadovas dėl aplaidumo ar dėl tam tikrų asmeninių motyvų negina bendrovės interesų ir nepareiškia ieškinio prieš trečiąjį asmenį dėl nuostolių atlyginimo bendrovei. Arad Reisberg, nagrinėdamas išvestinio ieškinio institutą Jungtinėje Karalystėje, nurodo, kad nepaisant to, kad minėtoje situacijoje bendrovės vadovas pažeistų pareigą veikti bendrovės naudai ir interesais, tai nebūtų pagrindas pareikšti išvestinį ieškinį prieš trečiąjį asmenį, kadangi bendrovei žala tiesiogiai buvo padaryta trečiojo asmens veiksmais, o ne dėl to, kad bendrovės vadovas nesiėmė jokių veiksmų bendrovei ginti⁹⁰. Nors tokia pozicija atitinka Anglijos bendrovių įstatymo aiškinamajame rašte nurodytus išvestinio ieškinio pateikimo prieš trečiuosius asmenis principus, tačiau iškyla problema, kaip analizuojamoje situacijoje būtų galima apginti bendrovės (netiesiogiai – ir akcininkų) interesus. Manytina, kad akcininkas galėtų pateikti išvestinį ieškinį prieš bendrovės vadovą (bet ne prieš trečiąjį asmenį) dėl Anglijos bendrovių įstatymo 172 str. įtvirtintos pareigos veikti bendrovės naudai pažeidimo ir tokiu būdu bendrovės vadovas turėtų atlyginti dėl savo neveikimo atsiradusią žalą.

Išsiaiškinus išvestinio ieškinio prieš trečiuosius asmenis specifiką Anglijos teisėje, paminėtina, kad LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. nesuteikia galimybės akcininkui pateikti ieškinį bendrovės interesais prieš trečiuosius asmenis. Vietoj to, šioje nuostatoje nurodoma, kad akcininkas turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašant atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Galima daryti prielaidą, kad įstatymų leidėjas sąmoningai neįtraukė galimybės pateikti išvestinio ieškinio prieš trečiuosius asmenis siekdamas išvengti situacijų, kai akcininkai pareiškia ieškinį bendrovės vardu prieš trečiuosius asmenis, nors žalos atsiradimą bendrovei sąlygojo ne bendrovės vadovo ar valdybos narių pareigų pažeidimai, o paties trečiojo asmens veiksmai. Tačiau tai nereiškia, kad pagal Lietuvos teisę trečiasis asmuo negali užimti jokios procesinės padėties byloje, nagrinėjamoje pagal akcininko pareikštą išvestinį ieškinį. Tais atvejais, kai trečiasis asmuo kartu su bendrovės vadovais padarė bendrovei žalos, akcininkas, vadovaudamasis LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p.,

⁹⁰ REISBERG, Arad. *Derivative Actions and Corporate Governance: Theory and Operation*. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 14.

turėtų pateikti išvestinį ieškinį bendrovės valdymo organų nariams, o dėl trečiojo asmens įtraukimo į teisminį procesą turėtų padėti atitinkamos LR CPK normos, reglamentuojančios procesinį bendrininkavimą⁹¹.

2.3. Sudėtiniai išvestiniai ieškiniai

Sudėtinis išvestinis ieškinys (angl. – *multiple derivative action*) yra toks ieškinys, kurį pateikia patronuojančios bendrovės akcininkas dukterinės bendrovės vardu siekiant apsaugoti dukterinės bendrovės interesus⁹². Toks ieškinys vadinamas sudėtinu, kadangi jis teikiamas dviejų bendrovių – patronuojančios (kurios akcininkas yra ieškinį teikiantis asmuo) bei dukterinės – vardu. Ši išvestinio ieškinio rūšis nėra įgijusi vieningo pripažinimo. Nė viena valstybė, įskaitant Lietuvą, statutinėje teisėje nėra tiesiogiai įtvirtinusi šią išvestinio ieškinio rūšį. Bene labiausiai ši įmonių grupėse išskylanti problema išryškėja JAV, kur teismai jau daugiau nei 90 metų diskutuoja dėl sudėtinio išvestinio ieškinio pateikimo galimybės. Šioje valstybėje teismai vis dar nėra priėmę vieningos praktikos, ar sudėtinis išvestinis ieškinys turėtų būti pripažįstamas, ir jeigu taip, koku teoriniu pagrindu tai būtų galima pagrįsti⁹³. To pasekoje JAV teismai yra suformulavę dvi pagrindines teorijas, kurios nepripažįsta akcininko teisės į sudėtinį išvestinį ieškinį, bei daugybę teorijų, kurios pagrindžia šios išvestinio ieškinio rūšies egzistavimą.

Pirmoji teorija remiasi požiūriu, jog sudėtiniai išvestiniai ieškiniai yra perteklinis mažumos akcininkų teisių gynybos būdas, kadangi kai dukterinei bendrovei žalos padaro jos vadovas, patronuojančios bendrovės akcininkai gali pasiremti kitomis alternatyviomis gynybos priemonėmis⁹⁴. Pagal JAV federalinę teisę, bendrovės akcininkas, prieš pateikiant išvestinį ieškinį, pirmiausia turi pateikti reikalavimą (angl. – *demand requirement*) valdymo organų nariams ginti bendrovės interesus⁹⁵. Taigi tais atvejais, kai patronuojančios bendrovės akcininkas nori apginti dukterinės bendrovės interesus, jis

⁹¹ LR CPK 43 str. nurodo, kad jei nagrinėjant bylą paaiškėja, kad ieškinio reikalavimas gali būti nukreiptas dar kitiems byloje nedalyvaujantiems asmenims, teismas ieškovo prašymu gali patraukti šiuos asmenis dalyvauti byloje atsakovais.

⁹² NARAVANE, Shantanu. *Indian Corporate Law* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://indiacorplaw.blogspot.com/2009/12/derivative-actions-part-i.html>>.

⁹³ Pavyzdžiui, *Untermeyer v. Valhi, Inc.* byloje JAV Niujorko apylinkės teismas nepriėmė sudėtinio išvestinio ieškinio. Tuo tarpu Ilinojaus Apeliacinis teismas *Brown v. Tenney* byloje pripažino, kad dabartinė bendrovių teisės doktrina leidžia pareikšti sudėtinį išvestinį ieškinį.

⁹⁴ LOCASCIO, David W. *Dilemma of the Double Derivative Suit*. In *Northwestern University Law Review* [interaktyvus]. 1988-1989, nr. 3 (83) [žiūrėta 2012-03-20], p. 730. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

⁹⁵ JAV federalinės civilinio proceso taisyklės (angl. - *Federal Rules of Civil Procedure*) [interaktyvus], 23.1 str. 2003 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.law.cornell.edu/rules/frcp>>.

turėtų pateikti atitinkamus reikalavimus tiek patronuojančios, tiek dukterinės bendrovės vadovams. Kai kurie JAV teismai pripažino, kad kai patronuojančios bendrovės vadovas atsisako patenkinti pareikštus reikalavimus, akcininkas, vietoj to, kad pateiktų sudėtinį išvestinį ieškinį, turi alternatyvią gynybos priemonę: jis gali pateikti paprastą išvestinį ieškinį prieš patronuojančios bendrovės vadovą remdamasis tuo, kad šis pažeidė savo pareigą ginti bendrovės investicijas dukterinėje bendrovėje. Ši teorija remiasi nuostata, kad bet kokia žala, padaryta dukterinei bendrovei, suponuoja netiesioginę žalą patronuojančiai bendrovei⁹⁶.

Tačiau vadinamojoje alternatyvių gynybos priemonių teorijoje iškyla keletas problemų. Pirma, kadangi tik dukterinė bendrovė patiria tiesioginę žalą, netiesioginės žalos, padarytos patronuojančiai bendrovei, dydį yra sudėtinga apskaičiuoti. Taip yra dėl to, kad tiesioginė žala dukterinei bendrovei nebūtinai pasireiškia jos akcijų vertės sumažėjimu, be to, pati akcijų vertė priklauso nuo daug tarpusavyje susijusių faktorių. Antra, tais atvejais, kai kelios bendrovės turi akcijų vienoje dukterinėje bendrovėje, kiekvienos bendrovės vadovams gali būti pateikti atskiri išvestiniai ieškiniai dėl neveikimo saugant investicijas dukterinėje bendrovėje. Ši problema galėtų būti išspręsta pripažinus teisę į sudėtinį išvestinį ieškinį, kurio vieno užtektų kaip gynybos priemonės visiems akcininkams bendrovių, turinčių akcijų dukterinėje bendrovėje.⁹⁷

Alternatyvių gynybos priemonių teorija nėra vienintelė, kuria remiantis nepripažįstamas sudėtinis išvestinis ieškinys. Teisės į sudėtinį išvestinį ieškinį egzistavimu JAV verčia suabejoti ir tai, kad tokį ieškinį pateikęs akcininkas neatitiktų federalinių civilinio proceso taisyklių 23.1 str. įtvirtinto reikalavimo. Šios straipsnio b punktas nustato, kad pareikšti išvestinį ieškinį gali asmuo, kuris turėjo akcijų bendrovėje tuo metu, kai jai buvo padaryta žala⁹⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad sudėtinio išvestinio ieškinio atveju pareiškėjai neturi dukterinės bendrovės akcijų (t. y. jie yra patronuojančios bendrovės akcininkai). Vadinasi, kai dukterinei bendrovei jos vadovai padaro žalos, teisę pateikti išvestinį ieškinį turi patronuojanti bendrovė, o ne jos akcininkai.

Nepaisant aukščiau nurodytų argumentų, JAV teismai yra suformulavę kelias teorijas, kurios pagrindžia sudėtinio išvestinio ieškinio galimumą šioje valstybėje. Pagrindinės iš jų yra bendro ekonominio vieneto teorija (patruojanti ir dukterinė bendrovė laikomos bendru ekonominiu vienetu), bendros kontrolės teorija (teismai priėmė nagrinėti sudėtinius išvestinius ieškinius nustačius, kad tie patys asmenys kontroliuoja tiek

⁹⁶ *Cit. op.* 94, p. 735-736.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ JAV federalinės civilinio proceso taisyklės (angl. - *Federal Rules of Civil Procedure*) [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.law.cornell.edu/rules/frcp>>.

patronuojančią, tiek dukterinę bendrovę), pasitikėjimo ir atstovavimo teorijos⁹⁹ ir kitos, kurios nebus nagrinėjamos plačiau dėl ribotos šio darbo apimties bei dėl to, kad šių teorijų analizė nėra būtina pasiekti darbo įžangoje iškeltiems tikslams. Tiesiog pakanka suprasti, kad JAV esant tam tikromis aplinkybėmis patronuojančios bendrovės akcininkas gali pareikšti ieškinį dukterinės bendrovės vardu siekiant priteisti dukterinei bendrovei padarytą žalą.

Paminėtina, kad doktrinoje nurodoma, jog vienintelis atvejis, kai ne JAV teismai priėmė ir nagrinėjo sudėtinį išvestinį ieškinį, buvo Izraelyje, nepaisant to, kad šios valstybės teisės aktai nieko nekalba apie tokių ieškinių pareiškimo galimybę. 2002 m. rugpjūčio 22 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 1931/00, patronuojančios bendrovės akcininkui buvo leista pareikšti išvestinį ieškinį dėl žalos dukterinei bendrovei priteisimo, nors jis pats ir neturėjo akcijų dukterinėje bendrovėje¹⁰⁰.

Taigi teisė į sudėtinį išvestinį ieškinį buvo pripažinta tik dvejose bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Ši statistika parodo, kad tokio pobūdžio ieškiniai neturi visuotinio pripažinimo ir reikalauja gilesnio teorinio pagrindimo.

Siekiant išsiaiškinti, ar Lietuvoje teismas priimtų nagrinėti sudėtinį išvestinį ieškinį, reikia išanalizuoti, ar toks ieškinys atitiktų LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. nurodytas sąlygas. Kaip jau buvo minėta, jų iš esmės yra trys: (i) žalos bendrovei padarymo faktas (ii) bendrovės vadovo ar valdybos narių pareigų, nustatytų LR ABĮ ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymas ar netinkamas vykdymas ir (iii) priežastinis ryšys tarp bendrovei atsiradusios žalos ir netinkamo bendrovės valdymo organų narių elgesio. Pagal analizuojamą straipsnį teisė pareikšti išvestinį ieškinį suteikiama akcininkui, o LR ABĮ 3 str. 1 d. apibrėžia akcininkus kaip asmenis, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų. Sistemine šių teisės normų analizė parodo, kad Lietuvoje teisę pareikšti išvestinį ieškinį dėl bendrovei padarytos žalos turi tik tos bendrovės akcininkas. Atsižvelgiant į tai, kad sudėtinis išvestinis ieškinys patronuojančios bendrovės akcininkas reikalauja atlyginti dukterinei bendrovei padarytą žalą, ir į tai, kad tokį ieškinį pateikiantis asmuo pats neturi dukterinės bendrovės akcijų, darytina išvada, kad Lietuvos teisės aktai nesuteikia akcininkui teisės pateikti sudėtinį išvestinį ieškinį. Tokiu atveju reikia išsiaiškinti, ar patronuojančios bendrovės akcininkas neturi alternatyvių gynybos priemonių, kai dukterinei bendrovei padaroma žala. Pavyzdžiui, ar minėtoje situacijoje

⁹⁹ Plačiau žr. LOCASCIO, David W. *Dilemma of the Double Derivative Suit*. In *Northwestern University Law Review* [interaktyvus]. 1988-1989, nr. 3 (83) [žiūrėta 2012-03-20], p. 743-753. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁰⁰ REISBERG, Arad. *Shadows of the Past and Back to the Future: Part 11 of the UK Companies Act 2006 (in)action*. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (3) [žiūrėta 2012-03-20], p. 242. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

akcininkas galėtų pateikti paprastą išvestinį ieškinį prieš patronuojančios bendrovės vadovą? Siekiant atsakyti į šį klausimą, reikia patikrinti, ar egzistuoja LR ABI 16 str. 1 d. 5 p. nurodytos teisės į išvestinį ieškinį suteikimo sąlygos. Pirmoji sąlyga galėtų būti laikoma patenkinta, jeigu bendrovei padaryta žala suprasime plačiąja prasme – tiek tiesioginę, tiek netiesioginę (t. y. investicijų praradimą dukterinėje bendrovėje) žala. Tačiau analizuojamoje situacijoje minėta žala atsirastų ne dėl patronuojančios, bet dėl dukterinės bendrovės vadovo netinkamo elgesio, todėl antroji sąlyga būtų neįgyvendinta (kadangi nebūtų priežastinio ryšio tarp patronuojančios bendrovės padarytos žalos ir jos vadovo veiksmų). Nebent būtų pripažinta, kad patronuojančios bendrovės vadovas turi pareigą prižiūrėti dukterinės bendrovės vadovo veiklą bendraja prasme, tačiau šios pareigos neatlieka ar netinkamai ją atlieka. Pastebėtina, kad nei LR ABI, nei kiti Lietuvos teisės aktai nenumato tokios patronuojančios bendrovės vadovo pareigos, todėl darytina išvada, kad kai dukterinei bendrovei padaro žalos jos vadovai, patronuojančios bendrovės akcininkai negalėtų ginti bendrovės interesų pateikdami išvestinį ieškinį.

Išsiaiškinus bendrąsias problemas, išskylančias reglamentuojant išvestinio ieškinio institutą, toliau bus analizuojama Lietuvos bei užsienio valstybių konkrečios teisės normos bei teismų praktika, susijusi su teisės į išvestinį ieškinį suteikimu bei įgyvendinimu bei daugiausia neaiškumų sukeliančiais šio instituto procesiniais aspektais.

3. Teisės į išvestinį ieškinį suteikimo sąlygos

Šioje dalyje kalbama apie valstybių statutinėje teisėje nustatytus reikalavimus, kuriuos atitinkantys subjektai turi teisę į išvestinį ieškinį. Pirmiausia bus aptariami atvejai, kada teisės aktai reikalauja akcininkams turėti tam tikrą minimalų akcijų (ar jų suteikiamų balsų) skaičių. Šiuo aspektu paminėtina, kad valstybės labai skirtingai reglamentuoja vadinamąjį išvestinio ieškinio slenkstį – kai kuriose valstybėse pareiškėjams užtenka turėti bent vieną akciją, kitose nustatytas minimalus turimų akcijų skaičius skiriasi ir varijuoja nuo 1 % iki 20 %, todėl būtina aptarti, koks yra vadinamojo slenksčio tikslas ir koks jo dydis turėtų būti laikomas pagrįstu (tinkamu) konkrečioms tikslams pasiekti. Be to, kai kurios valstybės reikalauja, kad akcininkas turėtų nuosavybės teisę į tam tikrą akcijų skaičių nustatytą laikotarpį bei tam tikru (žalos bendrovei atsiradimo ar padarymo) metu. Pastarieji aspektai nagrinėjami ir jų vertinimas pateikiamas šios dalies 3.2 ir 3.3 skyriuose.

3.1. Išvestinis ieškinys – mažumos akcininkų teisė?

Minėta, kad valstybės, įtvirtindamos akcininko teisę į išvestinį ieškinį, siekia sudaryti prielaidas apsaugoti mažumos akcininkų teises bei interesus. Atsakymą į klausimą, kodėl išvestinis ieškinys savo prigimtimi yra mažumos akcininkų interesų gynybos priemonė, galima rasti išsiaiškinus mažumos akcininko sąvoką. Nors tokios vieningos sąvokos nėra, daugelyje teisės šaltinių pripažįstama, kad mažumos akcininkas yra tas, kuris negali daryti reikšmingos įtakos juridinio asmens valdymui¹⁰¹. Atsižvelgiant į atitinkamas LR ABĮ nuostatas matyti, kad didesnis turimų akcijų skaičius suteikia daugiau teisių ir įtakos dalyvaujant juridinio asmens valdyme¹⁰². Turint didelę akcijų dalį, akcininkai turi daugiau galių rinkti bendrovės vadovą, valdybos narius, daryti įtaką bendrovės vadovybei ir kitaip nulemti finansinius reikalus¹⁰³. Taigi stambusis akcininkas (t. y. asmuo, kuris gali daryti reikšmingą įtaką bendrovės valdymui) gali ginti savo bei bendrovės interesus pasinaudodamas kitomis priemonėmis. Antai stambusis akcininkas paprastai kontroliuoja valdybos sudėtį, tad jis gali nubalsuoti ir pašalinti kai kuriuos valdybos narius, jeigu jo

¹⁰¹ БУШЕВ, А. Ю. Коммерческое право зарубежных стран: учебник. Санкт-Петербург: Питер, 2004, p. 132.

¹⁰² Pavyzdžiui, LR ABĮ 28 str. numato, kad sprendimus strateginiais bendrovės veiklos klausimais priima visuotinis akcininkų susirinkimas kvalifikuota balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų.

¹⁰³ SOCKOL, Andrew. A Natural Evolution: Compulsory Arbitration of Shareholder Derivative Suits in Publicly Traded Corporations. In *Tulane Law Review* [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2012-03-20], p. 1107. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

norai nėra tenkinami¹⁰⁴. Galų gale stambieji akcininkai visuotiniame akcininkų susirinkime gali priimti sprendimą kreiptis į teismą dėl vadovų atsakomybės.

Nepaisant to, kad išvestinis ieškinys yra mažumos akcininkų teisių gynybos įrankis, ne kiekvienas akcininkas gali pareikšti šį ieškinį. Kai kuriose valstybėse yra nustatytas apribojimas pateikti išvestinį ieškinį – tai reikalavimas ieškinį pareiškiančiam akcininkui būti tam tikro skaičiaus akcijų savininku. Pavyzdžiui, Belgijos bendrovių kodekso 562 str. nurodyta, kad individualūs akcininkai turi teisę pareikšti ieškinį bendrovės vadovybei dėl bendrovės patirtų nuostolių (vadinamąjį mažumos ieškinį), bet ši teisė yra apribojama reikalavimu valdyti tam tikrą dalį balsavimo teisių, vadinamąjį specialaus dydžio akcijų valdymo slenkstį¹⁰⁵. Italijos teisėje akcininkams, ketinantiems pateikti išvestinį ieškinį, yra nustatytas reikalavimas turėti bent 20 % bendrovės akcijų (listinguojamose bendrovėse – ne mažiau kaip 2,5 % bendrovės kapitalo)¹⁰⁶. Rusijos Federacijos akcinių bendrovių įstatymo 71 str. 5 p. teisę į išvestinį ieškinį suteikia akcininkams, turintiems bent 1 % bendrovės akcijų¹⁰⁷. Vadinamasis išvestinio ieškinio slenkstis nustatytas ir Graikijos, Olandijos, Vokietijos, Norvegijos, Ispanijos valstybių teisėje¹⁰⁸.

Išvardintų valstybių statutinėje teisėje nustatytą reikalavimą išvestinį ieškinį ketinantiems pareikšti akcininkams turėti tam tikrą minimalų akcijų skaičių galima paaiškinti siekiu užtikrinti sąžiningą bendrovės interesų gynimą bei tinkamą visų bendrovės akcininkų atstovavimą tokiaime procese. Tai paaiškinama idėja, jog kuo daugiau asmuo yra investavęs lėšų į bendrovę, tuo labiau jis yra suinteresuotas visos bendrovės interesais¹⁰⁹. Iš tiesų, kadangi išvestiniu ieškiniu siekiama priteisti nuostolius bendrovės naudai, tam tikrą akcijų skaičių turintys akcininkai, tikėtina, labiau bus suinteresuoti bendrovės gerove. Be to, kaip jau buvo minėta šio darbo 1.3.3 poskyryje nagrinėjant neigiamus išvestinio ieškinio aspektus, kiekvienas bylinėjimosi procesas

¹⁰⁴ BERKAHN, Matthew. The Derivative Action in Australia and New Zealand: will the statutory provisions improve shareholder's enforcement rights? In *Bond Law Review* [interaktyvus]. 1998-01-06 [žiūrėta 2012-03-20], p. 93. Prieiga per internetą: <<http://epublications.bond.edu.au/blr/vol10/iss1/5>>.

¹⁰⁵ MAKARAITYTĖ, Greta. Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nuginčyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus. *Juristas*, 2006, nr. 11, p. 5.

¹⁰⁶ GIUDICI, Paolo. Representative Litigation in Italian Capital Markets: Italian Derivative Suits and (if ever) Securities Class Actions. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 250. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁰⁷ БЛЕК Б.; КРЕКМАН П.; ТАРАСОВА А. Комментарий федерального закона об акционерных обществах. Москва, 1999, p. 674.

¹⁰⁸ Graikijoje teisę pareikšti išvestinį ieškinį turi akcininkai, turintys ne mažiau kaip 1/3 bendrovės akcijų; Olandijoje, Vokietijoje, Norvegijoje nustatytas 10 % akcijų „slenkstis“; Ispanijoje - 5 %. Plačiau žr. TELFA *Shareholders' Rights – A Legal Comparison* [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifc.org/ifcext/corporategovernance.nsf>>.

¹⁰⁹ KALSS, Susanne. Shareholder Suits: Common Problems, Different Solutions and First Steps towards a Possible Harmonisation by Means of a European Model Code. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 342. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

neigiamai veikia akcijų vertę, todėl asmenys, turintys daugiau nei minimalų įstatymuose numatytą akcijų skaičių ir rizikuodami jų verte, turėtų gerai apsvarstyti, ar verta pareikšti išvestinį ieškinį, ir nuspręsti bylinėtis bendrovės vardu tik tada, kai tai yra iš tiesų būtina. Galu gale, vadinamuoju išvestinio ieškinio slenkščiu užkertamas kelias „aktyviųjų“ akcininkų piktnaudžiavimų atvejams, kai asmuo įsigyja vieną ar kelias bendrovės akcijas tik tam, kad galėtų bylinėtis bendrovės vardu.

Taigi reikalavimas akcininkams, ketinantiems pareikšti išvestinį ieškinį, nuosavybės teise turėti tam tikrą akcijų skaičių yra laikytinas pagrįstu dėl aukščiau paminėtų aspektų. Tačiau svarbu, kad nustatytasis slenkstis nebūtų per didelis ir neužkirstų kelio pateikti išvestinį ieškinį mažumos akcininkams, kurie galėtų sąžiningai ginti bendrovės interesus. Teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad pagrįsto dydžio slenkstis turėtų siekti 1–5 % bendrovės akcijų¹¹⁰.

Nors daugelyje Vakarų Europos valstybių teisė į išvestinį ieškinį siejama su reikalavimu turėti tam tikrą akcijų skaičių, reikia paminėti, kad kai kuriose valstybėse vadinamasis išvestinio ieškinio slenkstis nėra nustatytas. Pavyzdžiui, LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. nurodo, kad ieškinį dėl bendrovei padarytos žalos gali pareikšti „akcininkai“ nepriklausomai nuo to, kiek jie turi bendrovės akcijų. Taigi Lietuva pasuko Prancūzijos keliu, kuri išvestinis ieškinys žinomas kaip akcininkų neturtinė teisė, kuriai įgyvendinti nėra jokių reikalavimų turėti tam tikrą akcijų skaičių¹¹¹ (tokia pati situacija yra ir Lenkijoje bei Šveicarijoje). Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje ir kitose minėtose valstybėse bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teisinis reglamentavimas iš esmės nulemia tai, kad akcininkas, turintis vieną ar kelias akcijas, nėra suinteresuotas pateikti išvestinį ieškinį, kadangi jam, o ne bendrovei tenka bylinėjimosi išlaidų atlyginimo našta (kai tuo tarpu bylos laimėjimu atveju nuostoliai yra priteisiami tiesiogiai bendrovei), t. y. atsiranda išvestinio ieškinio slenkstis *de facto*¹¹².

Atkreiptinas dėmesys, kad nors Lietuvoje teisė pareikšti išvestinį ieškinį suteikiama bet kuriam akcininkui nepriklausomai nuo jo turimų akcijų skaičiaus, praktikoje akcininkui įgyvendinant šią neturtinę teisę gali iškilti tam tikrų problemų. Tai yra susiję su akcininkų teisės į informaciją apie bendrovės veiklą apribojimais. Pagal LR ABĮ 18 str. 1 d. nuostatas, teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais turi tik akcininkas arba akcininkų grupė, turintys ar valdantys daugiau kaip 1/2 akcijų ir pateikę bendrovei jos nustatytos formos rašytinį išipareigojimą neatskleisti komercinės (gamybinės)

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 341.

¹¹¹ Prancūzijos komercinis kodeksas (angl. - *Commercial Code*) [interaktyvus]. 2006-01-06 [žiūrėta 2012-03-20], L.223-22 str. Prieiga per internetą: <<http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=32&r=2994>>.

¹¹² Apie bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ypatumus plačiau bus kalbama šio darbo 5.3 skyriuje.

paslapties ir konfidencialios informacijos. Be to, LR CK 1.125 str. 1 d. 1 p. nurodo, kad teisę kreiptis dėl juridinio asmens veiklos tyrimo turi vienas ar keli akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo. Akivaizdu, kad visos informacijos apie bendrovės veiklą gavimas yra labai svarbi prielaida tinkamai įgyvendinti teisę į išvestinį ieškinį, kadangi akcininkui neturint galimybės susipažinti su visa informacija apie bendrovę, jam gali būti užkirstas kelias sužinoti apie bendrovės vadovo ir / ar valdybos narių netinkamą pareigų atlikimą bei bendrovei padarytą žalą. Taigi kalbant ne apie formalų, bet apie realų teisės į išvestinį ieškinį suteikimą, dėl LR ABI numatytų apribojimų teisei į informaciją galima daryti išvadą, kad teisė į išvestinį ieškinį tam tikrais atvejais gali tapti ne mažumos, bet daugumos (turinčių 1/2 ir daugiau bendrovės akcijų) akcininkų teise. Tiesa, LR CPK 199 str. 1 d. suteikia teisę asmeniui prašyti teismo išreikalauti įrodymus iš kitos šalies. Tačiau tokį prašymą asmuo galėtų pateikti tik pareiškus išvestinį ieškinį. Pažymėtina, kad asmeniui svarbu turėti atitinkamą informaciją anksčiau, nuo kurios priklauso, ar apskritai yra pagrindas pareikšti ieškinį¹¹³. Kaip tinkamo teisinio reguliavimo pavyzdį galima pateikti Vokietijos teisės normas, kuriose išvestinio ieškinio slenkstis yra suderintas su akcininkų teise gauti informaciją apie bendrovės veiklą (t. y. akcininkai, turintys daugiau kaip 1 % bendrovės akcijų, turi teisę reikalauti atlikti specialų auditą, kurio metu būtų ištirta bendrovės veikla. Tokį patį akcijų skaičių turintiems asmenims suteikiama teisė į išvestinį ieškinį)¹¹⁴. Svarbu pažymėti, kad akcininkų teisės į informaciją apie bendrovės reikalus apribojimai gali būti laikoma viena iš priežasčių, kodėl Lietuvoje išvestinis ieškinys praktikoje yra pareiškiamas labai retai.

3.2. Reikalavimas turėti nuosavybės teisę į akcijas tam tikrą laikotarpį

Ankstesniame skyriuje buvo nagrinėjamas kai kurių valstybių teisės aktuose nustatytas reikalavimas akcininkams, ketinantiems pareikšti išvestinį ieškinį, nuosavybės teise turėti tam tikrą minimalų akcijų skaičių. Tačiau teisės į išvestinį ieškinį suteikimas gali būti susiejamas ir su tai, kiek laiko asmenys nuosavybės teise turi akcijų bendrovėje.

¹¹³ Šiuo aspektu paminėtini Izraelio bendrovių įstatymo 2008 m. gegužės pakeitimai Nr. 10, kuriais siūloma teismui suteikti teisę įpareigoti atsakovą atskleisti informaciją akcininkams dar prieš jiems kreipiantis į teismą su prašymu leisti pareikšti išvestinį ieškinį. Tokį nurodymą teismas gali priimti, jeigu yra preliminarinių įrodymų, pagrindžiančių, jog yra visi įstatymo nustatyti kriterijai, kuriems esant galės būti patenkintas akcininkų prašymas pareikšti išvestinį ieškinį.

¹¹⁴ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. - *Stock Corporation Act*) [interaktyvus]. 1965-09-06 [žiūrėta 2012-03-20], 142 (2), 148 (1) str. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>>.

Pavyzdžiui, 1998 m. Italijos konsoliduotų finansinių paslaugų įstatymo redakcijoje pareiškėjams buvo įtvirtintas reikalavimas būti įrašytiems akcininkų registracijos žurnale ne trumpiau kaip šešis mėnesius iki išvestinio ieškinio pateikimo. Teisės doktrinoje nurodoma, kad tokia nuostata buvo siekiama, kad akcininkai, kurie yra suinteresuoti tik trumpalaikėmis investicijomis, nesutrikdytų pastovių santykių tarp bendrovės ir jos vadovybės¹¹⁵. Tačiau nuo pat tokio reikalavimo atsiradimo momento Italijos teisėje nebuvo pareikštas nė vienas ieškinys listinguojamos bendrovės vardu. Atsižvelgiant į tai, 2003 metais buvo įvykdyta bendrovių teisės reforma, ir reikalavimas pareiškėjui būti bendrovės akcininku bent 6 mėnesius buvo panaikintas tikintis palengvinti akcininkų naudojimąsi šia gynybos priemone¹¹⁶. Nors įvykdyta reforma nenulėmė didesnio šio instituto populiarumo, tačiau galima sutikti, kad reikalavimas būti bendrovės akcininku tam tikrą laikotarpį nėra pagrįstas. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į išvestinio ieškinio prigimtį – akcininkas pareiškia tokį ieškinį siekdamas apsaugoti bendrovės interesus, kurie nepriklauso nuo to, kiek laiko asmuo turi bendrovės akcijų. Be to, *a priori* negalima nustatyti, kokį laikotarpį bendrovės akcijų įsigijęs asmuo išliks bendrovės akcininku, todėl asmenys, turintys ilgalaikių tikslų bendrovėje, gali būti priversti dirbtinai laukti kelis mėnesius, kol įgis teisę į išvestinį ieškinį. Galiausiai užtikrinti tinkamą bendrovės interesų gynimą bei išvengti galimų akcininkų piktnaudžiavimo atvejų galima kitomis, labiau pagrįstomis priemonėmis (t. y. bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareigos paskirstymu, reikalavimu pirmiausia kreiptis į visuotinį akcininkų susirinkimą ar gauti teismo leidimą pateikti išvestinį ieškinį)¹¹⁷.

Šiuo metu praktiškai nė vienoje valstybėje teisės į išvestinį ieškinį suteikimas nėra siejamas su tuo, ar asmuo turi bendrovės akcijų (ar tam tikrą jų skaičių) tam tikrą teisės aktuose nustatytą minimalų laikotarpį. Šiuo aspektu išskirtinis yra Japonijos teisinis reguliavimas, kuris nustato, kad akcininkas, ketinantis pateikti išvestinį ieškinį, privalo nepertraukiamai turėti bendrovės akcijų bent 6 mėnesius¹¹⁸.

¹¹⁵ GIUDICI, Paolo. Representative Litigation in Italian Capital Markets: Italian Derivative Suits and (if ever) Securities Class Actions. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 250. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹¹⁶ *Ibid.*, p. 251.

¹¹⁷ Žr. šio darbo 4 dalį.

¹¹⁸ ODA, Hiroshi. Shareholder's Derivative Action in Japan. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2011, nr. 3 (8) [žiūrėta 2012-03-20], p. 341. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

3.3. Žalos bendrovei padarymo (atsiradimo) momento svarba

Akivaizdu, kad asmeniui, kuris turėjo bendrovės akcijų tuo metu, kai vadovai pažeidė savo pareigas ir dėl to bendrovei atsirado žala, ir kuris vis dar yra bendrovės akcininku ieškinio pareiškimo metu, turi būti suteikiama teisė pareikšti išvestinį ieškinį. Tačiau galimos ir sudėtingesnės situacijos, kurias reikėtų išskirti tris. Pirma, bendrovės vadovai gali pažeisti savo pareigas ir bendrovei žala gali būti atsirasti dar iki pareiškėjui tampant bendrovės akcininku. Antra, galimai atvejai, kai vadovai savo pareigas pažeidė vienu metu (kol asmuo dar nebuvo įsigijęs bendrovės akcijų), tačiau žala bendrovei materializavosi vėliau (asmeniui jau tapus bendrovės akcininku). Galiausiai, nors bendrovei žala buvo padaryta ir (ar) atsirado tuo metu, kai asmuo buvo bendrovės akcininkas, pastarasis gali perleisti savo akcijas trečiajam asmeniui, ir tuomet kyla klausimas, ar visais aukščiau nurodytais atvejais asmuo turi teisę pareikšti išvestinį ieškinį. Apžvelgus valstybių teisinį reguliavimą, matyti, kad tik keliose valstybėse (JAV ir Anglijoje) yra vienareikšmiškai nurodoma, kokią reikšmę turi žalos bendrovei padarymo ir (ar) atsiradimo momentas suteikiant akcininkui teisę į išvestinį ieškinį.

Anglijos bendrovių įstatymo 260 (4) str. nustato, kad asmuo gali pareikšti išvestinį ieškinį nepaisant to, kad bendrovei žala buvo padaryta prieš jam tampant akcininku¹¹⁹. Taigi ši nuostata reiškia, kad žalos padarymo ir (ar) atsiradimo momentas suteikiant teisę akcininkui pateikti išvestinį ieškinį yra nesvarbus. Toks Anglijoje nustatytas teisinis reguliavimas laikytinas pagrįstu dėl keleto priežasčių. Pirma, teisės ir interesai, kuriuos norima apginti ieškiniu, priklauso bendrovei, o ne atskiram jos akcininkui, todėl momentas, kada ieškinį pateikiantis asmuo tapo bendrovės akcininku, yra nesvarbus. Tai yra pabrėžiama ir Anglijos Teisės komisijos pranešime dėl Bendrovių įstatymo projekto¹²⁰. Antra, asmenų, įsigijusių bendrovės akcijų, pagrindinis interesas yra sėkminga ir pelninga bendrovės veikla, kas suponuoja tinkamą bendrovės vadovų pareigų atlikimą, todėl vien jau remiantis protingumo kriterijais naujiems bendrovės akcininkams turėtų būti leidžiama inicijuoti išvestinio ieškinio procesą. Be abejo, oponentai gali teigti, kad esant minėtai nuostatai Anglijos bendrovių įstatyme kyla rizika, jog asmenys (pavyzdžiui, įvairūs aktyvistai), atsižvelgdami į bendrovei atsiradusią žalą, gali įsigyti bendrovės akcijų vien dėl to, kad galėtų inicijuoti bylinėjimąsi. Tačiau ši problema yra

¹¹⁹ Anglijos bendrovių įstatymas (angl. - *Companies Act*) [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf>.

¹²⁰ Law Commission *Shareholders Remedies* [interaktyvus]. 1997-10-24 [žiūrėta 2012-03-20], para 494. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/lawcommission/docs/lc246_Shareholder_Remedies.pdf>.

išsprendžiama Anglijos teisėje įtvirtinta teismo leidimo procedūra¹²¹, kurios paskirtis yra būtent užkirsti kelią nesąžiningiems pareiškėjams.

Žalos bendrovei atsiradimo momento reikšmė teisės į išvestinį ieškinį suteikimui panašiai reglamentuojama ir JAV teisėje. Čia reikalaujama, kad asmuo būtų buvęs bendrovės akcininku tuo metu, kai pasireiškė netinkami vadovo veiksmai, kurie sukėlė bendrovei žalos ir kurie yra skundžiami teisme arba kad ieškovas akcininko statusą būtų gavęs teisėtai pagrindais po to, kai vadovas pažeidė savo pareigas¹²². Priešingai nei JAV ir Anglijoje, kitose valstybėse, pavyzdžiui, Vokietijoje, Prancūzijoje, teisės aktai nenurodo, ar akcininkas gali pateikti išvestinį ieškinį, jei žala bendrovei buvo padaryta ar atsirado iki jam įsigyjant bendrovės akcijų. Tačiau reikėtų priminti, kad išvestiniu ieškiniu yra siekiama atlyginti ne asmeniškai akcininkui, o bendrovei padarytą žalą, todėl aplinkybė, kada asmuo įsigijo bendrovės akcijų, neturėtų būti svarbi pripažįstant jo teisę į išvestinį ieškinį.

Galiausiai situacija, kai asmuo perleidžia savo akcijas trečiajam asmeniui ir pasitraukia iš bendrovės akcininkų sąrašo, sukelia mažiau diskusijų. Apžvelgtose valstybių teisinėse sistemose pripažįstama, kad buvę akcininkai negali pareikšti ieškinio bendrovės interesais. Tai galima paaiškinti keliomis priežastimis. Pirma, buvę akcininkai, tikėtina, veiks savo asmeniniais, o ne bendrovės interesais, kadangi jie nebeturi jokių nuosavybės teisių į bendrovę. Antra, priteisiant kompensaciją bendrovei, buvęs akcininkas nepatirs jokios netiesioginės naudos, kadangi jis nebeturi akcijų ir jų vertė buvusiam akcininkui yra nebeaktuali. Trečia, atsiranda pavojus, kad asmuo, žinodamas, jog ir pardavęs akcijas galės pareikšti išvestinį ieškinį, stengsis pirmiausia jas parduoti (kadangi teismo bylinėjimosi procesas gali neigiamai paveikti jo turimų akcijų vertę). Šiuo klausimu yra svarbi ir Kanados patirtis. Pagal Kanados statutinę teisę buvę akcininkai turi teisę pareikšti išvestinį ieškinį. Tačiau teismai nemažai bylų nepripažino tokios buvusių akcininkų teisės, kadangi nustatė, kad ieškovai neturėjo „pakankamo suinteresuotumo“ (angl. – *sufficient interest*) pareikšti išvestinį ieškinį¹²³.

Šiame skyriuje nagrinėjami klausimai Lietuvoje turėtų būti sprendžiami sistemiškai aiškinant atitinkamas LR ABĮ nuostatas. Šio įstatymo 16 str. 1 d. 5 p. teisę pareikšti išvestinį ieškinį suteikia akcininkams. Tuo tarpu 3 str. 1 d. apibrėžia akcininkus kaip fizinius ar juridinius asmenis, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų. Tai reiškia, kad išvestinį

¹²¹ *Cit. op.* 119, 261 (1) str.

¹²² JAV federalinės civilinio proceso taisyklės (angl. - *Federal Rules of Civil Procedure*) [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2012-03-20], 23.1 straipsnio b punktas. Prieiga per internetą: <<http://www.law.cornell.edu/rules/frcp>>.

¹²³ REISBERG, Arad. *Derivative Claims Under the Companies Act 2006: much ado about nothing?* London: Hurt Publishing, 2009, p. 19.

ieškinį gali pareikšti tik tie asmenys, kurie tuo metu turi įsigiję bendrovės akcijų (taigi buvę akcininkai negali pateikti ieškinio bendrovės interesais). Aplinkybė, kada bendrovei padaryta ar atsirado žala (ar kai asmuo jau buvo įsigijęs akcijų, ar ne), manytina, nėra svarbi, kadangi LR ABĮ apie tai nieko nekalba. Be to, daugelyje užsienio valstybių žalos padarymo (ir) ar atsiradimo momentas nagrinėjamu aspektu nėra lemiantis veiksnys pripažįstant asmens teisę į išvestinį ieškinį.

4. Teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimas

Prieš tai esančioje dalyje buvo kalbėta, kokiems asmenims suteikiama teisė į išvestinį ieškinį. Tačiau tuo yra sudaromos tik prielaidos mažumos akcininkams ginti savo interesus. Asmenys, turintys teisę į išvestinį ieškinį, negali įgyvendinti jos bet koku būdu, bet turi griežtai laikytis teisės aktų nustatytų reikalavimų. Priešingu atveju išvestinis ieškinytis teismo gali būti atsisakytas priimti arba atmestas.

Valstybių statutinė teisė įtvirtina įvairius reikalavimus, keliamus akcininkams siekiant tinkamai įgyvendinti teisę į išvestinį ieškinį: kreipimąsi į visuotinį akcininkų susirinkimą ar specializuotus bylinėjimosi komitetus, kur būtų įvertinamas išvestinio ieškinio atitikimas bendrovės interesams, ar reikalavimą gauti teismo leidimą pareikšti išvestinį ieškinį. Daugiausia dėmesio bus skiriama būtent pastarajam aspektui, kadangi tai yra gana neįprastas institutas, kuris kartu plačiai atskleidžia išvestinio ieškinio specifiką.

4.1. Reikalavimas kreiptis į visuotinį akcininkų susirinkimą

Atsižvelgiant į tai, kad išvestinis ieškinytis yra laikomas *ultima ratio* priemone, kuri turėtų būti naudojama tik išimtiniais atvejais, kai bendrovė neketina ar negali apginti savo interesų pati, daugelyje valstybių yra nustatytas reikalavimas akcininkams išnaudoti visus kitus įmanomus gynybos būdus. Pavyzdžiui, Belgijos ir Ispanijos valstybių statutinė teisė nustato, jog mažumos akcininkai gali pareikšti išvestinį ieškinį tik tuomet, kai yra priimtas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas nesiimti jokių teisinių veiksmų dėl bendrovės vadovo atsakomybės. Ar tokia minėtose valstybėse nustatyta teisė į išvestinį ieškinį įgyvendinimo sąlyga neapsunkina mažumos akcininkų padėties ginant savo interesus, būtina paanalizuoti plačiau.

Ispanijoje įstatymų leidėjas yra nustatęs, kad akcininkai, turintys ne mažiau kaip 5 % bendrovės akcijų, prieš pareiškiant išvestinį ieškinį pirmiausia turi pareikalauti sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą, kuriame būtų sprendžiamas klausimas dėl bendrovės vadovo atsakomybės¹²⁴. Atitinkamai, akcininkai turi teisę pareikšti išvestinį ieškinį tik tuomet, kai (i) bendrovės vadovai atsisakė sušaukti visuotinį susirinkimą, (ii) mažumos akcininkų pasiūlymas patraukti vadovą atsakomybėn visuotiniame akcininkų susirinkime buvo atmestas ar (iii) jeigu ieškinytis dėl nuostolių bendrovei atlyginimo nepareiškiamas

¹²⁴ LATELLA, Dario. Shareholder Derivative Suits: A Comparative Analysis and the Implications of the European Shareholders' Rights Directive. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 316. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

per 30 dienų nuo teigiamo visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo priėmimo momento¹²⁵.

Panašus, tačiau su tam tikra specifika, teisinis reguliavimas yra nustatytas ir Belgijoje. Šioje valstybėje išvestiniai ieškiniai yra dviejų rūšių – tai bendrovės ieškiniai (angl. – *company actions*) bei mažumos ieškiniai (angl. – *minority actions*). Reikalavimas mažumos akcininkams turėti neigiamą visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą įtvirtintas nustatant, kad mažumos ieškinį galima pareikšti tik tuomet, kai visuotiniame akcininkų susirinkime buvo atsisakyta pateikti bendrovės ieškinį. Taigi mažumos akcininkai pirmiausia turi pasiūlyti į susirinkimo darbotvarkę įtraukti ieškinio pareiškimo prieš bendrovės vadovą klausimą ir tikėtis daugumos akcininkų balsų pritarimo (akcininkų sprendimas pareikšti ieškinį bendrovės vardu ir interesais yra priimamas paprasta balsų dauguma, jeigu bendrovės įstatai nenumato kitaip)¹²⁶.

Atsižvelgiant į tai, kad praktikoje išvestinis ieškinytis buvo labai retai pareiškiamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu (t. y. dauguma akcininkų nelinkę pareikšti ieškinio vadovams, kuriuos jie patys paskyrė), 1991 m. į Belgijos bendrovių kodeksą buvo įtrauktas vadinamasis mažumos ieškinytis¹²⁷. Jo esmė: vienas ar daugiau akcininkų, kurie turi ne mažiau nei 1 % visų bendrovės balsavimo teisių arba valdo mažiausiai 1 250 000 EUR bendrovės kapitalo dalį, turi teisę pareikšti ieškinį bendrovės interesais¹²⁸. Šiuos reikalavimus akcininkai turi atitikti visuotinio akcininkų susirinkimo, kuriame buvo nuspręsta atleisti bendrovės vadovą nuo atsakomybės, dieną¹²⁹. Be to, mažumos akcininkai privalo vieningu sprendimu paskirti specialią įgaliotinį, kuris kaip atstovas dalyvautų teisinėse procedūrose.

Šiek tiek palankesnis teisinis reguliavimas mažumos akcininkų teisių gynimo atžvilgiu yra nustatytas Vokietijoje. Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas taip pat išskiria

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ Belgijos bendrovių kodeksas (angl. – *Belgium Company Code*) [interaktyvus]. 1999 [žiūrėta 2012-03-20], 561 str. Prieiga per internetą: <http://128.252.251.212/Library/cdroms/foreigntax/Belgium/belgium_01.htm>.

¹²⁷ BERTRAND, Alexia; COIBION, Arnaud. Shareholders Suits against Directors of a Company, against other Shareholders and against the Company itself under Belgian Law. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 281-283. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹²⁸ *Cit. op.* 126, 562 str.

¹²⁹ Taigi akcininkai gali pareikšti mažumos ieškinį tik kai yra priimtas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas atleisti bendrovės vadovą nuo atsakomybės. Vadovaujantis Belgijos bendrovių kodekso 562 str. nuostatomis, toks sprendimas galioja tik tuo atveju, jeigu akcininkams yra pateikiami tikrovę atitinkantys finansiniai bendrovės dokumentai. Kai surenkamas įstatyme reikalaujamas balsų skaičius (50 % + 1 akcija, jeigu bendrovės įstatai nenumato kitaip) dėl vadovo atleidimo nuo atsakomybės, vadinamasis bendrovės ieškinytis prieš jos vadovą nebegali būti pareiškiamas. Atitinkamai, akcininkai, kurie balsavo už tokio sprendimo priėmimą, negali pareikšti mažumos ieškinio prieš bendrovės vadovus. Atsižvelgiant į tai, akcininkai, kurie nesutinka su vadovo atleidimu nuo atsakomybės ir ketina pareikšti mažumos ieškinį, turėtų atskleisti ir užfiksuoti tokią savo poziciją visuotinio akcininkų susirinkimo protokole.

bendrovės bei mažumos ieškinius, tačiau, priešingai nei Belgijoje, šioje valstybėje mažumos ieškinys gali būti pareiškiamas nepaisant to, kad visuotiniame akcininkų susirinkime nebuvo sprendžiamas klausimas dėl galimybės pareikšti bendrovės ieškinį¹³⁰.

Apžvelgus Ispanijos, Belgijos bei Vokietijos teisinį reguliavimą, galima padaryti išvadą, kad reikalavimas kreiptis į visuotinį akcininkų susirinkimą dėl bendrovės vadovo atsakomybės šių valstybių teisėje yra nustatytas laikantis daugumos principo ir siekiant užtikrinti išimtinį mažumos ieškinių pobūdį. Tačiau kartu reikia pripažinti, kad šis reikalavimas yra formalus, ypač tais atvejais, kai daugumos akcininkas paskiria sau ištikimą vadovą ar pats užima bendrovės vadovo pareigas. Tokiu atveju tikėtis, jog visuotiniame akcininkų susirinkime bus priimtas sprendimas pateikti bendrovės ieškinį prieš jos vadovą, yra nelabai realu. Todėl manytina, kad Vokietijos teisinis reguliavimas, kai mažumos akcininkams suteikiama teisė pasirinkti, ar visuotiniame akcininkų susirinkime reikalauti pateikti bendrovės ieškinį prieš vadovą, ar patiems pareikšti mažumos ieškinį, yra pažangesnis, kadangi tokiu būdu sumažinami laiko kaštai bei suteikiama galimybė mažumos akcininkams patiems įvertinti vieno ar kito ieškinių perspektyvas.

Paminėtina, kad LR ABĮ nėra įtvirtinto reikalavimo akcininkams prieš pareiškiant išvestinį ieškinį pirmiausia prašyti sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą, kuriame būtų sprendžiamas klausimas dėl bendrovės vadovo atsakomybės. Manytina, kad tai yra tikslinga ir dera su kitomis įstatymo nuostatomis, reglamentuojančios visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teisės įgyvendinimą bei darbotvarkės pildymą. LR ABĮ 23 str. 1 d. numato, jog visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teisę turi tik tie akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų, jeigu įstatai nenumato mažesnio balsų skaičiaus. Be to, vadovaujantis LR ABĮ 25 str. 3 d., klausimas dėl bendrovės vadovo atsakomybės į visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę galėtų būti įtrauktas tik tuomet, jeigu to reikalauja akcininkai, turintys ne mažiau kaip 1/20 balsų (tiesa, įstatai gali numatyti mažesnę balsų skaičių). Minėta, kad Lietuvoje, priešingai nei Ispanijoje ar Belgijoje, nėra nustatytas reikalavimas akcininkams, ketinantiems pareikšti išvestinį ieškinį, būti tam tikro akcijų skaičiaus savininkais. Taigi Lietuvoje reikalavimas pirmiausia kreiptis dėl neeilinio visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo ar turėti eilinio visuotinio akcininkų susirinkimo atsisakymą patraukti bendrovės vadovą atsakomybėn iš esmės reikštų išvestinio ieškinių *de facto* slenksčio atsiradimą, t. y. teise į išvestinį ieškinį galėtų

¹³⁰ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. - *Stock Corporation Act*) [interaktyvus]. 1965-09-06 [žiūrėta 2012-03-20], 147 (1) str. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>>.

pasinaudoti tik tie akcininkai, kurie turi daugiau kaip 1/20 (kai siekiama įtraukti bendrovės vadovo atsakomybės klausimą į susirinkimo darbotvarkę) ar 1/10 (kai siekiama sušaukti neeilinį visuotinį akcininkų susirinkimą) akcijų suteikiamų balsų.

Būtina pabrėžti, kad ne tik Lietuvoje, bet kitose valstybėse (Italijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Anglijoje, JAV) akcininkams, siekiantiems įgyvendinti teisę į išvestinį ieškinį, nėra būtinas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas, kuriuo atsisakoma ginti bendrovės interesus. Tačiau, priešingai nei Lietuvoje, minėtose valstybėse yra nustatytos kitos priemonės, kurios užtikrintų išvestinio ieškinių išimtinį pobūdį (teismo leidimo procedūra, specializuoti bylinėjimosi komitetai ir kt.).

4.2. Teismo leidimo procedūra

Vokietijoje ir Anglijoje įstatymų leidėjas yra nustatęs, kad akcininkai gali pareikšti išvestinį ieškinį tik turėdami teismo leidimą¹³¹. Šios procedūros tikslas yra patikrinti jau ankstyviausioje stadijoje, dar prieš pateikiant išvestinį ieškinį, ar akcininkai iš tiesų veikia bendrovės interesais. Nepaisant to, kad abejose valstybėse yra įtvirtinta teismo leidimo procedūra, galima pastebėti tam tikrų skirtumų, kurie lemia nevienodo laipsnio mažumos akcininkų interesų apsaugą ir gynimą šiose valstybėse.

Vokietijoje išvestiniam ieškiniiui keliamus reikalavimus bei proceso ypatumus nustato Akcinių bendrovių įstatymo 148 ir 149 str. (iki 2005 m. lapkričio 1 d. akcininkams esant tam tikroms aplinkybėms buvo leidžiama pareikšti ieškinį bendrovės interesais tik per specialųjį atstovą, paskirtą teismo). Šiuo metu Vokietijoje įtvirtinta teismo leidimo procedūra, kurios metu teismas patenkina akcininko prašymą leisti jam pareikšti išvestinį ieškinį dėl nuostolių atlyginimo bendrovei, jei egzistuoja šios keturios žemiau nurodytos sąlygos.

Pirma, akcininkai turi įrodyti, kad buvo įgiję akcijų ne vėliau negu sužinojo ar turėjo sužinoti apie vadovų pareigų pažeidimus ar atsiradusią žalą bendrovei¹³². Vokietijos įstatymo dėl bendrovių integracijos ir akcininkų ieškinių modernizavimo aiškinamajame rašte nurodoma, kad tokia nuostata siekiama užtikrinti, kad pareiškėjai nepirkėtų akcijų vien tam tikslui, kad galėtų pateikti išvestinius ieškinius ir bylinėtis¹³³. Antra, atsižvelgiant į tai, kad išvestiniai ieškiniai turėtų būti leidžiami tik išimtiniais atvejais,

¹³¹ Teismo leidimo procedūra taip pat nustatyta Australijos, Naujosios Zelandijos, Kanados, Singapūro valstybių teisėje.

¹³² *Cit. op.* 130, 148 (1) str.

¹³³ Explanatory notes RegE-UMAG (vok. - *Entwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts*) [interaktyvus]. 2005-03-14 [žiūrėta 2012-03-20], p. 21. Prieiga per internetą: <<http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/15/050/1505092.pdf>>.

akcininkai turi įrodyti, kad bendrovė pati nesugebėjo pradėti teisinių veiksmų prieš pažeidėjus per protingą terminą, kai akcininkai paragino tai daryti (bendra taisyklė yra ta, kad protingu terminu laikomas ne trumpesnis kaip 2 mėnesių laikotarpis¹³⁴). Trečia, akcininko pateikti faktai turi liudyti, kad bendrovė patyrė žalos dėl šurkštaus įstatymuose ar bendrovės įstatuose nurodytų vadovų pareigų pažeidimo. Taigi svarbu paminėti, kad Vokietijoje išvestinį ieškinį akcininkai gali pareikšti tik dėl esminių bendrovės vadovo pareigų pažeidimų. Tiesa, valdymo organų nariai, remiantis Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 93 str. bei 96 str. nuostatomis, yra atsakingi bendrovei ir už savo pareigų „nežymius“ pažeidimus, tačiau dėl to akcininkai negali pareikšti išvestinio ieškinių. Ketvirta, išvestinio ieškinių pareiškimas negali prieštarauti bendrovės interesams. Tik jeigu yra patenkinamos visos aukščiau nurodytos sąlygos, teismas gali suteikti leidimą akcininkams pareikšti išvestinį ieškinį.

Pabrėžtina, jog kai teismo leidimas yra suteikiamas, tai nereiškia, kad akcininkai nedelsdami gali pareikšti išvestinį ieškinį. Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas nustato, jog akcininkai, gavę leidimą pateikti išvestinį ieškinį, turi dar kartą pareikalauti bendrovės pačiai pradėti būtinus teisinius veiksmus¹³⁵. Tik jei per nurodytą protingą terminą šis reikalavimas nepatenkinamas, akcininkas nevaržomai gali pareikšti išvestinį ieškinį. Akcininko pareiga pateikti pakartotinius pareikalavimus bendrovei gali atrodyti visiškai perteklinė, kadangi, kaip minėta, viena iš teismo leidimo gavimo sąlygų yra reikalavimas akcininkams pateikti įrodymus, kad bendrovė pati nesugebėjo pradėti teisinių veiksmų prieš pažeidėjus per protingą terminą, kai akcininkai paragino tai daryti. Tačiau teisės doktrinoje tai yra laikoma vienu iš sektiniausių išvestinio ieškinių reglamentavimo pavyzdžių siekiant apsisaugoti nuo akcininkų piktnaudžiavimo tokiais ieškinių atvejais¹³⁶. Tai galima paaiškinti tokiomis prielaidomis – jeigu yra suteikiamas leidimas pareikšti išvestinį ieškinį, laikoma, kad yra pagrindas ginti bendrovės interesus ir yra nemaža tikimybė, kad ieškinys bus patenkinamas. Tokiu atveju tikėtina, kad stambieji akcininkai, žinodami apie suteiktą teismo leidimą, sutiks su mažumos akcininkų pareikštais reikalavimais ir nuspręs visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu pareikšti bendrovės ieškinį. Pripažintina, kad tai yra puiki priemonė apsisaugoti nuo galimų akcininkų piktnaudžiavimo atvejų, kadangi mažumos akcininkai, žinodami, jog gavus teismo leidimą pareikšti išvestinį ieškinį bendrovė pati galės perimti procesą, yra skatinami nuo

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ *Cit. op.* 130, 148 (4) str.

¹³⁶ PAUL, Carsten. Derivative Actions under German Corporate Law – Shareholder Participation between the Tension Filled Areas of Corporate Governance and Malicious Shareholder Interference. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2010, nr. 1 (7) [žiūrėta 2012-03-20], p. 97. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

pat pradžių iki pat civilinės bylos nagrinėjimo pabaigos veikti išimtinai bendrovės interesais¹³⁷.

Tuo tarpu Anglijoje teismo leidimo procedūra yra sudėtingesnė ir susideda iš dviejų etapų. Pirmajame etape akcininkas, pateikdamas prašymą, raštu turi preliminariai (lot. – *prima facie*) įrodyti išvestiniu ieškiniu ketinamų pareikšti reikalavimų pagrįstumą¹³⁸. Jei akcininkas to neįrodo, teismas atmeta pareiškėjo pateiktą prašymą (tiesa, atmetus prašymą, pareiškėjas dar gali reikalauti peržiūrėti šį sprendimą žodiniame bylos nagrinėjime, tačiau naujų įrodymų pateikti jam neleidžiama). Taigi bendrovė šioje stadijoje nedalyvauja. Tai reiškia, kad šiame teismo leidimo procedūros etape norima užkirsti kelią visiškai nepagrįstiems ieškiniams, kuomet netgi bendrovės nuomonė ir pozicija yra nereikalinga. Tačiau neaiškumą sukelia tai, kad analizuojamas Anglijos bendrovių įstatymo straipsnis nenurodo, kokius konkrečius įrodymus pareiškėjas turi pateikti ir kiek tų įrodymų turėtų būti laikoma pakankama *prima facie* bylai parodyti. Kai kuriuose teisės doktrinos šaltiniuose nurodoma, kad akcininkas, norėdamas parodyti *prima facie* bylą, turi pateikti įrodymus, kad vadovai pažeidė savo pareigas ir kad yra tenkinami Anglijos bendrovių įstatymo 263 str. išvardyti kriterijai¹³⁹. Šio straipsnio (1) – (4) punktuose nurodyta daugybė aplinkybių, į kurias teismas turi atsižvelgti nagrinėdamas akcininkų pateiktą prašymą. Kai kurie iš jų sukelia tam tikrų klausimų, todėl juos būtina plačiau aptarti.

Pirma, akcininko prašymas turi būti atmetamas, jei hipotetinis vadovas, veikdamas bendrovės interesais bei tinkamai vykdydamas Anglijos bendrovių įstatymo 172 str. nurodytas pareigas¹⁴⁰, tokio ieškinio nepareikštų. Taikant šį kriterijų, taip pat turėtų būti atsižvelgiama į bylos perspektyvą, atlygintinų bylinėjimosi išlaidų galimą dydį, potencialą žalą bendrovės reputacijai, veiklos sutrikdymą ir kt. faktorius. Antra, teismo leidimas nesuteikiamas, jeigu valdymo organo veiksmai ar sprendimai, sukėlę žalos bendrovei, buvo leisti ar patvirtinti visuotiniame akcininkų susirinkime. Ši nuostata gali sukelti problemų tais atvejais, kai bendrovei žalos padarę valdymo organai patys gali save įgalinti ar patvirtinti atitinkamus veiksmus ir sprendimus (pavyzdžiui, vadovai turi

¹³⁷ Paminėtina, kad visuotinis akcininkų susirinkimas gali nuspręsti perimti ieškinį ir paskirti specialų įgaliotinį ne tik po teismo leidimo procedūros, bet ir civilinės bylos nagrinėjimo metu. Tačiau siekiant užtikrinti tinkamą bendrovės ieškinio palaikymą, Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 148 (3) str. suteikia teisę akcininkams būti įtrauktiems į procesą dalyvaujančiais byloje asmenimis.

¹³⁸ Anglijos bendrovių įstatymas (angl. - *Companies Act*) [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2012-03-20], 261 (1) str. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf>.

¹³⁹ *Cit. op.* 136, p. 89.

¹⁴⁰ Šio straipsnio (a) – (f) punktai numato bendrovės vadovo pareigą užtikrinti atsakingą bendrovės veiklą, įskaitant darbuotojų interesų apsaugą, poveikį bendruomenei bei aplinkai. Paminėtina, kad visus minėtus interesus gali būti sunku suderinti, tad vadovas gali gintis, kad konkrečioje situacijoje veikė išimtinai, pavyzdžiui, darbuotojų asmeniniais interesais.

bendrovės akcijų). Akivaizdu, kad tokiu atveju iškyla grėsmė išvestinio ieškinio tikslams – apginti bendrovės interesus nuo jos vadovų netinkamo elgesio. Čia svarbu atkreipti dėmesį į Anglijos bendrovių įstatymo 239 str., kuris reglamentuoja valdymo organų priimtų sprendimų patvirtinimo tvarką. Šiame straipsnyje nustatyta, kad visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas patvirtinti galimai neteisėtą valdymo organo nario elgesį priimamas akcininkų balsų dauguma, į kurią neįskaičiuojami valdymo organo nario balsai (jei jis turi akcijų) bei balsai tų akcininkų, kurie susiję su valdymo organo nariais tam tikrais ryšiais ir kurie turi asmeninį suinteresuotumą dėl valdymo organo nario kvestionuojamo elgesio¹⁴¹. Iš šios nuostatos seka, kad teismas turi patikrinti, ar ratifikavimo procedūra buvo teisėta ir atitinka įstatymų nustatytus reikalavimus.

Be aukščiau nurodytų kriterijų, Anglijos bendrovių įstatymo 263 str. 3 ir 4 d. nurodytos papildomos aplinkybės, į kurias teismas turi atsižvelgti svarstant akcininko pareikštą prašymą. Pavyzdžiui, teismas turi „ypač atkreipti dėmesį“ į kitų bendrovės akcininkų nuomonę dėl ginčo esmės bei į tai, ar nėra pagrindo vietoj išvestinio ieškinio pareikšti individualų (asmeninį) ieškinį. Be to, teismas gali priimti įvairius nurodymus, kurie, jo nuomone, yra būtini, pavyzdžiui, sustabdyti leidimo procedūrą, kol įvyks bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas, kuriame bus sprendžiamas klausimas dėl valdymo organo priimto sprendimo patvirtinimo.

Minėta, jog teisės doktrinoje manoma, kad akcininkas, teismo leidimo procedūroje norėdamas parodyti *prima facie* bylą, turi įrodyti, kad yra tenkinami visi aukščiau nurodyti kriterijai bei kad bendrovės vadovas pažeidė savo pareigas¹⁴². Tačiau laikantis tokios pozicijos, kyla rimtų abejonių, ar toks įpareigojimas akcininkams atitinka Anglijos Teisės komisijos deklaruotą siekį akcininkams suteikti lengvas ir prieinamas sąlygas pateikti išvestinį ieškinį sukuriant supaprastintą ir modernią procedūrą¹⁴³. Tuo tarpu akivaizdu, kad egzistuoja informacijos asimetrija tarp vadovų bei akcininkų, tarp stambių bei mažumos akcininkų¹⁴⁴, todėl akcininkui gali būti sudėtinga pateikti visus duomenis. Dėl to manytina, kad akcininkas, turėdamas pareigą įrodyti *prima facie* bylą, turėtų pateikti tiek ir tokių įrodymų, kurie pagrįstų galimai padarytą žalą bendrovei ir poreikį ginti bendrovės interesus. Be to, pareiga įrodyti visų įstatyme nurodytų kriterijų buvimą akcininkams neturėtų būti nustatyta ir dėl to, kadangi šie kriterijai yra tik pavyzdinis

¹⁴¹ *Cit. op.* 138, 239 str.

¹⁴² *Cit. op.* 136, p. 89.

¹⁴³ Law Commission *Shareholders Remedies* [interaktyvus]. 1997-10-24 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/lawcommission/docs/lc246_Shareholder_Remedies.pdf>.

¹⁴⁴ REISBERG, Arad. *Derivative Claims Under the Companies Act 2006: much ado about nothing?* London: Hurt Publishing, 2009, p. 20.

sąrašas, į kuriuos teismas „turėtų“ (vadinasi, neprivalo) atsižvelgti¹⁴⁵. Taigi tai, ką pirmajame teismo leidimo procedūros etape akcininkas turi įrodyti, turėtų priklausyti nuo konkrečios bylos aplinkybių. Paminėtina, kad antrajame teismo leidimo procedūros etape teismas gali pareikalauti bendrovės pateikti tam tikrus įrodymus, taigi prašymą pareiškusių akcininkų padėtis tampa lengvesnė.

Nors tiek Vokietijoje, tiek Anglijoje yra įtvirtinta teismo leidimo procedūra, būtina išskirti kelis esminius šio instituto teisinio reguliavimo skirtumus šiose valstybėse.

Pirma, skirtingai nei Anglijoje, Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas teisę į išvestinį ieškinį suteikia tik asmenims, kurie turi ne mažiau nei 1 % bendrovės akcijų. Tuo tarpu Anglijoje kiekvienas akcininkas nepriklausomai nuo jo turimų akcijų skaičiaus gali prašyti teismo leidimo pareikšti išvestinį ieškinį. Minėta, jog tiek teismo leidimo procedūra, tiek vadinamojo slenksčio nustatymu siekiama tų pačių tikslų – užtikrinti akcininko suinteresuotumą bylos baigtimi bei veikimą išimtinai bendrovės interesais. Todėl reikia išsiaiškinti, ar Vokietijoje nustatytas reikalavimas būti tam tikro akcijų skaičiaus savininku nėra perteklinis, kai tuo pačiu akcininkas privalo gauti teismo leidimą pareikšti ieškinį. Atsakymą galima surasti išanalizavus, kokius neigiamus padarinius ir pavojus teismo leidimo procedūra gali sukelti bendrovei bei jos akcininkams. Carsten Paul, Miunsterio universiteto dėstytojas, nurodo, kad vien tik teismo leidimo procedūra (ne tik civilinės bylos nagrinėjimas iš esmės) neigiamai veikia bendrovės vertę, kadangi apie tai visuomet pranešama verslo žurnaluose, be to, gali būti atskleidžiama jautri informacija apie bendrovę, kuri nėra skirta viešam paskelbimui¹⁴⁶. Todėl galima tikėtis, kad akcininkai, turintys didesnę nei nustatytą minimalų akcijų skaičių, visuomet atkreips dėmesį į galimus teismo proceso padarinius jų akcijų vertei ir kreipsis į teismą su prašymu pareikšti išvestinį ieškinį tik tuomet, kai tai yra išties būtina. Be to, daugiau akcijų turintys asmenys turi didesnę galimybę įtikinti kitus akcininkus prisidėti prie ieškinio. Kita vertus, reikalavimas turėti tam tikrą minimalų akcijų skaičių bendrovėje reiškia, kad Vokietijoje, palyginus su Anglija, labiau ribojamas galimų pareiškėjų ratas ir atitinkamai suteikiama siauresnė mažumos akcininkų interesų apsauga.

Antrasis skirtumas, kuris iškyla lyginant Anglijos ir Vokietijos teisinį reglamentavimą, yra tai, kad pastarosios valstybės teisės normos suteikia didesnę teisinį aiškumą bei apibrėžtumą išvestinį ieškinį ketinantiems pateikti akcininkams. Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 148 (1) str. nustato aiškius ir baigtinius kriterijus, kuriais remiantis suteikiamas teismo leidimas pateikti išvestinį ieškinį. Tuo tarpu Anglijos teisė suteikia

¹⁴⁵ *Cit. op.* 138, 263 str.

¹⁴⁶ *Cit. op.* 136, p. 106.

plačią diskreciją teismams nusprendžiant, ar tenkinti akcininkų prašymą dėl išvestinio ieškinio pareiškimo. Antai Vokietijos teisėje įtvirtintas aiškus reikalavimas, kad pareiškėjais gali būti tik akcininkai, kurie įsigijo akcijas ne vėliau, kai jie sužinojo ar turėjo sužinoti apie vadovų pareigų pažeidimus ar atsiradusią žalą bendrovei¹⁴⁷. Tuo tarpu Anglijos akcinių bendrovių įstatymo 263 (3) str. nustatyta, kad paskutiniame teismo leidimo procedūros etape teismas „ypač turi atkreipti dėmesį į tai, ar prašymą pateikęs akcininkas veikia sąžiningai ir gera valia“. Manytina, kad vadovaudamiesi šia nuostata, teismai tarp visų aplinkybių turėtų atsižvelgti ir į akcijų įsigijimo momentą. Šis pavyzdys parodo, jog Anglijoje teismai turi diskreciją patys nuspręsti, į kokias aplinkybes jie atsižvelgs nagrinėdami akcininkų pateiktą prašymą pareikšti išvestinį ieškinį. Reikėtų pripažinti, kad toks lankstus požiūris į kriterijus gali būti pateisinamas, kadangi teismams suteikiama platesnės galimybės atsižvelgti į konkrečios situacijos aplinkybes. Juk galimi atvejai, kai akcininko apsisprendimą įsigyti bendrovės akcijų nenulėmė žinojimas, jog bendrovei buvo padaryta žala, tačiau į tokią aplinkybę Vokietijos teismai, laikydamiesi imperatyviųjų teisės normų, negalės atsižvelgti. Kita vertus, akcininkai, nežinodami, kokiais kriterijais vadovaudamasis teismas spręs prašymo patenkinimo klausimą, turės mažiau galimybių prognozuoti tokios procedūros baigtį, ir kyla rizika, kad toks teisinis neapibrėžtumas akcininkus gali apskritai atbaidyti nuo išvestinio ieškinio pareiškimo. Todėl šiuo aspektu Vokietijos teisinis reglamentavimas turėtų būti laikomas sėkmingu pavyzdžiu.

4.3. Specializuoti bylinėjimosi komitetai

Dar vienas organas, kuris galėtų nustatyti ir kontroliuoti, ar ketinamas pareikšti išvestinis ieškinys atitinka bendrovės interesus, yra specializuoti bylinėjimosi komitetai. Tokio vaidmens suteikimas minėtiems komitetams yra JAV teisinio reguliavimo ypatumas¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. - *Stock Corporation Act*) [interaktyvus]. 1965-09-06 [žiūrėta 2012-03-20], 148 (1) str. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>>.

¹⁴⁸ Reikėtų pažymėti, kad JAV kiekviena valstija turi savo korporatyvinius įstatymus. Tačiau siekiant juos suvienodinti, daugelis valstijų savo bendrovių teisę grindžia dviem šaltiniais: pavyzdiniu verslo korporacijų aktu (angl. - *the Model Business Corporation Act*) ir Delavero valstijos teise. Šie šaltiniai įtvirtina du svarbius principus, kurie taikomi kalbant apie akcininko išvestinį ieškinį. Pirma, bendrasis JAV įmonių teisės principas yra tas, kad bendrovė valdoma ar yra vadovaujama jos valdymo organų. Antra, taikoma prezumpcija, jog valdymo organai vykdo savo pareigas sąžiningai, todėl teismai kaip bendra taisyklė nekvėstuoja gerais ketinimais pagrįstų verslo sprendimų. Tai žinoma kaip verslo sprendimo taisyklė, kuri reiškia, kad jei valdymo organai veikia jiems suteiktose kompetencijos ribose, teismai negali kištis į jų priimamus verslo sprendimus. Plačiau žr. GOEHRE, K. A. Is the Demand Requirement Obsolete - How the United Kingdom Modernized Its Shareholder Derivative Procedure and What the United States Can Learn from It. In *Wisconsin International Law Journal* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2012-03-20], p. 140-169. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

Specializuotus bylinėjimosi komitetus gali sudaryti bendrovės valdymo organai, o komiteto nariais gali būti skiriami tik nepriklausomi direktoriai. Šio komiteto pagrindinė funkcija – pateikti rekomendaciją, ar konkrečioje situacijoje galėtų (turėtų) būti pareikštas išvestinis ieškinys ir ar tai atitiktų bendrovės interesus¹⁴⁹. Tai iš esmės yra vienintelė kliūtis, kurią reikia įveikti norint akcininkui pareikšti išvestinį ieškinį.

Tiesa, JAV teisės aktai nustato dar vieną formalų reikalavimą – t. y. ieškovas pirmiausia turi pareikalauti bendrovės valdymo organų ginti bendrovės interesus (angl. – *demand requirement*). Atsižvelgiant į tai, kad akcininkai turi stengtis visomis priemonėmis išspręsti ginčą taikiai, JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23.1 str. nustato, kad išvestiniame ieškinyje akcininkas turi išsamiai aprašyti, kokių veiksmų jis ėmėsi siekiant įtikinti valdymo organus ginti bendrovės interesus, taip pat nurodyti priežastis, dėl kurių valdymo organai nesutiko įgyvendinti akcininko pateiktus reikalavimus¹⁵⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad tai nėra būtina teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimo sąlyga, kadangi akcininkui suteikiama teisė ieškinyje nurodyti priežastis, dėl kurių nebuvo tikslinga kreiptis į valdymo organus su atitinkamais reikalavimais¹⁵¹. Pavyzdžiui, neabejotina, kad vadovas atsisakys pateikti ieškinį, kai būtent jis, netinkamai atlikdamas savo pareigas, sukėlė žalos bendrovei.

Kitas svarbus klausimas, susijęs su specializuotų bylinėjimosi komitetų veikla, yra jo priimamų sprendimų privalomumas. Pavyzdiniame verslo korporacijų įstatyme (kurį parengė Amerikos teisininkų asociacijos komitetas bendrovių valdymo klausimais) nurodoma, kad išvestinis ieškinys neturėtų būti nagrinėjamas, jei bylinėjimosi komitetas nustatė, kad ieškinys neatitinka bendrovės interesų¹⁵². Tuo tarpu Amerikos teisės institutas mano, kad teismai visais atvejais turėtų patikrinti komitetų sprendimus¹⁵³. Taigi minėtų organizacijų nuomonės išsiskiria nagrinėjamu klausimu, todėl svarbu atkreipti dėmesį į JAV teismų praktiką. Iš šios matyti, kad vyraujanti yra Amerikos teisės instituto pozicija. JAV teismai, nagrinėdami tokio pobūdžio bylas, tikrina komiteto priimtus sprendimus taikydami dviejų pakopų testą. Pirma, teismai patikrina komiteto narių

¹⁴⁹ HOFMANN, Melissa. The Statutory Derivative Action in Australia: An Empirical Review of its Use and Effectiveness in Australia in Comparison to the United States, Canada and Singapore. In *Corporate Governance Journal* [interaktyvus]. 2005-01-01 [žiūrėta 2012-03-20], p. 4. Prieiga per internetą: <<http://epublications.bond.edu.au/cgej/13>>.

¹⁵⁰ *Cit. op.* 122, 23.1 str.

¹⁵¹ GOEHRE, K. A. Is the Demand Requirement Obsolete - How the United Kingdom Modernized Its Shareholder Derivative Procedure and What the United States Can Learn from It. In *Wisconsin International Law Journal* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2012-03-20], p. 155. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁵² Model Business Corporation Act [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://academic.cengage.com/resource_uploads/downloads/0324595743_145749.pdf>.

¹⁵³ *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations - Proposed Final Draft*. Philadelphia: American Law Institute, 1992, p. 725-766.

nepriklausomumą bei pagrindus, kuriais remiantis buvo priimtas sprendimas. Antra, teismas pats atlieka savo tyrimą dėl poreikio ginti bendrovės interesus ir nusprendžia, ar išvestinis ieškinys turėtų būti nagrinėjamas¹⁵⁴.

Kadangi teismui komiteto priimti sprendimai nėra privalomi, kyla klausimas, ar tokių komitetų veikla išvestinio ieškinio procedūroje apskritai yra būtina. Vis dėlto, specializuotų komitetų vaidmuo yra gana svarbus. Pirmiausia reikėtų paminėti, kad direktoriai turi daugiau informacijos apie bendrovės veiklą ir reikalus palyginus su akcininkais, kurie turi tik ribotą prieigą prie tam tikros informacijos. Kaip jau buvo minėta šiame darbe, sprendimas bylinėtis yra iš esmės komercinis sprendimas, įtraukiantis ne tik kaštų ir naudos analizę, bet ir svarstymus, kokia galima žala bendrovės reputacijai. Akivaizdu, kad nepagrįstas ir nebūtinai bylinėjimasis neigiamai paveiks bendrovės interesus. Todėl prasminga manyti, kad sprendimai dėl bylinėjimosi bendrovės vardu turėtų būti priimami tam tikrų specifinių žinių turinčių direktorių.

Nepaisant aukščiau nurodytų argumentų, praktikoje specializuotų bylinėjimosi komitetų veikla sukelia tam tikrų problemų. Statistika byloja, jog realybėje tokie komitetai labai retai priima sprendimus, kuriuose pripažįstama, kad išvestinis ieškinys atitinka bendrovės interesus¹⁵⁵. Viena iš tokios situacijos priežasčių laikoma tai, kad atsakovus ir nepriklausomus direktorius sieja pakankamai glaudus ryšys, kurį lemia panaši veikla – tai vadovavimas bendrovei. Šis ryšys lemia tai, kad nepriklausomi direktoriai linkę būti šališki ir labiau atstovauti atsakovo interesams. Juolab kad atsakovai turi teisę skirti narius į tokius komitetus, todėl komiteto narių nepriklausomumas yra kvestionuotinas ir nėra stebėtina, kad komiteto priimamais sprendimais dažnai siekiama apsaugoti atsakovų interesus¹⁵⁶. Todėl galima daryti išvadą, jog JAV teismų atliekamas esminis komiteto priimamų sprendimų tikrinimas ir vertinimas yra iš esmės pagrįstas ir tikslingas.

Išnagrinėjus organus, galinčius spręsti klausimą, ar išvestinis ieškinys atitinka bendrovės interesus, darytina išvada, kad optimaliausias modelis yra Vokietijoje bei Anglijoje nustatyta teismo leidimo procedūra. Specializuotų bylinėjimosi komitetų pateikiami sprendimai gali būti šališki ir ginti atsakovų interesus, o kreipimasis į visuotinį akcininkų susirinkimą iš esmės tėra formalus reikalavimas, skirtas įsitikinti, jog

¹⁵⁴ RAMSAY, Ian. Corporate Governance, Shareholder Litigation and the Prospects for a Statutory Derivative Action. In *New South Wales Journal* [interaktyvus]. 1992, nr. 15 (1) [žiūrėta 2012-03-20], p. 171. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁵⁵ REISBERG, Arad. Theoretical Reflections on Derivative Actions in English Law: The Representative Problem. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 3 [žiūrėta 2012-03-20], p. 88. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁵⁶ *Ibid.*

bendrovės interesai kitu būdu nei pareiškiant išvestinį ieškinį negali būti apginami. Tiesa, oponentai galėtų pasiremti kontrargumentu, jog tai, ar pradėti bylinėtis bendrovės vardu, yra iš esmės verslo sprendimas, o teismai neturi pakankamo verslo suvokimo, kad galėtų spręsti, ar leisti akcininkams pareikšti išvestinį ieškinį. Tačiau tokių žinių trūkumą galėtų atsverti teismo galimybė pasiremti nepriklausomais ekspertais, kurie paruoštų bei pateiktų nešališką išvadą.

Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra specialių organų, kurie galėtų įvertinti išvestinio ieškinio atitikimą bendrovės interesams. Tokia situacija yra vertintina neigiamai, kadangi bendrovės vadovai nėra apsaugomi nuo galimų akcininkų piktnaudžiavimo atvejų.

5. Išvestinio ieškinio procesiniai aspektai

Išvestinis ieškinys įtraukia nemažai skirtingą vaidmenį atliekančių subjektų. Tai pirmiausia yra išvestinį ieškinį pareiškęs akcininkas ar akcininkų grupė, kiti (ieškinio nepateikę) bendrovės akcininkai, bendrovės valdymo organų nariai ir, žinoma, teismai. Priklausomai nuo išvestinio ieškinio teisinės bazės, kiekvienas iš šių subjektų turi didesnę ar mažesnę vaidmenį išvestinio ieškinio procese. Pavyzdžiui, JAV specializuoti bylinėjimosi komitetai, susidedantys iš nepriklausomų direktorių, vertina, ar išvestinis ieškinys atitinka bendrovės interesus. Tuo tarpu Australijoje, kur nėra tokių komitetų, teismai yra įpareigoti priimti preliminarų sprendimą, ar išvestinis ieškinys iš tikrųjų yra pateikiamas bendrovės interesais¹⁵⁷. Akivaizdu, kad pastarasis variantas suteikia svarbesnį vaidmenį teismams apibrėžiant tolesnį išvestinio ieškinio likimą.

Apie kai kuriuos subjektų (teismo, specializuotų bylinėjimosi komitetų, visuotinio akcininkų susirinkimo) vaidmenį išvestinio ieškinio procese kalbėta šio darbo 4 dalyje. Toliau bus plačiau nagrinėjama bendrovės, ieškinį pareiškusių akcininkų ir kitų subjektų procesinė padėtis civilinėje byloje, nagrinėjamoje pagal išvestinį ieškinį. Tai yra svarbus klausimas, kadangi, pavyzdžiui, priklausomai nuo to, ar ieškovu bus laikoma bendrovė ar akcininkas, priklausys teismo sprendimo apskundimo tvarka, jo privalomumas, taikos sutarties sudarymo ypatumai, pareiga atlyginti bylinėjimosi išlaidas ir kiti svarbūs teisinės pasekmės sukelti klausimai. Todėl pirmiausia bus aptariamas būtent tinkamo ieškovo išvestinio ieškinio procese klausimas. Kadangi vienas iš šio darbo tikslų yra nustatyti priežastis, kodėl išvestinis ieškinys kai kuriose valstybėse praktiškai nenaudojamas, šioje dalyje nemažai dėmesio bus skiriama ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ypatumams, kurie kai kuriose valstybėse išvestinį ieškinį paverčia nepatrauklia mažumos akcininkų teisių gynybos priemone.

5.1. Tinkamo ieškovo problematika išvestiniame ieškinyje

Lietuvoje nei LR ABĮ, nei LR CPK ar kiti teisės aktai tiesiogiai ir vienareikšmiškai nenurodo, kas yra laikomas ieškovu civilinėje byloje, nagrinėjamoje pagal išvestinį ieškinį. Šiuo aspektu galima išskirti tris galimas teorines situacijas: ieškovu galėtų būti laikoma (i) bendrovė, atstovaujama savo valdymo organų, (ii) bendrovė, atstovaujama jos akcininkų ar (iii) ieškinį pateikiantis akcininkas (akcininkai). Siekiant atsakyti į klausimą,

¹⁵⁷ *Cit. op.* 154, p. 151.

kuris iš šių subjektų turėtų būti laikomas ieškovu civilinėje byloje, reikia išanalizuoti atitinkamas LR ABĮ bei LR CPK nuostatas.

Pirma, atsižvelgiant į LR CPK 55 str. nuostatą, kuri nurodo, kad bylas juridinių asmenų vardu teisme veda jų vienasmeniai valdymo organai, bei į tai, kad tokio pobūdžio ieškiniu yra ginami bendrovės interesai, ieškovu galėtų laikoma bendrovė, atstovaujama jos valdymo organų. Tačiau tokia situacija yra neįmanoma atsižvelgiant į pagrindinius civilinio proceso principus. LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. nurodo, kad ieškinys dėl žalos bendrovei atlyginimo gali būti pateikiamas prieš bendrovės vadovus ir valdybos narius. Tai reiškia, kad civilinėje byloje, iškeltoje pagal išvestinį ieškinį, bendrovės valdymo organų nariai užima atsakovo procesinę padėtį. Todėl toje pačioje byloje tie patys asmenys negali atstovauti bendrovę ieškovo pusėje, priešingu atveju būtų pažeistas civiliniame procese egzistuojantis dvišališkumo principas¹⁵⁸. Be to, jau pati išvestinio ieškinio prigimtis (būtinybė apginti bendrovės interesus, kai jai žalos padaro jos vadovai) lemia, kad ieškovo pusėje valdymo organų nariai negalėtų tinkamai ir sąžiningai atstovauti bendrovę.

Antrasis galimas šio klausimo sprendimo variantas – ieškovu galėtų būti pripažįstama bendrovė, atstovaujama ieškinį pateikusių akcininkų. Tokią galimybę galima būtų pagrįsti minėtojo LR CPK 55 str. nuostatomis, kurios suteikia teisę dalyviams fiziniams asmenims, veikiantiems pagal įstatymuose ir steigimo dokumentuose jiems suteiktas teises ir pareigas, vesti bylas juridinių asmenų vardu įstatymuose ir steigimo dokumentuose nustatyta tvarka. Tačiau nė viename įstatyme nėra vienareikšmiškai nurodyta, kad akcininkai galėtų atstovauti bendrovę ir veikti jos vardu civilinėje byloje, nagrinėjamoje pagal išvestinį ieškinį (LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. įtvirtina tik akcininko teisę pateikti ieškinį dėl žalos bendrovei atlyginimo). Steigimo dokumentuose atskiro akcininko galimybė atstovauti bendrovę išvestinio ieškinio procese paprastai taip pat nebūna aptariama. Be abejojimo, dar yra atstovavimo pagal pavedimą galimybė, tačiau LR CPK 56 str. 1 ir 2 d. nurodytame galimų juridinio asmens atstovų sąrašė akcininkai nėra paminėti, be to, mažai tikėtina, kad atsakovu byloje esantis valdymo organas išduotų akcininkui (akcininkams) įgaliojimą atstovauti bendrovę ieškovo pusėje.

Konstatavus, kad Lietuvos teisėje bendrovė negali būti laikoma ieškovu išvestinio ieškinio procese, lieka paskutinis galimas šios problemos sprendimo variantas – tai išvestinį ieškinį pateikiančių akcininkų pripažinimas ieškovu. Gramatiškai aiškinant LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. nuostatą „<...> akcininkai turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą <...>“, kurioje nenurodyta, kad akcininkas, be kita ko,

¹⁵⁸ LR CPK 41 str. 1 d. nurodo, kad civiliniame procese šalimis yra ieškovas ir atsakovas.

veikia ne savo, bet bendrovės vardu, darytina išvada, kad įstatymų leidėjas ieškovu civilinėje byloje, iškeltoje pagal išvestinį ieškinį, pripažino būtent ieškinį pateikiančius akcininkus. Kitaip sakant, pagal Lietuvoje nustatytą teisinį reguliavimą išvestinį ieškinį akcininkai turėtų pateikti savo vardu¹⁵⁹. Tačiau tokia išvada sukelia rimtų teorinių ir praktinių problemų. Pirma, minėta, kad vadovaujantis įmonių teisės doktrina bendrovė ir jos akcininkai laikomi atskirais savarankiškais teisinių santykių subjektais. Todėl kyla klausimas, kokių pagrindų akcininkai gali būti pripažįstami ieškovais, jeigu jie prašo atlyginti žalą atskiram teisinių santykių subjektui – bendrovei – bei gina jos interesus. Asmenys, kurie veikia kito asmens vardu ir jo interesais, vadinami atstovais, tačiau atstovavimas gali atsirasti tik esant įstatyminiam ar sutartinam pagrindui, kurio įstatymai šiuo atveju vienareikšmiškai neįtvirtina. Antra, LR CPK 266 str. įtvirtintas draudimas teismui spręsti klausimus dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ar pareigų. Todėl neįtraukus bendrovės dalyvaujančiu asmeniu į teismo procesą pagal išvestinį ieškinį, kyla rimtų abejonių, ar apskritai gali būti priimtas teismo sprendimas dėl procese nedalyvaujančios bendrovės teisių.

Nepaisant aukščiau nurodytų problemų, išvadą, kad pagal Lietuvos teisę išvestinį ieškinį akcininkai turėtų pateikti savo vardu, patvirtina ir teismų praktika. Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) 2009 m. lapkričio 17 d. nutarties¹⁶⁰ matyti, kad tokiam procese ieškovo procesinę padėtį užima ieškinį pateikęs akcininkas (šioje byloje į procesą bendrovė buvo įtraukta kaip bendraieškovė, atstovaujama bankroto administratoriaus). Vadovaudamasis šia LAT suformuota praktika, Kauno apygardos teismas viename iš savo sprendimų¹⁶¹ taip pat konstatavo, kad tinkamas ieškovas yra ieškinį pateikęs akcininkas (kadangi nagrinėtoje byloje bendrovė nebuvo bankrutuojanti, taigi negalėjo būti atstovaujama bankroto administratoriaus, į civilinę bylą ji buvo įtraukta kaip trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų ir veikiantis ieškovo pusėje).

Taigi nurodytoje teismų praktikoje laikomasi vieningos pozicijos dėl tinkamo ieškovo išvestiniame ieškinyje klausimo. Tuo tarpu siekiant atsakyti į klausimą, kokią procesinę padėtį turėtų užimti bendrovė civilinėje byloje, iškeltoje pagal išvestinį ieškinį, galima

¹⁵⁹ Toks teisinis reguliavimas nebūtų išskirtinis ir neįprastas, nepaisant to, jog šio darbo 1.1 skyriuje buvo minėta, kad pagal klasikinę sampratą vienas iš išvestinių ieškinį kvalifikuojančių požymių yra akcininko veikimas bendrovės vardu. Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Vokietijoje, išvestinio ieškinio specifinis bruožas yra tas, kad išvestinį ieškinį akcininkai pateikia savo vardu (Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 148 (1) str.). Tačiau atsižvelgiant į tai, kad teismo sprendimas būtų privalomas bendrovei, minėtasis įstatymas reikalauja, kad bendrovė į procesą būtų įtraukta dalyvaujančia šalimi (148 (2) str.).

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 17 d. nutartis civilinėje byloje *E. D. B. v. V. B.*, Nr. 3K-3-514/2009, kat. 126.8.

¹⁶¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio mėn. 20 d. sprendimas civilinėje byloje *E. Š v. R. G.*, Nr. 2-941-260/2011.

pasiremti LAT praktikos dėl netiesioginio ieškinio ir kitų panašių institutų taikymo apžvalga¹⁶², kurioje pažymėta, kad LR CPK nereglamentuoja kreditoriaus ir skolininko procesinės padėties civilinėje byloje, iškeltoje pagal netiesioginį ieškinį, todėl kreditorius gali pats pasirinkti bet kurią teisminį ginčą inicijuojančio asmens procesinę padėtį (būti ieškovu, skolininką įtraukiant į procesą trečiuoju asmeniu ar būti skolininko bendraieškovu ir pan.). Atsižvelgiant į išvestinio ir netiesioginio ieškinių panašumą (jais siekiama priteisti turtinį reikalavimą į trečiąjį asmenį), minėtasis LAT išaiškinimas galėtų būti taikomas ir išvestinio ieškinio institutui ir analogiškai ieškinį pateikęs akcininkas galėtų pats nuspręsti, ar bendrovę įtraukti į procesą kaip trečiąjį asmenį, ar bendraieškovu.

Išanalizavus vyraujančią teismų praktiką taikant išvestinį ieškinį ir panašius institutus reglamentuojančias teisės normas, reikėtų pabrėžti, kad Lietuvoje pagal galiojančius teisės aktus išvestinį ieškinį pateikiančių akcininkų bei bendrovės procesinis statusas nėra aiškiai apibrėžtas. Problema galėtų būti išspręsta, jei LR ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. būtų papildytas nuostata, jog akcininkas pateikia išvestinį ieškinį savo vardu. Tokiu atveju nekiltų abejonų, kas yra laikomas tinkamu ieškovu civilinėje byloje pagal išvestinį ieškinį, tačiau kartu turėtų būti įtvirtinami teisiniai instrumentai, kurie užtikrintų, kad byloje priimtas sprendimas būtų privalomas ne tik bendrovei, bet ir visiems jos akcininkams.

Skirtingai nei Lietuvoje, užsienio valstybėse teisės aktai, reglamentuojantys išvestinio ieškinio procesą, aiškiai nurodo, kas yra laikoma ieškovu pateikiant išvestinį ieškinį. Pavyzdžiui, Prancūzijos komercinio kodekso L.225-252 str. nurodo, jog akcininkai turi teisę pateikti ieškinį bendrovės vardu prieš jos vadovus¹⁶³. Atsižvelgiant į tai, kad išvestiniu ieškiniu yra pateikiami reikalavimai bendrovės vardu prieš direktorius, JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23.1 punktas, be kita ko, nustato sąžiningo ir adekvataus atstovavimo kitiems akcininkams principą. Priešingai nei Prancūzijoje ir JAV, Vokietijos teisėje yra nustatyta, kad išvestinį ieškinį akcininkai pateikia ne bendrovės, bet savo vardu¹⁶⁴.

Apžvelgus užsienio valstybių teisinį reguliavimą galima padaryti išvadą, jog tai, kieno vardu – bendrovės ar akcininko – yra pateikiamas išvestinis ieškinys, nėra svarbu. Galima sutikti su teisės doktrinoje paplitusia nuomone, kad nepaisant to, kas yra nominalus

¹⁶² LAT Civilinių bylų skyriaus praktikos dėl *Actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga, skelbta 2008-09-21 biuletenyje „Teismų praktika“, Nr. 29.

¹⁶³ Prancūzijos komercinis kodeksas (angl. - *Commercial Code*) [interaktyvus]. 2006-01-06 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=32&r=2994>>.

¹⁶⁴ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. - *Stock Corporation Act*) [interaktyvus]. 1965-09-06 [žiūrėta 2012-03-20], 148 (1) str. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>>.

ieškovas (t. y. kieno vardu pateikiamas ieškinys), bendrovė išlieka realusis (tikrasis) ieškovas tokio pobūdžio bylose¹⁶⁵. Todėl esminę reikšmę turi papildomi klausimai, kurie, priklausomai nuo to, koks pasirinktas išvestinio ieškinio modelis, turi būti išspręsti teisės normose. Pirmia, kai statutinė teisė leidžia akcininkui pateikti išvestinį ieškinį savo vardu, šalia turi būti nustatytos taisyklės, nustatančios bendrovės įtraukimą į civilinę bylą bei teismo sprendimo privalomumo galią jai. Pavyzdžiui, Anglijoje bendrovė privalomai turi būti įtraukta atsakovu į procesą, nepaisant to fakto, kad išvestinis ieškinys, pagal savo apibrėžimą, neįtraukia reikalavimų, pareikštų prieš bendrovę. Tai yra laikoma tiesiog techniniu reikalavimu, kuris užtikrina, kad bendrovė būtų saistoma teismo sprendimo, priimto pagal išvestinį ieškinį¹⁶⁶. Antra, kai ieškinys pateikiamas bendrovės vardu, itin svarbu užtikrinti tinkamą bendrovės bei kitų akcininkų interesų atstovavimą. Siekiant tai užtikrinti, valstybės naudoja įvairias jau minėtas priemones, pavyzdžiui, įtvirtina reikalavimą pareiškėjams būti tam tikro minimalaus akcijų skaičiaus savininkais, kreiptis į specializuotus bylinėjimosi komitetus, nustato teismo leidimo procedūrą ir pan.

5.2. Kai kurie ieškinio atsisakymo, taikos sutarties sudarymo bei teismo sprendimo privalomumo aspektai

Nors išvestiniu ieškiniu turi būti ginami bendrovės interesai, galimi atvejai, kai ieškinį pateikę akcininkai gali atsisakyti ieškinio ar sudaryti taikos sutartį su bendrovės vadovais dėl asmeninių paskatų ir taip sukelti neigiamų padarinių bendrovei bei kitiems jos akcininkams. Todėl valstybių statutinėje teisėje paprastai yra nustatomi tam tikri apribojimai šalims atliekant procesinius veiksmus, galinčius sukelti svarbias teises pasekmes (pavyzdžiui, išvestinio ieškinio atsisakymas reiškia, kad toks pats ieškinys tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko negalės būti pareikštas; taikos sutartis, patvirtina teismo, turi *res judicata* galią ir kt.).

Visų pirma, paminėtina, kad Lietuvoje nėra specialių teisės normų, kurios reglamentuoja išvestinio ieškinio atsisakymą ar taikos sutarties sudarymą civilinėje byloje, iškeltoje pagal tokį ieškinį¹⁶⁷. Kaip šie klausimai galėtų būti sprendžiami, galima pateikti Vokietijos teisinio reglamentavimo pavyzdį. Atsižvelgiant į tai, jog gavus teismo

¹⁶⁵ HAMILTON, Robert W. *The Law of Corporation*. 2nd ed. St. Paul: West Publishing Co, 1987, p. 410.

¹⁶⁶ KNAPP, Vanessa, EASTWOOD, Gillian. *Derivative Actions under the Companies Act 2006* [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2012-03-20], p. 2. Prieiga per internetą: <<http://www.freshfields.com/publications/pdfs/2007/sept26/19863.pdf>>.

¹⁶⁷ Tiesa, LR CPK 42 str. 2 d. yra bendroji norma, nurodanti, kad teismas nepriima ieškovo ieškinio atsisakymo ir netvirtina šalių taikos sutarties, jeigu tie veiksmai prieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatomis ar viešajam interesui.

leidimą akcininkas išvestinį ieškinį pateikia ne bendrovės, bet savo vardu, Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas reikalauja įtraukti bendrovę į procesą dalyvaujančia šalimi. Atitinkamai, įstatymo 148 (5) str. skelbia, kad priimtas teismo sprendimas yra privalomas bendrovei bei visiems jos akcininkams¹⁶⁸. Taikos sutartis šiems subjektams taip pat yra privaloma, be to, apie jos sudarymą turi būti viešai pranešama Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 149 str. nustatyta tvarka (viešo paskelbimo reikalavimas taikomas tais atvejais, kai bendrovės akcijomis prekiaujama vertybinių popierių biržose)¹⁶⁹. Tiesa, gali kilti klausimas, kodėl teismo sprendimas yra privalomas ne tik ieškinį pareiškusiems, bet ir visiems kitiems bendrovės akcininkams, jeigu išvestinį ieškinį vienas ar keli akcininkai pareiškia ne bendrovės, bet savo vardu. Vokietijos įstatymo dėl bendrovių integracijos ir akcininkų ieškinių modernizavimo aiškinamajame rašte nurodoma, kad teismo sprendimo privalomumo galia visiems bendrovės akcininkams yra būtina siekiant užtikrinti, kad atsakovai būtų apsaugoti nuo gausybės ieškinių nuo skirtingų akcininkų tuo pačiu pagrindu¹⁷⁰. Su tuo negalima nesutikti, tačiau pažymėtina, kad valstybėse, kuriose akcininkams suteikiama teisė pareikšti ieškinį ne savo, bet bendrovės vardu, tokių klausimų neiškyla ir teismo sprendimo privalomumas bendrovei bei jos akcininkams yra nekvestionuotinas.

Šiek tiek lankstesni reikalavimai išvestinio ieškinio atsisakymui ir taikos sutarties sudarymui įtvirtinti Anglijos teisėje. Šioje valstybėje, kur teismams suteikiamas didelis vaidmuo bei veiksmų laisvė išvestinio ieškinio procese, teismas, suteikęs leidimą akcininkui išvestinį ieškinį pateikti, gali (bet neprivalo) nuspręsti, kad atsisakyti ieškinio ar sudaryti taikos sutartį galima tik turint teismo sutikimą¹⁷¹. Anglijos Teisės komisija yra pabrėžusi, kad tokia nuostata yra būtina, kadangi jos nesant kyla rizika, kad akcininkas ir vadovas gali susitarti nepaisant bendrovės bei kitų jos akcininkų teisių ir interesų¹⁷². Kadangi pagal Anglijos teisę teismo sutikimas ieškinio atsisakymui ar taikos sudarymui yra reikalingas ne visais atvejais, o tik tuomet, kai tai nurodo pats teismas, kyla klausimas, kokiomis aplinkybėmis teismas turėtų priimti tokį įpareigojimą. Praktiniuose nurodymuose Nr. 19C pažymėta, kad teismai tokį nurodymą turėtų priimti tais atvejais, kai apie ateityje galimą ieškinio atsisakymą ar taikos sutarties sudarymą gali likti

¹⁶⁸ *Cit. op.* 164.

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ Explanatory notes RegE-UMAG (vok. - *Entwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts*) [interaktyvus]. 2005-03-14 [žiūrėta 2012-03-20], p. 23. Prieiga per internetą: <<http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/15/050/1505092.pdf>>.

¹⁷¹ Anglijos civilinio proceso taisyklės (angl. - *the Civil Procedure Rules No. 2204*) [interaktyvus], 19.9F punktas. 2007 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2007/2204/pdfs/ukxi_20072204_en.pdf>.

¹⁷² *Cit. op.* 143, p. 91.

neinformuoti kiti akcininkai, turintys interesą perimti ieškinį¹⁷³. Palyginus su JAV teisiniu reguliavimu, tai yra labai abstraktus kriterijus, iš kurio nėra tiksliai aišku, kada ieškinio atsisakymui ar taikos sutarties sudarymui turėtų būti reikalingas išankstinis teismo sutikimas¹⁷⁴. Toks neapibrėžtumas gali sukelti problemų, kadangi atsisakius ieškinio be teismo leidimo bei neinformavus apie tai kitų bendrovės akcininkų, pastarųjų interesai gali būti pažeisti, kadangi jie nebegalėtų pareikšti bendrovės interesais tokio pat ieškinio dėl tokio pačio pagrindo prieš bendrovės vadovus. Todėl manytina, kad JAV labiau apsaugomi bendrovės bei visų jos akcininkų interesai, kur apie ketinimą atsisakyti išvestinio ieškinio arba sudaryti taikos sutartį bendrovės akcininkams turi būti pranešama visais atvejais teismo nustatyta tvarka ir teismas kiekvienu atveju turi patikrinti, ar ieškinio atsisakymas ar taikos sutarties sudarymas nepažeis bendrovės bei kitų akcininkų interesų.

Atkreiptinas dėmesys, jog aukščiau buvo kalbėta apie procesinius veiksmus, atliekamus civilinės bylos nagrinėjimo metu. Tačiau akivaizdu, kad ieškinį ketinantys pateikti akcininkai bei bendrovės vadovai gali susitarti ir išspręsti ginčą dar jam nepatekus į teismą. Šiuo atveju taip pat svarbu apsaugoti bendrovės bei kitų jos akcininkų teises ir interesus. Minėta, kad Anglijoje teismai tam tikrus įpareigojimus šalims (pavyzdžiui, draudimą sudaryti taikos sutartį be teismo sutikimo) gali priimti ne anksčiau kaip suteikiant leidimą pareikšti išvestinį ieškinį. Viso to rezultatas yra, kad visi susitarimai, sudaromi teismo leidimo procedūros metu bei iki jos, nepatenka į teisminę kontrolę. Atsižvelgiant į tai, Anglijos teisėje nustatyta, kad taikos sutartys, sudaromos tarp akcininkų ir bendrovės vadovų dar prieš pateikiant išvestinį ieškinį, nėra privalomi bendrovei ar bet kuriam jos akcininkui¹⁷⁵. Taigi svarbu pažymėti, kad vadovai, sudarydami taikos sutartis dar prieš išvestinio ieškinio pateikimą, nėra apsaugoti nuo galimų kitų akcininkų analogiškų ieškinių.

Nagrinėjamu aspektu taip pat paminėtina, kad Vokietijoje nustatytas viešo paskelbimo reikalavimas yra taikomas ne tik civilinės bylos nagrinėjimo metu atliekamiems procesiniams veiksams, bet ir kitiems veiksams, kurie atliekami iki pareiškiant prašymą dėl išvestinio ieškinio pateikimo bei kurie užkerta kelią išvestinio ieškinio

¹⁷³ Practice Direction 19C – Derivative Claims of Ministry of Justice [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2012-03-20], para 7. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_part19c>.

¹⁷⁴ Šiuo aspektu JAV federalinių civilinio proceso taisyklių 23.1 str. yra griežtesnis ir nurodo, jog išvestinio ieškinio negali būti atsisakyta ir civilinė byla pagal tokį ieškinį negali būti pabaigta taikos sutartimi be teismo sutikimo.

¹⁷⁵ PAUL, Carsten. Derivative Actions under German Corporate Law – Shareholder Participation between the Tension Filled Areas of Corporate Governance and Malicious Shareholder Interference. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2010, nr. 1 (7) [žiūrėta 2012-03-20], p. 109. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

procesui¹⁷⁶. Nesilaikant viešo paskelbimo reikalavimo, bet kokie susitarimai, sudaryti dar iki civilinės bylos iškėlimo, bus laikomi negaliojantys.

Remiantis aukščiau nurodytų valstybių teisinio reguliavimo pavyzdžiais, darytina išvada, kad siekiant apsaugoti visų bendrovės akcininkų interesus LR ABĮ ir / ar LR CPK turėtų būti papildyti atitinkamomis nuostatomis, nurodančios specialią išvestinio ieškinio atsisakymo bei taikos sutarties sudarymo tokiaame procese tvarką.

5.3. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ypatumai

Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo bei apmokėjimo teisinis reguliavimas yra labai svarbi tema, kadangi tai yra vienas iš pagrindinių faktorių, kodėl išvestinis ieškinys kai kuriose valstybėse (tarp jų ir Lietuvoje) yra naudojamas labai retai. Tai puikiai iliustruoja Japonijos pavyzdys. Nuo Antrojo pasaulinio karo iki 1993 m. teisės aktų pakeitimų Japonijoje žyminio mokesčio dydis siekė 0,5 % ginčo sumos. Kadangi ginčo sumos pareiškiant išvestinį ieškinį paprastai būna labai didelės, toks žyminio mokesčio dydis ieškovams buvo sunkiai pakeliamas. Atitinkamai, šiame laikotarpyje Japonijoje buvo pareikšti iš viso 33 išvestiniai ieškiniai. 1993 m. teisės aktų pakeitimais išvestinis ieškinys buvo pripažintas neturtiniu ir atitinkamai buvo pakeistas žyminio mokesčio dydis – 8500 jenų (apie 270 Lt). Statistika rodo, kad nuo to laiko išvestinių ieškinių skaičius stabiliai auga ir laikotarpyje nuo 2005 iki 2009 metų vidutiniškai pareiškiami apie 70 išvestinių ieškinių per metus šioje valstybėje¹⁷⁷.

Prieš pradėdant nagrinėti konkrečias valstybių teisės normas, reglamentuojančias bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimus, svarbu pažymėti, kad visas bylinėjimosi išlaidas galima suskirstyti į dvi rūšis: išlaidas, kurios ieškinį patenkinus gali būti kompensuojamos, bei išlaidas, kurios yra negrįžtamos (t. y. net ir laimėjus bylą atsakovas neatlygins jų ieškovui). Dėl kompensuojamųjų išlaidų pasakytina, kad Europoje yra įtvirtintas principas „pralaimėjęs moka“. Iš ieškovo pusės, tai reiškia, kad jei ieškovas laimės bylą, jis nepatirs jokių išlaidų, tačiau jeigu ieškinys bus atmestas, jis, be kita ko, turės kompensuoti atsakovo išlaidas. Kaip negrįžtamų išlaidų pavyzdžiai teisės doktrinoje nurodomi pasitikėjimo praradimas tarp kitų investuotojų, kreditorių, verslo galimybių sumažėjimas, sugaištas laikas, išlaidos gaunant tam tikrus duomenis, būtinus pagrįsti

¹⁷⁶ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. - *Stock Corporation Act*) [interaktyvus]. 1965-09-06 [žiūrėta 2012-03-20], 149 (3) str. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>>.

¹⁷⁷ ODA, Hiroshi. Shareholder's Derivative Action in Japan. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2011, nr. 3 (8) [žiūrėta 2012-03-20], p. 339. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

išvestiniam ieškiniui ir t. t.¹⁷⁸ Šių išlaidų skiriamasis bruožas yra tai, kad teisės normos nesuteikia galimybės jų kompensuoti ieškovams net ir laimėjus bylą. Taigi akcininkui, ketinančiam pareikšti išvestinį ieškinį, yra (turėtų būti) svarbios abi bylinėjimosi išlaidų rūšys.

Toliau bus analizuojami tik kompensuojamųjų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimai. Pirmiausia bus pateikiami netinkamo bylinėjimosi išlaidų teisinio reglamentavimo (Lietuvos, Prancūzijos) pavyzdžiai. Išnagrinėjus šių valstybių teisėje nustatytus bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ypatumus, vėliau bus analizuojama Anglijos ir Vokietijos teisė bei praktika, iš kurios, šio darbo autoriaus nuomone, galėtų pasimokyti ir Lietuvos įstatymų leidėjas.

5.3.1. Netinkamo teisinio reglamentavimo pavyzdžiai

Lietuvoje išvestinio ieškinio instituto išskirtinis bruožas yra tas, kad LR CPK nėra išvestinio akcininkų ieškinio proceso tvarką reglamentuojančių nuostatų. Todėl nagrinėjant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą, reikia vadovautis bendrosiomis LR CPK normomis. LR CPK 93 str. 1 d. nurodo, jog šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies (jeigu ieškinys patenkintas iš dalies, bylinėjimosi išlaidos priteisiamos ieškovui proporcingai teismo patenkintų reikalavimų daliai, o atsakovui – proporcingai teismo atmestų ieškinio reikalavimų daliai). Šio darbo 5.1 skyriuje buvo minėta, kad pagal Lietuvoje esantį teisinį reguliavimą išvestiniame ieškinyje ieškovu reikėtų laikyti akcininką, o ne bendrovę. Vadinas, atmetus ieškinį atsakovui bylinėjimosi išlaidas turės atlyginti akcininkas¹⁷⁹. Be to, išvestinis ieškinys laikomas turtiniu ieškiniu, todėl žyminis mokestis už tokį ieškinį gali būti gana didelis (iki 30 000 Lt)¹⁸⁰. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismas viename iš savo sprendimų, remdamasis tuo, kad ieškovė nepateikė pakankamai įrodymų dėl

¹⁷⁸ KALSS, Susanne. Shareholder Suits: Common Problems, Different Solutions and First Steps towards a Possible Harmonisation by Means of a European Model Code. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 340. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁷⁹ Tiesa, LR CPK 93 str. 4 d. leidžia teismui nukrypti nuo nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgiant „į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertinant priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos“. Neatmestina galimybė, jog teismai, vadovaudamiesi šiuo straipsniu, galėtų atsižvelgti į aplinkybę, kad bylinėjimosi išlaidos atsirado dėl bendrovės, o ne akcininko asmeninių interesų gynimo ir atitinkamai paskirstyti bylinėjimosi išlaidas. Tačiau problema yra ta, kad teismui nesuteikiama teisė perkelti bylinėjimosi išlaidų pareigos visiškai kitam subjektui, t. y. šiuo atveju – bendrovei kaip atskiram teisinių santykių subjektui.

¹⁸⁰ LR CPK 80 str. 1 d.

bendrovei padarytos žalos, atmetė ieškinį ir įpareigojo ieškinį pateikusia akcininkę sumokėti atidėtą 11 850 Lt dydžio žyminį mokestį¹⁸¹.

Manytina, kad aukščiau nurodytas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teisinis reguliavimas Lietuvoje yra netinkamas. Galiojantys teisės aktai sukuria neadekvačią situaciją, kai bylos pralaimėjimo atveju bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareiga tenka išvestinį ieškinį teikiančiam akcininkui, nors tokio pobūdžio ieškiniu ginamos ne jį pateikusio akcininko, bet bendrovės, kaip savarankiško teisinių santykių subjekto, interesai, t. y. reikalaujama atlyginti nuostolius tiesiogiai bendrovei, o ne atskiram akcininkui arba akcininkams.

Reglamentuojant bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą, svarbu atkreipti dėmesį, jog patenkinus išvestinį ieškinį priteistas nuostolių atlyginimas lieka bendrovėje ir nenaudojamas akcininkų reikalavimams tenkinti. Galima sutikti su E. Krivkos nuomone, jog tokios išvestinio ieškinio ypatybės kelia nemažai abejonių dėl to, kad išvestinį ieškinį pareiškiantis akcininkas bylinėjimosi išlaidas turėtų sumokėti įprasta tvarka ir dydžiais¹⁸². Todėl darytina išvada, kad Lietuvos įstatymų leidėjas, atsižvelgiant į tai, jog išvestinis ieškinys yra specifinis akcininko teikiamas reikalavimas, beskiriantis nuo kitų įprastinių ieškinių, turėtų priimti specialias teisės normas, taikytinas išimtinai šiam institutui. Sektino teisinio reguliavimo pavyzdžiai galėtų būti randami Anglijoje, Vokietijoje, kur esant tam tikromis aplinkybėmis bendrovė pati turi prisiimti visų ar dalies bylinėjimosi išlaidų atlyginimo našta¹⁸³.

Abejonių dėl teisinio reguliavimo pagrįstumo sukelia ne tik tie atvejai, kai ieškinys dėl bendrovės interesų gynimo yra atmetamas ir ieškinį pateikęs akcininkas turi atlyginti atsakovui jo patirtas bylinėjimosi išlaidas. Patenkinus akcininko išvestinį ieškinį, vadovaujantis LR CPK 93 str. 1 d., visas bylinėjimosi išlaidas ieškinį pateikusiems akcininkams turi atlyginti atsakovas, t. y. valdymo organo narys. Taigi tokiu atveju atsakovas privalo ne tik padengti bendrovei padarytą žalą, bet ir kompensuoti akcininkų patirtas bylinėjimosi išlaidas. Toks teisinis reguliavimas taip pat gali sukelti tam tikrų problemų, kadangi tai neigiamai veikia valdymo organų priimamų verslo sprendimų kokybę, nes esant išvestinio ieškinio dėl bendrovės patirtų nuostolių ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo grėsmei, valdymo organai gali būti nelinkę rizikuoti, nors tokie sprendimai yra reikalingi bendrovei (tokią problemą išsprendžia JAV teisė ir praktika,

¹⁸¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio mėn. 20 d. sprendimas civilinėje byloje E. Š v. R. G, Nr. 2-941-260/2011.

¹⁸² KRIVKA, E. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese*: monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 164.

¹⁸³ Žr. šio darbo 5.3.2 poskyrį.

kuri leidžia akcininkams priimti tokius įstatus, pagal kuriuos valdymo organų nariai atleidžiami nuo nuostolių ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo)¹⁸⁴.

Panašiai kaip ir Lietuvoje bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas reglamentuojamas Prancūzijos teisėje. Nagrinėdami išvestinio ieškinio nepopuliarumo priežastis, šios valstybės teisės mokslininkai atkreipia dėmesį, kad nepaisant to, jog išvestinis ieškinys yra patenkinamas, akcininkui paprastai nėra visiškai kompensuojamos jo patirtos išlaidos (Prancūzijos teismų vyraujanti praktika yra tokia, kad teismai laimėjusiai šaliai priteisia ne visas, o tik pagrįstas ir protingo dydžio bylinėjimosi išlaidas)¹⁸⁵. Reikėtų pripažinti, kad toks teisinis reguliavimas bei teismų praktika neabejotinai sumažina akcininkų paskatas ir iniciatyvumą naudotis išvestinio ieškinio institutu. Tikėtina, kad akcininkai, žinodami, jog patenkinus ieškinį nuostoliai bus atlyginami bendrovei¹⁸⁶, tokį ieškinį pateiks tik tais atvejais, kai laimėjus bylą gauta netiesioginė nauda per turimų akcijų vertės padidėjimą bus didesnė už jiems tenkančių bylinėjimosi išlaidų dydį.

Atsižvelgiant į tai, kad angliškoji taisyklė (pralaimėtojas atlygina laimėtojui bylinėjimosi išlaidas, kurių dydį nustato teismas) išvestinį ieškinį daro nepatraukliu, ir siekiant mažumos akcininkams suteikti daugiau paskatų naudotis šia gynybos priemone, kai kurios valstybės priėmė naujas ar pakeitė esamas teisės normas, reglamentuojančias bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Pavyzdžiui, į Italijos civilinį kodeksą buvo įtraukta speciali nuostata, taikoma tik išvestiniams ieškiniams. Ši teisės norma suteikia galimybę ieškinį pateikusiems akcininkams, jei išvestinis ieškinys patenkinamas, atgauti ne tik jų patirtas bylinėjimosi išlaidas, bet taip pat ir „kitas išlaidas, kurios buvo patirtos faktų rinkimo procese“. Italijos teisės doktrina tai nurodo kaip išlaidas, kurios buvo patirtos siekiant įvertinti bylos perspektyvumą ir kurios viršija teisės aktų nustatytas rekomenduojamas priteisti išlaidas¹⁸⁷. Kitaip sakant, naujoji Italijos civilinio proceso kodekso nuostata leidžia bylą laimėjusiems ieškovams prisiteisti didesnę dalį patirtų bylinėjimosi išlaidų, o ne tik kaip bendroju atveju įprasto dydžio išlaidas, kurias teismas priteisia priklausomai nuo bylos sudėtingumo. Vis dėlto, svarbiausias dalykas yra tai, kad jeigu išvestinis ieškinys yra atmetamas, ne bendrovė, o ieškinį pateikęs akcininkas turi

¹⁸⁴ *Cit. op.* 182, p. 165.

¹⁸⁵ GELON, Bernard. Shareholders' Lawsuits against the Management of a Company and its Shareholders under French law. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 212. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁸⁶ Prancūzijos civilinis kodeksas (angl. – *Civil Code*) [interaktyvus]. 2006-04-04 [žiūrėta 2012-03-10], 1843-5 straipsnio 1 dalis. Prieiga per internetą: <http://195.83.177.9/upl/pdf/code_22.pdf>.

¹⁸⁷ GIUDICI, Paolo. Representative Litigation in Italian Capital Markets: Italian Derivative Suits and (if ever) Securities Class Actions. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 253. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

atlyginti bylinėjimosi išlaidas atsakovui. O tai, tikėtina, atgraso akcininkus ginti bendrovės interesus pareiškiant išvestinį ieškinį.

Kai kurie autoriai nurodo, kad išvestinių ieškinių nepopuliarumą kontinentinėje Europoje paaiškina taip vadinama „zuikiavimo“ (angl. – *free rider*) problema, kuri reiškia, kad valstybėse nustatyta asimetriška mokėjimų sistema (bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareiga tenka akcininkui, nors laimėjus bylą nuostoliai priteisiami bendrovei, o ne asmeniškai akcininkams) lemia tai, kad atskiras akcininkas nepateiks išvestinio ieškinio tikėdamasis, kad vietoj jo kiti akcininkai pareikš ieškinį bendrovės interesais. Viso to rezultatas gali būti toks, kad galiausiai nė vienas akcininkas nepateiks išvestinio ieškinio¹⁸⁸.

Reikia pripažinti, kad aukščiau nurodyti bylinėjimosi išlaidų teisinio reguliavimo pavyzdžiai Lietuvoje, Italijoje bei Prancūzijoje neabejotinai sumažina akcininkų suinteresuotumą išvestiniu ieškiniu kaip prieinama ir tinkama gynybos priemone. Tai yra vienas iš faktorių, kuris paaiškina, kodėl akcininkai teikia pirmenybę asmeniniam ieškiniui, kurį patenkinus akcininkui tiesiogiai priteisiami nuostoliai. Išvestinio ieškinio specifika (jei ieškinys patenkinamas, nuostoliai priteisiami tiesiogiai bendrovei, o ne asmeniškai akcininkui) lemia tai, kad šiam institutui neturėtų būti taikomos bendrosios normos, reglamentuojančios bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimus. Esamą situaciją galima pateisinti nebent tuo, kad analizuotose valstybių teisės normose nėra nustatytas reikalavimas akcininkams būti tam tikro minimalaus akcijų skaičiaus savininku, gauti teismo leidimą pareikšti išvestinį ieškinį ar kitos priemonės, užtikrinančios akcininko veikimą išimtinai bendrovės interesais. Todėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo našta, tenkanti akcininkams, gali būti svarbus įrankis siekiant apsisaugoti nuo galimų akcininkų teisės į išvestinį ieškinį piktnaudžiavimo atvejų, kadangi akcininkai, žinodami, kad ieškinį patenkinus nuostoliai bus priteisiami bendrovei, tačiau bylą pralaimėjus patys turės kompensuoti atsakovo patirtas išlaidas, turėtų gerai pagalvoti tokio ieškinio būtinybę.

5.3.2. *Sektini bylinėjimosi išlaidų teisinio reguliavimo atvejai*

Minėta, kad tiek Vokietijoje, tiek Anglijoje yra įtvirtinta teismo leidimo procedūra kaip viena iš teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimo sąlygų. Būtent šioje procedūroje yra nustatomi subjektai, kurie turės atlyginti bylinėjimosi išlaidas.

¹⁸⁸ LATELLA, Dario. Shareholder Derivative Suits: A Comparative Analysis and the Implications of the European Shareholders' Rights Directive. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 320. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas, išskirdamas teismo leidimo procedūrą bei bylos nagrinėjimą iš esmės pagal pateiktą išvestinį ieškinį, kartu nustato skirtingas taisykles, taikytinas šioms stadijoms. Teismo leidimo procedūroje, jei teismas patenkina pareiškėjo prašymą leisti jam pareikšti išvestinį ieškinį, visos bylinėjimosi išlaidos tenka bendrovei¹⁸⁹. Tuo tarpu kai teismo leidimas nesuteikiamas, visas šios procedūros metu patirtas išlaidas turi atlyginti prašymą pareiškę akcininkai¹⁹⁰. Pabrėžtina, kad minėtos taisyklės yra taikomos tik teismo leidimo procedūros metu patirtoms išlaidoms. Bylinėjimosi išlaidų, patirtų civilinės bylos nagrinėjimo iš esmės metu, atlyginimo klausimus reglamentuoja speciali Vokietijos akcinių bendrovių 148 (6) str. nuostata – pareiga atlyginti bylinėjimosi išlaidas, patirtas nagrinėjant civilinę bylą pagal pareiškta išvestinį ieškinį, tenka bendrovei (išskyrus atvejus, kai teismo leidimas buvo suteiktas remiantis neteisingais duomenimis, akcininko pateiktais teismui). Taigi net ir atmetus akcininkų išvestinį ieškinį, bendrovė, o ne akcininkai, turės pareigą atlyginti patirtas bylinėjimosi išlaidas. Toks teisinis reguliavimas laikytinas pagrįstu, kadangi, pirma, teismo leidimo suteikimas iš esmės reiškia, kad akcininkai veikia sąžiningai ir nepiktnaudžiauja savo teisėmis, ir, antra, tokiu ieškiniu siekiama priteisti nuostolius bendrovei kaip atskiram teisinių santykių subjektui.

Vadinasi, Vokietijoje akcininkai, ketinantys pareikšti išvestinį ieškinį, susiduria tik su bylinėjimosi išlaidų, patirtų nagrinėjant prašymą dėl teismo leidimo gavimo, atlyginimo rizika (t. y. prašymą pareiškęs akcininkas turės pats atlyginti bylinėjimosi išlaidas, jei prašymas bus atmestas). Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad toks bylinėjimosi išlaidų atlyginimo reglamentavimas atitinka išvestinio ieškinių prigimtį bei esmę¹⁹¹.

Anglijoje, kur teismams suteikiama plati diskrecija leidimo procedūroje, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas reglamentuojamas šiek tiek skirtingai. Priešingai nei Vokietijoje, Anglijos bendrovių įstatyme nėra imperatyvių nuostatų, įpareigojančių bendrovę atlyginti visas akcininko turėtas bylinėjimosi išlaidas, kai jo prašymas suteikti leidimą bylinėtis bendrovės interesais buvo patenkintas. Vietoj to, Anglijos teismams suteikiama teisė leidimo procedūroje priimti įvairius nurodymus, tarp jų – ir įpareigojimus vienai iš šalių prisiimti bylinėjimosi išlaidų atlyginimo našta¹⁹². Taigi

¹⁸⁹ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. - *Stock Corporation Act*) [interaktyvus]. 1965-09-06 [žiūrėta 2012-03-20], 148 (6) str. Prieiga per internetą: <<http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>>.

¹⁹⁰ Tačiau jeigu prašymas buvo atmestas dėl to, kadangi prieštaravo bendrovės interesams, kai ši turėjo pareigą informuoti pareiškėjus apie tam tikrų interesų buvimą, tačiau šios pareigos neatliko, bendrovė turi kompensuoti pareiškėjams bylinėjimosi išlaidas (Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 148 (6) str.).

¹⁹¹ *Cit. op.* 188, p. 318.

¹⁹² Anglijos bendrovių įstatymo 261 (2) str. nurodo, kad teismas, leidimo procedūroje atmesdamas akcininko prašymą dėl to, kad nebuvo parodyta *prima facie* byla, gali priimti su tuo susijusius ir jo

teismai turi diskreciją spręsti, kas konkrečiu atveju turėtų atlyginti bylinėjimosi išlaidas, patirtas teismo leidimo procedūroje, atsižvelgiant į jo nuomone reikšmingas aplinkybes. Arad Reisberg, daugybės straipsnių apie išvestinį ieškinį Anglijos teisėje autorius, mano, jog tuo atveju, kai teismo leidimas nesuteikiamas, sunku būtų rasti argumentų, dėl kurių bylinėjimosi išlaidas turėtų atlyginti bendrovė, todėl visų išlaidų atlyginimo pareiga turėtų tekti prašymą pareiškusiems akcininkams¹⁹³. Su šia nuomone būtina sutikti, kadangi teismo atsisakymas suteikti leidimą akcininkams pateikti išvestinį ieškinį iš esmės reiškia, kad nėra jokių duomenų, kurie bylotų apie bendrovės interesų pažeidimą, ir kad pradėti teisinius veiksmus prieš bendrovės vadovus nėra jokio pagrindo.

Tuo tarpu patenkinus akcininko prašymą ir nagrinėjant civilinę bylą pagal išvestinį ieškinį iš esmės, bylinėjimosi išlaidos atlyginamos Anglijos civilinio proceso taisyklių nustatyta tvarka. Čia nėra taikoma 44.3 str. bendroji norma, pagal kurią pralaimėjusioji šalis privalo apmokėti laimėjusios šalies išlaidas. Išvestiniam ieškiniui yra nustatyta speciali taisyklė 19.9E str.¹⁹⁴, kuria vadovaujantis teismas gali įpareigoti bendrovę, kurios interesais pareiškiamas ieškiny, atlyginti ieškinį pareiškusiems akcininkams bylinėjimosi išlaidas¹⁹⁵. Atkreiptinas dėmesys į žodį „gali“. Tai reiškia, kad teismas gali nuspręsti, jog bendrovei nėra privaloma atlyginti bylinėjimosi išlaidų, nors leidimas pateikti išvestinį ieškinį bendrovės interesais ir buvo suteiktas. Teismų praktika taikant šį straipsnį yra nevienoda. Kurį laiką teismai reikalavo, kad akcininkai įrodytų, jog neturi pakankamai finansinių resursų bylinėtis, ir tik pateikus tokius įrodymus bylinėjimosi išlaidų atlyginimo našta perkėlė bendrovei. Tiesa, vėlesni teismų sprendimai nepripažino šio reikalavimo¹⁹⁶. Šioje vietoje gali iškilti klausimas, kodėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareiga turėtų priklausyti ieškinį pateikiantiems akcininkams, jeigu teismas prieš tai suteikė leidimą jiems ginti bendrovės interesus. Anglijos bendrovių įstatymo 263 (2) str. nurodo, kad teismas patenkina akcininko prašymą pateikti išvestinį ieškinį, jei nustato, kad hipotetinis vadovas, tinkamai vykdydamas savo pareigas, pareikštų tokio pobūdžio ieškinį. Atsižvelgiant į šią nuostatą, kyla abejonių, ar teismui apskritai reikalinga suteikti diskreciją spręsti dėl to, kas turės atlyginti bylinėjimosi išlaidas civilinėje byloje, iškeltoje

nuomone tinkamus nurodymus. Paminėtina, kad šie nurodymai apima ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą.

¹⁹³ REISBERG, Arad. *Shadows of the Past and Back to the Future: Part 11 of the UK Companies Act 2006 (in)action*. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 223. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>.

¹⁹⁴ Anglijos civilinio proceso taisyklės (angl. – *the Civil Procedure Rules No. 2204*) [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2007/2204/pdfs/ukxi_20072204_en.pdf>.

¹⁹⁵ Šią nuostatą reikėtų sistemiškai aiškinti su Anglijos civilinio proceso taisyklių 44.3 str. 4 p., kur nurodyta, kad teismai, priimdami nurodymus dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, turi atsižvelgti į visas aplinkybes, įskaitant ir šalių elgesį.

¹⁹⁶ *Cit. op.* 175, p. 96.

pateikiant išvestinį ieškinį. Minėta, jog Vokietijos teisės aktai imperatyviai nustato, jog pareiga atlyginti bylinėjimosi išlaidas, patirtas nagrinėjant civilinę bylą pagal pareikštą išvestinį ieškinį, priklauso bendrovei, išskyrus atvejus, kai teismo leidimas buvo suteiktas remiantis neteisingais duomenimis. Tikėtina, kad Anglijos civilinio proceso taisyklių 19.9E punkte teismui suteikiama diskrecija spręsti bylinėjimosi išlaidų paskirstymą atsižvelgiant būtent į tai, kad kai kuriais atvejais tik išnagrinėjus bylą iš esmės gali paaiškėti, kad akcininkas elgėsi nesąžiningai, leidimo procedūroje pateikė tikrovės neatitinkančius duomenis, veikė ne išimtinai bendrovės interesais ir pan. Tokiu atveju teismas turėtų nuspręsti, kad bylinėjimosi išlaidas privalo atlyginti išvestinį ieškinį pateikę akcininkai, o ne bendrovė.

Palyginus Vokietijos bei Anglijos atitinkamas teisės normas, darytina išvada, kad Vokietijoje bylinėjimosi išlaidų atlyginimo reglamentavimas yra palankesnis mažumos akcininkams, kadangi išvestinį ieškinį ketinantys pareikšti akcininkai gali iš anksto žinoti ir pasiskaičiuoti galimą bylinėjimosi išlaidų atlyginimo našta. Anglijoje teisės aktai suteikia diskreciją teismui kiekvienu konkrečiu atveju spręsti bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą. Tai nėra ydinga praktika, tačiau svarbu, kad teismai savo diskrecija bylinėjimosi išlaidų atlyginimo srityje naudotųsi atsižvelgdami į tai, kad ieškinys yra (turėtų būti) pareiškiamas bendrovės interesais ir sėkmės atveju nuostoliai bus priteisiami būtent jai kaip atskiram teisinių santykių subjektui. Tiek Vokietijoje, tiek Anglijoje atitinkamų teisės normų taikymo rezultatas turėtų būti toks, kad teismui davus leidimą akcininkams pareikšti išvestinį ieškinį, bylinėjimosi išlaidas turėtų atlyginti ne jie, o bendrovė (nors ieškinys ir būtų nepatenkintas). Tokiu būdu būtų užtikrinama sąžiningų akcininkų bei pačios bendrovės interesų apsauga.

Paminėtina, jog siekiant išvestinį ieškinį padaryti labiau patraukliu ir populiariu institutu tarp kitų mažumos akcininkų interesų gynybos mechanizmu, kai kurios valstybės imasi ir gana neįprastų priemonių. Antai Izraelio bendrovių įstatymo 201 str. nurodo, kad teismas gali nuspręsti laimėjusiems ieškovams tiesiogiai priteisti dalį ginčo sumos, nepaisant netiesioginės naudos, kurią jie patirs būdami bendrovės akcininkais¹⁹⁷. Be to, 2008 m. gegužės pakeitimais Nr. 10 siūloma įstatymą papildyti tokia nuostata, kad Izraelio vertybinių popierių komisija turėtų teisę finansuoti išvestinius ieškinius (sumą bei sąlygas ji galėtų nusistatyti pati) tais atvejais, kai mano, kad egzistuoja viešasis interesas. Toks pasiūlymas grindžiamas tuo, ieškovas, pareikšdamas išvestinį ieškinį, kartu veiks ir

¹⁹⁷ Izraelio bendrovių įstatymas (angl. - *Companies Act*) [interaktyvus]. 1999 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.isa.gov.il/Download/IsaFile_958.pdf>.

kitų akcininkų interesais¹⁹⁸. Šis pavyzdys rodo, kad kai kurios valstybės suvokia bylinėjimosi išlaidų atlyginimo problematiką išvestiniame ieškinyje ir ieško įvairių būdų, kaip padidinti išvestinio ieškinio patrauklumą tarp kitų mažumos akcininkų interesų gynybos priemonių¹⁹⁹.

¹⁹⁸ Amendment No. 10 (2008 May) to the Companies Act 1999 [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2012-03-20], 12 paragrafas. Prieiga per internetą: <<http://www.isa.gov.il/Default.aspx?Site=ENGLISH&ID=1485>>.

¹⁹⁹ Tačiau, be abejo, tokia teisinė nuostata gali sukelti tam tikrų problemų. Pavyzdžiui, jei Izraelio vertybinių popierių komisija nuspręstų, kad ketinamu pateikti ieškiniu yra ginamas viešas interesas, kaip turėtų pasielgti teismas, sprenddamas, ar suteikti leidimą pareikšti išvestinį ieškinį?

Išvados

1. Kadangi išvestiniu ieškiniu ginami ne tik bendrovės interesai, bet ir netiesiogiai – akcininkų asmeniniai, atskirti šį institutą nuo individualaus akcininko ieškinio dėl asmeninių teisių gynimo yra sudėtinga. Šis atskyrimas turi praktinės reikšmės visose valstybėse, kadangi nesant aiškių atribojimo kriterijų, akcininkas, nepagrįstai pateikdamas individualų ieškinį, gali asmeniškai prisiteisti ne jam, bet bendrovei padarytą žalą. Teismai kiekvienu atveju turėtų analizuoti atsiradusios žalos bei ginamos teisės prigimtį. Išvestinio ieškinio kontekste bendrovės interesai turėtų būti suprantami kaip tokie interesai, kurie yra platesnio pobūdžio ir kurie atitinka bent mažumos akcininkų padėtyje esančių asmenų interesus.
2. Nepaisant to, kad išvestinis ieškinytis yra vienas iš mažumos akcininkų teisių gynimo mechanizmų, įstatymų leidėjas statutinėje teisėje turėtų įtvirtinti priemones, kaip apsaugoti nuo nepagrįsto akcininkų kišimosi į bendrovės vadovybės veiklą, t. y. užtikrinti pusiausvyrą tarp mažumos akcininkų teisių gynimo, iš vienos pusės, ir bendrovės normalios veiklos užtikrinimo, iš kitos pusės. LR ABĮ nėra jokių specialių reikalavimų ar apribojimų akcininkams pateikti išvestinį ieškinį, todėl bendrovės valdymo organų nariai nėra apsaugoti nuo galimų akcininkų piktnaudžiavimo atvejų. Tuo tarpu daugelio valstybių teisėje yra įtvirtinti tam tikri saugikliai (Vokietijoje, Anglijoje nustatyta teismo leidimo procedūra, Ispanijoje, Belgijoje – reikalavimas kreiptis į visuotinį akcininkų susirinkimą, JAV specializuoti bylinėjimosi komitetai turi pateikti savo rekomendacijas dėl išvestinio ieškinio atitikimo bendrovės interesams).
3. Labiausiai paplitusi teisės į išvestinį ieškinį suteikimo sąlyga yra reikalavimas akcininkams būti tam tikro minimalaus akcijų skaičiaus savininkais. Siekiant užtikrinti ieškinį pateikiančių akcininkų suinteresuotumą bylos baigtimi bei tinkamą bendrovės interesų atstovavimą, tinkamu išvestinio ieškinio „slenksčiu“ turėtų būti laikomas reikalavimas akcininkams nuosavybės teise turėti nuo 1 % iki 5 % bendrovės akcijų. Nors LR ABĮ suteikia teisę pareikšti išvestinį ieškinį kiekvienam akcininkui nepriklausomai nuo jo turimų akcijų skaičiaus, dėl teisės į informaciją apie visą bendrovės veiklą įstatyminių apribojimų išvestinis ieškinytis *de facto* tampa ne mažumos, bet daugumos akcininkų teise. Tai yra neigiama praktika, o akcininkų teisės į informaciją apribojimai laikytini viena iš priežasčių, kodėl Lietuvoje išvestinis ieškinytis nėra populiarus akcininkų teisių gynybos priemonė. Tuo tarpu kitose valstybėse, pavyzdžiui Vokietijoje, nustatytas išvestinio ieškinio slenkstis

atitinka skaičių akcininkų, kurie turi teisę gauti informaciją apie visą bendrovės veiklą.

4. Teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimo reikalavimai atskirose valstybėse reglamentuojami labai skirtingai. Tai lemia skirtingas požiūris į mažumos akcininkų teisių gynbos apimtį, galimybę pasinaudoti alternatyviais teisių gynimo mechanizmais, galiausiai skirtingos teisės tradicijos. Tinkamiausias organas, kuris galėtų užtikrinti išvestinio ieškinio išimtinumą ir užkirsti kelią piktnaudžiavimo atvejams, turėtų būti teismas, kuris gali nepriklausomai ir nešališkai įvertinti ieškinio atitikimą bendrovės interesams ir kuris verslo žinių trūkumą gali atsverti galimybe pasitelkti nepriklausomus ekspertus. Todėl Vokietijos teisėje nustatyta teismo leidimo procedūra laikytina tinkamiausia priemone siekiant užtikrinti pusiausvyrą tarp mažumos akcininkų teisių gynimo ir minimalaus kišimosi į bendrovės vadovybės veiklą. Tuo tarpu JAV teisėje žinomų specializuotų bylinėjimosi komitetų pateikiami sprendimai gali būti šališki ir ginti tik atsakovų – bendrovės valdymo organų narių – interesus, o kai kurių valstybių įstatymuose nustatytas mažumos akcininkų kreipimasis į visuotinį akcininkų susirinkimą iš esmės tėra formalus reikalavimas, skirtas sužinoti visos bendrovės akcininkų nuomonę.
5. Tai, kad Lietuvoje ir daugelyje Europos valstybių išvestinis ieškinys praktikoje labai retai pareiškiamas, lemia teisės aktuose nustatyta pareiga akcininkams atlyginti bylinėjimosi išlaidas. Išvestinio ieškinio specifika (bylos laimėjimo atveju nuostoliai tiesiogiai priteisiami bendrovei, o ne asmeniškai akcininkui) lemia, kad teisės aktuose turi būti įtvirtintos specialiosios teisės normos, reglamentuojančios bylinėjimosi išlaidų atlyginimą tokio pobūdžio ginčiuose. Šiuo aspektu sektiniausiu teisinio reguliavimo pavyzdžiu turėtų būti laikomos Vokietijos teisės normos, kurios nustato, kad teismui davus leidimą akcininkams pareikšti išvestinį ieškinį, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareiga tenka bendrovei (nors ieškinys ir būtų atmestas). Tokiu būdu maksimaliai užtikrinami sąžiningų akcininkų bei bendrovės interesai.
6. Šiuo metu LR ABĮ aiškiai nenurodo, kieno vardu – savo ar bendrovės – akcininkas turi pateikti išvestinį ieškinį, tačiau apžvelgus teismų praktiką matyti, kad tinkamu ieškovu išvestinio ieškinio procese laikytinas akcininkas, o bendrovė yra įtraukiama į procesą kaip bendraieškovas arba trečiasis asmuo siekiant suteikti teismo sprendimui privalomą galią jos atžvilgiu.
7. Siekiant išvestinį ieškinį paversti populiarese mažumos akcininkų teisių gynbos priemone, Lietuvos bei kai kurių kitų užsienio valstybių teisės aktai turėtų būti papildyti specialiomis teisės normomis, kurios aiškiai nustatytų (i) ieškinį pateikusią,

kitų (ieškinio nepateikusių) akcininkų bei bendrovės procesinę padėtį civilinėje byloje, (ii) išvestinio ieškinio atsisakymo ir taikos sutarties sudarymo sąlygas bei (iii) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ypatumus atsižvelgiant į šio instituto specifiką.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai

1. *Europos Sąjungos teisės aktai:*

- 1.1. 2007 m. liepos 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EC dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje. OL, 2007 L 184, p. 17-24.

2. *Lietuvos Respublikos teisės aktai:*

- 2.1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;
- 2.2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
- 2.3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5547;
- 2.4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.

3. *Užsienio valstybių teisės aktai:*

- 3.1. Anglijos civilinio proceso taisyklės (angl. - *the Civil Procedure Rules No. 2204*) [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2007/2204/pdfs/uksi_20072204_en.pdf>;
- 3.2. Anglijos bendrovių įstatymas (angl. - *Companies Act*) [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf>;
- 3.3. Prancūzijos civilinis kodeksas (angl. - *Civil Code*) [interaktyvus]. 2006-04-04 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://195.83.177.9/upl/pdf/code_22.pdf>;
- 3.4. Vokietijos įstatymas dėl bendrovių integracijos ir akcininkų ieškinių modernizavimo (vok. - *Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des*

- Anfechtungsrechts*) [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.vur-online.de/rechtsquelle/10.pdf>;
- 3.5. JAV federalinės civilinio proceso taisyklės (angl. - *Federal Rules of Civil Procedure*) [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp>;
- 3.6. Australijos korporacijų įstatymas (angl. - *Corporations Act*) [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.comlaw.gov.au/Details/C2011C00947>;
- 3.7. Izraelio bendrovių įstatymas (angl. - *Companies Act*) [interaktyvus]. 1999 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.isa.gov.il/Download/IsaFile_958.pdf;
- 3.8. Belgijos bendrovių kodeksas (angl. - *Belgium Company Code*) [interaktyvus]. 1999 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: http://128.252.251.212/Library/cdroms/foreigntax/Belgium/belgium_01.htm;
- 3.9. Naujosios Zelandijos bendrovių įstatymas (angl. - *New Zealand Companies Act*) [interaktyvus]. 1993 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1993/0105/latest/DLM319570.html>;
- 3.10. Kanados verslo korporacijų įstatymas (angl. - *Canada Business Corporations Act*) [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-44/>;
- 3.11. Delavero valstijos generalinis korporacijų įstatymas (angl. - *Delaware General Corporation Law*) [interaktyvus]. 1967 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://delcode.delaware.gov/title8/c001/sc01/index.shtml>;
- 3.12. Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. - *Stock Corporation Act*) [interaktyvus]. 1965-09-06 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>.

Specialioji literatūra

1. *Spausdintinės monografijos:*

- 1.1. ARMALYTĖ O.; PAŽŪSIS L. *Anglų–lietuvių kalbų teisės žodynas*. Vilnius: Alma littera, 1998;
- 1.2. BAKANAS, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2002;
- 1.3. KRIVKA, Egidijus. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009;
- 1.4. BLACK, Henry Cambell, *et al.* *Black's Law Dictionary*. 5th ed. St. Paul: West Publishing Co., 1979;
- 1.5. HAHLO, H.R.; FARRAR, J. H. *Hahlo's Cases and Materials on Company Law*. 3rd ed. London: Sweet & Maxwell, 1987;
- 1.6. HAMILTON, Robert W. *The Law of Corporation*. 2nd ed. St. Paul: West Publishing Co, 1987;
- 1.7. LI, Xiaoning. *A Comparative Study of Shareholders' Derivative Actions*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007;
- 1.8. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations - Proposed Final Draft*. Philadelphia: American Law Institute, 1992;
- 1.9. REISBERG, Arad. *Derivative Actions and Corporate Governance: Theory and Operation*. Oxford: Oxford University Press, 2007;
- 1.10. REISBERG, Arad. *Derivative Claims Under the Companies Act 2006: much ado about nothing?* London: Hurt Publishing, 2009;
- 1.11. БЛЕК Б.; КРЕКМАН Р.; ТАРАСОВА А. Комментарий федерального закона об акционерных обществах. Москва, 1999;
- 1.12. БУШЕВ, А. Ю. Коммерческое право зарубежных стран: учебник. Санкт-Петербург: Питер, 2004.

2. *Spausdintiniai serijiniai leidiniai:*

- 2.1. KRIVKA, Egidijus. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4 (82), p. 46-53;

2.2. MAKARAITYTĖ, Greta. Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nuginčyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus. *Juristas*, 2006, Nr. 11, p. 29-35.

3. *Elektroniniai dokumentai:*

3.1. Amendment No. 10 (2008 May) to the Companies Act 1999 [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.isa.gov.il/Default.aspx?Site=ENGLISH&ID=1485>>;

3.2. BERKAHN, Matthew. The Derivative Action in Australia and New Zealand: will the statutory provisions improve shareholder's enforcement rights? In *Bond Law Review* [interaktyvus]. 1998-01-06 [žiūrėta 2012-03-20], p. 74-100. Prieiga per internetą: <<http://epublications.bond.edu.au/blr/vol10/iss1/5>>;

3.3. BERTRAND, Alexia; COIBION, Arnaud. Shareholders Suits against Directors of a Company, against other Shareholders and against the Company itself under Belgian Law. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 270-306. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;

3.4. Companies and Securities Advisory Committee *Report on a Statutory Derivative Action* [interaktyvus]. 1993-07-04 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <[http://www.camac.gov.au/camac/camac.nsf/byHeadline/PDFFinal+Reports+1993/\\$file/Statutory_Derivative_Action_July_1993.pdf](http://www.camac.gov.au/camac/camac.nsf/byHeadline/PDFFinal+Reports+1993/$file/Statutory_Derivative_Action_July_1993.pdf)>;

3.5. ERICKSON, Jessica. Corporate Misconduct and the Perfect Storm of Shareholder Litigation. In *Notre Dame Law Review* [interaktyvus]. 2008-2009, nr. 1 (84) [žiūrėta 2012-03-20], p. 75-130. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;

3.6. Explanatory Notes of the Companies Act [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/notes/division/9/2/1/1>>;

3.7. Explanatory notes RegE-UMAG (vok. - *Entwurf eines Gesetzes zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts*) [interaktyvus]. 2005-03-14 [žiūrėta 2012-03-20], p. 21. Prieiga per internetą: <<http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/15/050/1505092.pdf>>;

3.8. GELON, Bernard. Shareholders' Lawsuits against the Management of a Company and its Shareholders under French law. In *European Company and Financial Law*

- Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 205-218. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.9. GIUDICI, Paolo. Representative Litigation in Italian Capital Markets: Italian Derivative Suits and (if ever) Securities Class Actions. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 246-269. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.10. GOEHRE, Kurt A. Is the Demand Requirement Obsolete - How the United Kingdom Modernized Its Shareholder Derivative Procedure and What the United States Can Learn from It. In *Wisconsin International Law Journal* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2012-03-20], p. 140-169. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.11. HOFMANN, Melissa. The Statutory Derivative Action in Australia: An Empirical Review of its Use and Effectiveness in Australia in Comparison to the United States, Canada and Singapore. In *Corporate Governance Journal* [interaktyvus]. 2005-01-01 [žiūrėta 2012-03-20], p. 1-21. Prieiga per internetą: <<http://epublications.bond.edu.au/cgej/13>>;
- 3.12. HUANG, Hui. The Statutory Derivative Action in China: Critical Analysis and Recommendations for Reform. In *Berkeley Business Law Journal* [interaktyvus]. 2007, nr. 2 [žiūrėta 2012-03-20], p. 227-250. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.13. HUANG, Xiao. Derivative Actions in China: Law and Practice. In *Cambridge Law Review* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2012-03-20], p. 246-258. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.14. KALSS, Susanne. Shareholder Suits: Common Problems, Different Solutions and First Steps towards a Possible Harmonisation by Means of a European Model Code. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2012-03-20], nr. 2 (6), p. 324-347. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.15. KIM, Susanna M. Conflicting Ideologies of Group Litigation: Who May Challenge Settlements in Class Actions and Derivative Suits. In *Tennessee Law Review* [interaktyvus]. 2001, nr. 1 (81) [žiūrėta 2012-03-20], p. 81-135. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.16. KNAPP, Vanessa, EASTWOOD, Gillian. *Derivative Actions under the Companies Act 2006* [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.freshfields.com/publications/pdfs/2007/sept26/19863.pdf>>;

- 3.17. LATELLA, Dario. Shareholder Derivative Suits: A Comparative Analysis and the Implications of the European Shareholders' Rights Directive. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 2 (6) [žiūrėta 2012-03-20], p. 307-323. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.18. Law Commission *Shareholders Remedies* [interaktyvus]. 1997-10-24 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/lawcommission/docs/lc246_Shareholder_Remedies.pdf>;
- 3.19. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas [interaktyvus]. 2003-09-26 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218400&p_query=&p_tr2=2>;
- 3.20. LOCASCIO, David W. Dilemma of the Double Derivative Suit. In *Northwestern University Law Review* [interaktyvus]. 1988-1989, nr. 3 (83) [žiūrėta 2012-03-20], p. 729-759. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.21. Ministry of Justice *Practice Direction 19C – Derivative Claims* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_part19c>;
- 3.22. Model Business Corporation Act [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://academic.cengage.com/resource_uploads/downloads/0324595743_145749.pdf>;
- 3.23. NARAVANE, Shantanu. *Indian Corporate Law* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://indiacorplaw.blogspot.com/2009/12/derivative-actions-part-i.html>>;
- 3.24. ODA, Hiroshi. Shareholder's Derivative Action in Japan. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2011, nr. 3 (8) [žiūrėta 2012-03-20], p. 334-351. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.25. OLSON, Z. Direct or Derivative: Does It Matter After *Gentile v. Rossette*? In *Journal of Corporation Law* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2012-03-20], p. 596-623. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.26. PAUL, Carsten A. Derivative Actions under German Corporate Law – Shareholder Participation between the Tension Filled Areas of Corporate Governance and Malicious Shareholder Interference. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2010, nr. 1 (7) [žiūrėta 2012-03-20], p. 81-115. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;

- 3.27. PITTAS, Soteris. *Derivative Actions in the Republic of Cyprus* [interaktyvus]. 2011-05-22 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/x/131414/commodities+derivatives/derivative+actions+in+the+republic+of+cyprus>>;
- 3.28. PRUNTY, B. J. The Shareholders' Derivative Suit: Notes on Its Derivation. In *New York Law Review* [interaktyvus]. 1957 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.29. RAMSAY, Ian. Corporate Governance, Shareholder Litigation and the Prospects for a Statutory Derivative Action. In *New South Wales Journal* [interaktyvus]. 1992, nr. 1 (15) [žiūrėta 2012-03-20], p. 149-176. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.30. REISBERG, Arad. Theoretical Reflections on Derivative Actions in English Law: The Representative Problem. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 3 [žiūrėta 2012-03-20], p. 70-108. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.31. REISBERG, Arad. Shadows of the Past and Back to the Future: Part 11 of the UK Companies Act 2006 (in)action. In *European Company and Financial Law Review* [interaktyvus]. 2009, nr. 3 [žiūrėta 2012-03-20], p. 219-243. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.32. SANBORN, Jeffrey. Rise of Shareholder Derivative Arbitration in Public Corporations: In Re Salomon Inc. Shareholders' Derivative Litigation. In *Wake Forest Law Review* [interaktyvus]. 1996 [žiūrėta 2012-03-20], p. 337-367. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.33. SOCKOL, Andrew. A Natural Evolution: Compulsory Arbitration of Shareholder Derivative Suits in Publicly Traded Corporations. In *Tulane Law Review* [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2012-03-20], p. 1095-1116. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.34. TANGUAY, Jason M. Minority Shareholders and Direct Suits in Closely Held Corporations Where Derivative Suits Are Impractical. In *Pierce Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 5 [žiūrėta 2012-03-20], p. 469-492. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org>>;
- 3.35. TELFA *Shareholders' Rights – A Legal Comparison* [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.ifc.org/ifcext/corporate_governance.nsf>.

Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos teismų sprendimai:

- 1.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 17 d. nutartis civilinėje byloje *E. D. B. v. V. B.*, Nr. 3K-3-514/2009, kat. 126.8;
- 1.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus praktikos dėl *Actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga, skelbta 2008 m. rugsėjo 21 d. biuletenyje „Teismų praktika“, Nr. 29;
- 1.3. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *E. D. B. v. V.B.*, Nr. 2A-251/2009;
- 1.4. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio mėn. 20 d. sprendimas civilinėje byloje *E. Š v. R. G.*, Nr. 2-941-260/2011.

2. Užsienio valstybių nacionalinių teismų sprendimai:

- 2.1. *Foss v. Harbottle* (1843) 2 Hare 461, 67 ER 189.

Santrauka

Šio magistro darbo tema – išvestinio ieškinio lyginamoji analizė. Taigi šio darbo objektą sudaro įvairūs su išvestiniu ieškiniu susiję klausimai, kurie analizuojami remiantis užsienio valstybių – daugiausia Vokietijos, Prancūzijos, JAV, Anglijos – patirtimi. Apžvelgus teismų praktiką, matyti, jog Lietuvoje ir kitose valstybėse išvestinis ieškinys yra naudojamas labai retai. Todėl kyla klausimas, kokios yra išvestinio ieškinio nepopuliarumo priežastys. Be to, Lietuvos teisės aktuose išvestiniam ieškiniui tėra skirta viena nuostata, kurioje pateikiamas tik šio instituto apibrėžimas. Dėl tokio siauro reglamentavimo ir teisinės doktrinos stokos kyla nemažai neaiškumų - kokia yra ieškinį pateikusių (bei nepateikusių) akcininkų ir pačios bendrovės procesinė padėtis, kas turi atlyginti bylinėjimosi išlaidas, kuo išvestinis ieškinys skiriasi nuo asmeninio akcininkų ieškinio ir t. t. Į šiuos ir kitus probleminius klausimus siekiama atsakyti penkiose pagrindinėse darbo dalyse.

Pirmojoje dalyje atskleidžiama išvestinio ieškinio samprata bei šio instituto susiformavimą lėmę veiksniai, taip pat samprotaujama, kokių tikslų įstatymų leidėjas turėtų siekti įtvirtindamas išvestinį ieškinį statutinėje teisėje. Galiausiai, pabaigoje pateikiamas kai kurių autorių neigiamas požiūris į išvestinį ieškinį ir abejonės, ar apskritai tokia mažumos akcininkų interesų gynimo priemonė yra reikalinga.

Antrojoje dalyje nagrinėjamas išvestinio ieškinio atskyrimas nuo asmeninio (individualaus) akcininko ieškinio, pateikiamos išvestinio ieškinio rūšys bei pateikiamas analitinis vertinimas, kokio pobūdžio išvestiniai ieškiniai turėtų būti pripažįstami Lietuvoje.

Trečiojoje ir ketvirtojoje dalyse analizuojamos teisės į išvestinį ieškinį suteikimo bei įgyvendinimo sąlygos, kurios skiriasi atskirose valstybėse ir nuo kurių priklauso, ar bus užtikrinama tinkama pusiausvyra tarp mažumos akcininkų teisių gynybos, iš vienos pusės, ir nesikišimo į bendrovės vadovybės veiklą principo, iš kitos pusės.

Galiausiai paskutinėje, penktojoje dalyje, analizuojami problematiškiausi išvestinio ieškinio procesiniai aspektai – tinkamo ieškovo išvestiniame ieškinyje problema Lietuvos teisėje, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ypatumai, ir ieškoma tinkamų būdų, kaip šiuos klausimus reikėtų išspręsti.

Derivative Action: a Comparative Analysis

The topic of the Thesis is a Comparative Analysis of Derivative Action. Therefore, the Thesis' subject matter constitutes of various matters related to derivative action that are being analyzed considering the experience of foreign countries – especially Germany, France, USA, England. The review of case law shows that in Lithuania and some other countries derivative action is being used in practice very rarely. Therefore, the question arises what the reasons leads to the unpopularity of the derivative action. Also, in Lithuanian legislation there is only one provision for derivative action that contains only the definition of the institute. Due to the narrow regulation and lack of legal doctrine, there arises many problematic issues – what the procedural status of the company and shareholders who have submitted (and who did not) the action is, who has the duty to pay the costs, what the differences between derivative action and shareholder's personal actions are, etc. Answers to these and the other questions are given in five main parts of the Thesis.

In the first part of the Thesis the concept of derivative action and the factors affecting formation of the institute as well as reflections of what objectives the legislator should seek by establishing derivative action in the statutory law are provided for. Finally, at the end some negative attitudes to the derivative action and doubts of necessity of such a remedy of interests of minority shareholders are provided for.

In the second part the separation of the derivative action and shareholder's personal action is analyzed and types of derivative actions as well as an analytical assesment of what the derivative actions should be accepted in Lithuania are provided for.

The third and the fourth parts contain analysis of conditions for granting and fulfilling the right to derivative action that are various in different countries and that lead to whether there is an adequate balance between the defence of minority shareholders' rights, on one side, and the principle of non-interference in company management, on the other side.

Finally, the fifth part analyzes the problematic procedural aspects of derivative action – the problem of proper plaintiff in the derivative action that exists in Lithuanian law, the characteristics of paying litigation costs and potential ways of solving these issues.